

T.C.

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

HİZMET TASARIMI VE İŞLETMECİLİĞİ

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KASTAMONU'DAKİ İNANÇ TURİZMİNİN KASTAMONU'YA KATKISI: ŞEYH ŞABAN-I VELÎ KÜLLİYESİNDE BİR UYGULAMA

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Nagehan GÜREL BAYRAKDAR

DANIŞMAN:

Dr. Öğr. Üyesi M. Yunus ÇELİK

KASTAMONU 2018

T.C.

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANA BİLİM DALI

HİZMET TASARIMI VE İŞLETMECİLİĞİ

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KASTAMONU'DAKİ İNANÇ TURİZMİNİN KASTAMONU'YA KATKISI: ŞEYH ŞABAN-I VELÎ KÜLLİYESİNDE BİR UYGULAMA

Nagehan GÜREL BAYRAKDAR

Danışman	**Dr. Öğr. Üyesi M. Yunus ÇELİK**
Jüri Üyesi	**Doç. Dr. Tolga ULUSOY**
Jüri Üyesi	**Doç. Dr. Fatma Zehra TAN**

KASTAMONU – 2018

TEZ ONAYI

Nagehan GÜREL BAYRAKDAR tarafından yazılan **"Kastamonu'daki İnanç Turizminin Kastamonu'ya Katkısı: Şeyh Şaban-ı Velî Külliyesinde Bir Uygulama"** adlı tez çalışması aşağıdaki gibi jüri üyeleri önünde savunulmuş ve **oy birliği** ile Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **İşletme Anabilim Dalı Hizmet Tasarımı ve İşletmeciliği Tezli Yüksek Lisans Programı**'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman	Dr. Öğr. Üyesi M. Yunus ÇELİK Kastamonu Üniversitesi
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Tolga ULUSOY Kastamonu Üniversitesi
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Fatma Zehra TAN Karabük Üniversitesi

27/06/2018

Enstitü Müdürü Prof. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU

TAAHHÜTNAME

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildirir ve taahhüt ederim.

İmza

Nagehan GÜREL BAYRAKDAR

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KASTAMONU'DAKİ İNANÇ TURİZMİNİN KASTAMONU'YA KATKISI: ŞEYH ŞABAN-I VELÎ KÜLLİYESİNDE BİR UYGULAMA

Nagehan GÜREL BAYRAKDAR
Kastamonu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İşletme Anabilim Dalı
Hizmet Tasarımı ve İşletmeciliği Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi M. Yunus ÇELİK

Bilgi, iletişim ve teknolojideki gelişmeler, seyahat sürelerini giderek kısaltmakta ve bu durum insanların yeni yerler görme isteğinde artış meydana getirmektedir. Deniz, kum ve güneşten oluşan klasik turizm anlayışının yanında yeni turizm çeşitleri gündeme gelmekte, inanç turizmi de bu turizm türleri arasında gittikçe artan şekilde önem kazanmaktadır.

İnanç turizmini Kastamonu ili için konu edinen bu tez ile Kastamonu'daki inanç turizmi açısından potansiyeli yüksek olan dini varlıkları ziyaret eden turistlerin kişisel profilinin ortaya çıkarılması ve inanç turizmi dolayısıyla Kastamonu'ya gelen turistlerin bu turizmin ne yönde il'e katkı sağlayabileceğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. İnanç turizminin diğer turizm türlerine ne gibi farklı etkilerinin olabileceği, Kastamonu ilinin inanç turizmi bakımından mevcut durumu ile neler yapılması gerektiği farklı boyutlardan ele alınmak istenmiştir.

Kastamonu il merkezinde yer alan Şeyh Şabânı Velî Camii ve Külliyesini ziyarete gelenlerin kişisel profilleri ile ilgili olarak bilgi edinilmesi ve inanç turizminin Kastamonu'ya katkısı hakkındaki görüşlerinin incelenmesi çalışmanın kapsamı olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda tez konusu ile ilgili ilk önce literatür taraması yapılmış ardından saha araştırması olarak anket çalışması düzenlenmiştir. Söz konusu bu anket çalışması SPSS istatistik programında analiz edilerek "bağımlılık katsayısı" yöntemi kullanılarak sonuçlar yorumlanmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak, Kastamonu'daki inanç turizmi faaliyetlerinin gelişimi ile yöredeki yatırımlar arasında anlamlı yakın bağ olduğu, bu durumun ildeki tarım, sanayi, hizmetler sektöründeki diğer ekonomik birimlere de olumlu yansıyabileceği, ayrıca inanç turizminden elde edilen kaynaklar ile yöre halkının refahında ve gelir dağılımında iyileşme sağlanabileceği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Turizm, ekonomi, inanç turizmi, Kastamonu'da inanç turizmi

2018, 163 sayfa
Bilim Kodu: M10

ABSTRACT

MSc. Thesis

CONTRIBUTION TO KASTAMONU OF FAITH TOURISM IN KASTAMONU: AN APLICATION AT SHEIKH SHABAN-I VELI KULLIYESI

Nagehan GÜREL BAYRAKDAR
Kastamonu University
Institute of Social Sciences
Department of Business Administration
Master Program With Thesis On Service Design And Management

Supervisor: Dr. Lecturer M. Yunus ÇELİK

Advances in information and communication technologies are steadily shortening travel times, and this leads to an increase in people's desire to see new places. Besides the classical tourism concept consisting of sea, sand and sun, new tourism varieties come to the agenda, faith tourism is becoming increasingly important among these tourism types.

With this thesis which is the subject of Kastamonu province in direction of faith tourism, it is aimed to determine uncovering the personal profile of tourists visiting religious sites with high potential for religious tourism in Kastamonu and the opinions of tourists coming to Kastamonu on the way of contributing to the province in terms of tourism. What different effects might be on other tourism types of faith tourism and what is to be done with faith tourism in Kastamonu is to be discussed from different dimensions.

It is determined getting information about the personal profiles of those who came to the Sheikh Shaban-i Velî Mosque and Külliyesi in Kastamonu city center and examination of the views of faith tourism on the contribution to the Kastamonu. In this direction, firstly literature search was done about thesis topic, then a survey study as a field survey. This survey study was analyzed in SPSS statistics program and the results were interpreted by using "dependency coefficient" method.

As a result, there is a significant close link between advances of the faith tourism activities in Kastamonu and investments on the periphery, this situation can be reflected positively to other economic units as agriculture, industry and services sector. In addition, it can also be said that the resources obtained from religious tourism and the improvement of the welfare and income distribution of the local people.

Key Words: Tourism, economy, faith tourism, faith tourism in Kastamonu

2018, 163 pages
Science Code:M10

ÖNSÖZ

İnanç turizmi, deniz, kum ve güneşten oluşan klasik turizmin yanında alternatif turizm olarak dünyada ve Türkiye'de giderek önemi artan bir olgu olarak kendine yer bulmaktadır. Bu turizm türünden en üst seviyede yararlanılarak kalkınma sürecine katkıda bulunma yollarının aranması gerekmektedir. Gelişmekte olan ülkeler grubunda yer alan Türkiye'nin daha güçlü kalkınabilmesi için farklı kaynakların devreye sokulması gerekmekte olup ülkenin coğrafi bölgelerinin özelliklerine göre bu unsurların akılcı kullanılması önem teşkil etmektedir. Batı Karadeniz bölgesinde yer alan, tarihî ve dinî bakımdan zengin bir potansiyele sahip olan Kastamonu ilinin inanç turizmi potansiyelinin değerlendirilerek, inanç turizmi yönünden Kastamonu'ya katkısının araştırılmasından hareketle böyle bir tez oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu tezin her aşamasında desteklerini benden esirgemeyen, çalışmalarıma rehberlik eden, danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi M. Yunus ÇELİK'e teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışmanın hazırlanması sırasında gerek maddi gerekse manevi yardımlarını her zaman yanımda hissettiğim eşime, çocuklarıma ve akademik deneyimlerini paylaşan ismini burada sayamadığım hocalarıma ayrıca amirlerime ve arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Nagehan GÜREL BAYRAKDAR
Kastamonu, Haziran, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT ii

ÖNSÖZ iii

İÇİNDEKİLER iv

KISALTMALAR DİZİNİ vii

RESİMLER VE GRAFİKLER DİZİNİ viii

TABLOLAR DİZİNİ ix

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Kavram Olarak Turizm ve Turizmin Tarihi Gelişimi 4

1.2. Turizm Türleri 9

1.2.1. Katılımın Niceliğine Göre Turizm 9

1.2.1.1. Bireysel 10

1.2.1.2. Kitlesel 10

1.2.2 Belli Bir Gruba Yönelik Turizm 10

1.2.3 Yaş Grupları İtibariyle Turizm 10

1.2.3.1 Gençlere yönelik turizm 11

1.2.3.2 Yetişkinler için 11

1.2.3.3 Üçüncü yaşa özel turizm 11

1.2.4 Katılanların Gelir Düzeyine Göre Turizm 12

1.2.4.1. Toplumsal turizm 12

1.2.4.2. Elit kesime yönelik turizm 13

1.2.5. Ziyaret Edilen Yerlere Göre Turizm 13

1.2.5.1. İç turizm 13

1.2.5.2. Dış turizm 14

1.2.6. Turizmin Amaçlarına Göre Çeşitleri 14

1.2.6.1. İnanç turizmi 15

1.2.6.2. Kongre amaçlı turizm 16

1.2.6.3. Kültür tabanlı turizm 16
1.2.6.4. Denize yönelik turizm 17
1.2.6.5. Sağlık maksatlı turizm 17
1.2.6.6. Spor amaçlı turizm 18
1.2.6.7. Avlanma yönlü turizm 18
1.2.6.8. Dağ ve kış turizmi 19
1.2.6.9. Rekreasyon turizmi 19
1.3. İnanç Yönünden Turizme Bakış 20
1.3.1 İnanç Kavramı 21
1.3.2. İnanç Turizminin Tanımı 22
1.3.3 Turizm İle İnanç Arasındaki Bağlantı 24
1.3.3. Türleri İtibariyle İnanç Turizmi 27
1.3.3.1. Aktif ve Pasif İnanç Turizmi 27
1.3.4. İnanç Yönünden Turizmin Nitelikleri 28
1.3.4.1. Hıristiyanlıkta İnanç Turizmi ve Özellikleri 28
1.3.4.2. İslamiyette İnanç Turizmi 34
1.3.4.3. Yahudilikte İnanç Turizmi ve Özellikleri 47
İKİNCİ BÖLÜM
2. KASTAMONU İLİ HAKKINDA TEMEL BİLGİLER 52
2.1. Kastamonu'nun Yeri ve Konumu 52
2.2. Coğrafik Özellikleri 54
2.3. Yeraltı Kaynakları 55
2.4. Tarihi Özellikleri 57
2.5. Sosyal Özellikleri 59
2.6. Ekonomik Özellikleri 65
2.6.1. Tarım ve Hayvancılık 65
2.6.2. Ticaret 69
2.6.3. Turizm 76
2.6.4. Ulaştırma ve Seyahat İşletmeleri 83
2.6.5. Konaklama ve Yiyecek İşletmeleri 83
2.7. İnanç Turizmi Varlıkları Bakımından Kastamonu 88
2.7.1. Külliyeler 88

2.7.2. Camiler ve Mescitler 88
2.7.2.1. Selçuklu ve Çobanoğulları (Atabeyler) dönemine ait olan eserler 88
2.7.2.2. Candaroğulları dönemine ait eserler 88
2.7.2.3. Osmanlı dönemine ait eserler 89
2.7.3. Türbeler / Zaviyeler 89
2.7.3.1. Selçuklu ve Çobanoğulları (Atabeyler) dönemine ait eserler 89
2.7.3.2. Candarodoğulları dönemine ait eserler 89
2.7.3.3. Osmanlı dönemine ait eserler 89
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
3. İNANÇ TURİZMİNİN KASTAMONU'YA KATKISI 91
3.1. Kastamonu İli'nin İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Genel Durumu 91
3.2. İnanç Turizmi Potansiyeli Olan Tarihi ve Turistik Varlıklar 95
3.2.1. Kasaba Köyü Camii 95
3.2.2. Şeyh Şa'bân-ı Veli (Şucaüddin, Hz.Pîr) Camii ve Külliyesi 98
3.2.3. Nasrullah Kadı Külliyesi 101
3.2.4. Benli Sultan Külliyesi 102
3.2.5. Yılanlı Külliyesi 104
3.2.6. Aşıklı Sultan Türbesi 105
3.3. Kastamonu'daki İnanç Turizminin Kastamonu'ya Katkısını Belirlemeye Yönelik Araştırma 106
3.3.1 Araştırmanın Amacı 106
3.3.2 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırı 106
3.3.3. Araştırmanın Yöntemi 107
3.3.4. Araştırma Bulguları 107
3.3.5. Güvenirlilik Analizi 139
SONUÇ 141
ÖNERİLER 146
KAYNAKLAR 149
EK 160
ÖZGEÇMİŞ 163

KISALTMALAR DİZİNİ

ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi
M.Ö	Milattan önce
M.S	Milattan sonra
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SPSS	Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı (Statistical Package for the Social Sciences)
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	Türk dil kurumu
TRGM	Tarım Reformu Genel Müdürlüğü
TUİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TURSAB	Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği

RESİMLER VE GRAFİKLER DİZİNİ

Sayfa

Resim 2.1 Türkiye haritasında Kastamonu'nun konumu..... 53

Grafik 2.1 Kastamonu nüfusunun yıllara göre dağılımı……. 60

Grafik 2.2 Yıllar itibariyle Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı……80

Grafik 2.3 Ülkelere göre turizm ziyaretçi sayısı…… 81

Grafik 2.4 Ülkelere göre turizm geliri……. 82

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1 Ekümenik konsüller 33

Tablo 1.2 Orta Doğu ülkeleri inanç turizmi turist hareketleri 44

Tablo 1.3 Türkiye'de 2003-2014 yılları arası inanç turizmi verileri 46

Tablo 2.1 Kastamonu maden varlığı 56

Tablo 2.2 Kastamonu nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımı 62

Tablo 2.3 Kastamonu ilinin yıllar itibariyle aldığı ve verdiği göç bilgileri 64

Tablo 2.4 Kastamonu tarım alanlarının dağılımı ve üretim miktarı 66

Tablo 2.5 Kastamonu'daki büyükbaş hayvan sayısı 68

Tablo 2.6 Kastamonu'daki küçükbaş hayvan sayısı 68

Tablo 2.7 Kastamonu'daki işyerlerinin ve işçilerin sektörel dağılımı 70

Tablo 2.8 Kastamonu ilindeki anonim ve limited şirket sayısı 72

Tablo 2.9 Kastamonu dış ticaret göstergeleri 74

Tablo 2.10 Kastamonu ilinden ihracatı yapılan bazı ürünlerden öne çıkanlar 75

Tablo 2.11 Kastamonu ili yabancı turist istatistikleri 78

Tablo 2.12 Kastamonu ili konaklama kapasitesi 84

Tablo 2.13 Kastamonu'da düzenlenen festival ve etkinlikler 86

Tablo 3.1 Kastamonu ilinde yer alan dini nitelikli yapılar 94

Tablo 3.2 Kasaba köyü Mahmutbey Camii 01.09.2015 tarihi itibarıyla ziyaretçi istatistiği 97

Tablo 3.3 Şeyh Şaban-ı Veli Vakıf Müzesi yıllık ziyaretçi istatistiği 100

Tablo 3.4 Ankete katılanların cinsiyetine göre dağılımı 108

Tablo 3.5 Ankete katılanların yaş gruplarına göre dağılımı 108

Tablo 3.6 Ankete katılanların eğitim durumları 109

Tablo 3.7 Ankete katılanların gelir durumları 109

Tablo 3.8 Ankete katılanların Kastamonu iline geliş biçimleri 110

Tablo 3.9 Ankete katılanların ikametgâhına göre dağılımı 110

Tablo 3.10 Kastamonu inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir 111

Tablo 3.11 Kastamonu'ya yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir 111

Tablo 3. 12 Kastamonu'da dini vecibelerimizi rahatlıkla yerine getirebiliriz 112

Tablo 3.13 Yerel halk, inanç turizmi nedeniyle ilimize gelen ziyaretçilere karşı hoşgörülüdür 113

Tablo 3.14 İnanç turizmi kapsamında Türkiye'de değişik başka merkezlerde ziyaret edilmelidir 114

Tablo 3.15 Kastamonu halkı turistleri yalnızca ekonomik güç olarak görmektedir 114

Tablo 3.16 İnanç turizmiyle ilgili turist rehberleri yeterli bilgiye sahiptirler 115

Tablo 3.17 Kastamonu ili kültürel açıdan ve inanç turizmi açısından muhakkak ziyaret edilmesi gereken bir yerdir 116

Tablo 3.18 Kastamonu inanç turizm potansiyeli (İbadethaneleri) açısından yeterlidir 116

Tablo 3.19 Kastamonu ilinde bulunan camilerde ibadet için gerekli tüm şartlar uygundur 117

Tablo 3.20 Kastamonu ilindeki tüm camilerin orijinal haliyle ibadethane olarak kullanıma açılması gerekmektedir 118

Tablo 3.21 Kastamonu sadece dinsel değil, aynı zamanda doğal ve kültürel değerleriyle ziyaret edilmesi gereken turistik bir bölgedir 118

Tablo 3.22 Kastamonu, tur operatörleri kataloglarında yeteri kadar yer almıyor.... 119

Tablo 3.23 Kastamonu'ya inanç turizmi kapsamında gelen turistlerin çoğunluğu günübirlik ziyaret şeklindedir..... 120

Tablo 3.24 Bir inanç merkezi olarak Kastamonu, Türkiye'nin uluslararası tanınırlığında etkin bir rol üstlenmektedir..... 120

Tablo 3.25 Ulaşılabilirlik açısından Kastamonu inanç turizmi yöreleri yeterli şartlara sahiptir 121

Tablo 3.26 Turistlerin tarihi, kültürel ve dinsel değerleri tahrip ettiklerine inanıyorum 122

Tablo 3.27 Yerel halk, turistlerin kendilerinin kültürel ve ahlaki yapısını olumsuz etkilediğini düşünmektedir 122

Tablo 3.28 İnanç turizmine yeterli destek verilmektedir 123

Tablo 3.29 İnanç turizmi kapsamında Kastamonu'ya gelen turistler kültürel değerlerin değişimine neden olacaktır..... 124

Tablo 3.30 İnanç turizmi yöre halkının sosyalleşme düzeyinin yükselmesini sağlar 124

Tablo 3.31 Kastamonu'ya gelen turist sayısı arttıkça yerel halkın turiste bakış açısının daha olumlu olacağını düşünüyorum..... 125

Tablo 3.32 Türkiye inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir 126

Tablo 3.33 Türkiye'ye yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir..... 126

Tablo 3.34 İnanç turizmi varlıklarının halka daha iyi tanıtılması amacıyla programlar düzenlenmelidir 127

Tablo 3.35 Kastamonu'ya gelen yerli ve yabancı turist sayısının yetersiz olması yanlış tanıtımdan kaynaklanıyor 128

Tablo 3.36 İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunur..... 128

Tablo 3.37 Yöredeki inanç turizminin gelişimi, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlar 129

Tablo 3.38 İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusudur 130

Tablo 3.39 Kastamonu'daki konaklama imkânları, inanç turizmi amacıyla gelen ziyaretçileri, sayısal olarak karşılama kapasitesi yönünden yeterlidir .. 130

Tablo 3.40 İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusudur 131

Tablo 3.41 Yöredeki inanç turizminin gelişimi, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlar 134

Tablo 3.42 İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunur 137

Tablo 3.43 Güvenilirlik tablosu 139

GİRİŞ

Bacasız sanayi olarak nitelendirilen turizmin ekonomik kalkınmanın önemli araçlarından biri olduğu söylenebilir. Özellikle kalkınma sürecindeki çabalarını hızlı adımlarla atmaya çalışan Türkiye gibi ülkeler için turizm sektörünün sağlayacağı katkı vazgeçilmez unsurlar arasında değerlendirilmektedir.

Turizm, seyahat unsurunu da içinde barındırdığından ekonominin temel sorunlarından olan bölgeler arası gelişmişlik düzeyi farkı ve gelir dağılımının ülke genelinde adaletli dağılımı noktasında bu sorunların üstesinden gelmede faydalanılabilecek kilit enstrümanlar arasında sayılabilir.

Turizmin birçok çeşidi bulunmaktadır: Bireysel turizm, kitlesel turizm, gençlere yönelik turizm, üçüncü yaşa özel turizm, toplumsal turizm-elit kesime yönelik turizm, iç turizm-dış turizm, sağlık turizmi-spor turizmi, kış turizmi, inanç turizmi gibi turizm türleri bunlar arasındadır.

Turizmin bir türü olan inanç turizminin geçmişi, çok eski tarihlere kadar dayanmaktadır. İnanç turizmi tarihsel süreç içerisinde önemini koruyarak günümüze kadar geldiği, farklı boyutlarda ve değişik türlerde bu önemini sürdürmeye devam ettirdiği belirtilebilir.

Türkiye, özellikle üç büyük semavi dinin izlerini taşıyan coğrafi kesişme noktası niteliğindedir. Yahudilikte, Hıristiyanlıkta ve İslamiyet'te inanç turizmi değişik boyutlarda ve farklı anlamlarda kendini göstermektedir. Türkiye'nin her coğrafi alt bölgesinin, dini-tarihi geçmişi yönünden ayrı özellikleri bulunmaktadır. Bu bağlamda Kastamonu ili Karadeniz Bölgesinin Batı Karadeniz bölümünde yer alan ve tarihi kökleri Milattan önceki (M.Ö) dönemlere uzanan bir Anadolu kentidir. Bu kentin, bahsedilen tarihi ve dini geçmişinin izlerini taşıyan yapı, eser ve değerlerin, inanç turizmi vasıtasıyla ülke yararına sunulması önem arz etmektedir.

Kastamonu ilinde camilerden medreselere, külliyelerden mescitlere, türbelerden kütüphanelere kadar birçok türde dini ve tarihi varlıklar bulunmaktadır. Ayrıca geçmişte yaşamış önemli şahsiyetlerin mezarları, türbeleri, eserleri bulunmakta olup

bu şahsiyetlerin bizzat kendi manevi varlıkları da Kastamonu'daki inanç turizmi potansiyeli bakımından yerli ve yabancı turistler için önemli çekim merkezleri arasında sayılabilir.

Bu tezin amacı, Kastamonu'daki inanç turizmi açısından potansiyeli yüksek olan dini varlıkları ziyaret eden turistlerin kişisel profilinin ortaya çıkarılması ve inanç turizmi dolayısıyla Kastamonu'ya gelen turistlerin bu turizmin ne yönde il'e katkı sağlayabileceğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu bağlamda tezin birinci bölümde turizm ve inanç turizmine yönelik kavramsal çerçeve çizilmeye çalışılmış akabinde tezin ikinci bölümünde Kastamonu ilinin tarihi, coğrafi, kültürel, sosyo-ekonomik özellikleri belirtildikten sonra, inanç turizmi açısından Kastamonu'nun sahip olduğu dini varlıklar tarihsel süreç içerisinde anlatılmaya çalışılmıştır. Böylece bu varlıkların değerlendirilebilmesi için konunun önemine dikkat çekilmek istenmiştir.

Tezin üçüncü bölümünde, Kastamonu ilinin inanç turizmi potansiyeli hakkında genel durum değerlendirmesi yapılmış ve belli başlı dini yapılar hakkında bilgiler verilmiştir. İnanç turizmi kapsamında Kastamonu'daki başlıca eserlerin ele alınması gerekmekte olup sürdürülebilir bir inanç turizmi için bu varlıkların korunması da ayrı bir önem teşkil etmektedir.

Çalışmada, nitel araştırma ve anket yöntemlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda ilk önce literatür taraması yapılmış ardından iki bölümden oluşan bir anket formu hazırlanmıştır. Anket formunun birinci bölümünde, kişilerin uyruğu, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, ulaşım şekli ve ikamet yerine ilişkin yedi soru katılımcılara yöneltilmiştir. İkinci bölümde, Kastamonu'daki inanç turizmi potansiyelini ölçmek amacıyla katılımcılara otuz soru sorulmuştur. Alınan yanıtlar Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programında (Statistical Package for the Social Sciences - SPSS) analize tabi tutulmuştur. Analiz kapsamında;

- İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusu olup olmadığı,

- Yöredeki inanç turizminin gelişimi ile buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişip gelişmediği,
- İnanç turizminden sağlanan kaynakların yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunup bulunmadığı yönlerinden bağımlılık katsayısı testine tabi tutularak yorumlamalar yapılmıştır.

Elde edilen bulgular değerlendirilip, güvenilirlik analizi yapıldıktan sonra, sonuç kısmında buna ilişkin çözümlemelere yer verilerek önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Olay ve olguları açıklamak için kavramların tanımını yaparak yola çıkmanın anlatım sistematiği olarak daha doğru olabileceği düşünülebilir. Bu amaçla ilk önce "turizm" kavramı üzerinde durulmuş daha sonra tarihsel süreç içinde bu kavramın gelişme seyri hakkında bilgiler aşağıda verilmeye çalışılmıştır.

1.1. Kavram Olarak Turizm ve Turizmin Tarihi Gelişimi

Turizm kelimesi lügat anlamı açısından değerlendirildiğinde, Türk Dil Kurumunun güncel elektronik sözlüğünde "Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan gezi" ve "Bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek için alınan ekonomik, kültürel, teknik önlemlerin, yapılan çalışmaların tümü" şeklinde tarif edilmektedir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2017). Turizm kelimesinin İbranicede "öğrenme, araştırma" manasına gelen "torah" kökünden geldiğini görmekteyiz. Yaklaşık olarak yüzyıllık bir zaman dilimini içine alan sürede karşımıza çıkan turizm terimini ifade etmek için de kullanılan "Tour" kelimesinin de aynı kökten gelmesi söz konusudur. İbraniler "torah" kelimesi ile alışılmış olarak yaşanılan yerlerden çıkarak başka yeni yerleri görmek, oralarda yaşayan insanların sosyal ve ekonomik açıdan durumlarını tetkik etmek üzere, giden kişilere "turist" ve bunların eylemlerini de "turlamak" olarak tanımlamışlardır (Erdoğan, 1995: 8).

Kelimenin terim anlamının açıklanmasında farklı yaklaşımların sergilenmesi söz konusu olabilmektedir. Holden'e göre turizmi tanımlamaya çalışmak bir hayli zordur çünkü turizm, insanın his ve duygularını, kültürel ve doğal çekicilikleri, seyahat imkânlarını, konaklama hizmetlerini, hükümet politika ve düzenlemelerini içermekte olduğundan karmaşık iç içe geçmiş bölümlerden oluşmaktadır (Holden, 2008: 2-3).

Bu çerçevede turizm genel olarak, "sürekli olarak yaşanılan yerin dışında tüketici olarak eğlence, dinlenme, tatil, kültür etkinler gibi insanın ihtiyaçlarının giderilmesi

amacıyla yapılan geçici konaklama, kısa süreli seyahat, uzun veya kısa süreli yolculuklar ve hareketler şeklinde tarif edilmiştir (Sezgin, 1995: 4). Hazar'a göre turizm, bireylerin eğlence, gezme, görme, merak, dinlenme, spor, din, eğitim, toplantı, sağlık, alışveriş, ziyaret gibi çalışma haricindeki geçici seyahatlerini ve bu seyahatleri boyunca en az bir gece konaklamalarını ve turizm işletmelerince üretilen mal ve hizmetleri satın almalarını kapsayan olaylar ve ilişkileri ifade etmektedir. (Hazar, 2010: 3). İnsanoğlunun iç karakteristik özelliği olarak ortaya çıkan turizm, ilk başlarda merak, arkadaş ziyareti, daha iyi bir yaşam, ticaret, hac, genel yolculuk tutkusu amacıyla gerçekleşmiştir (Gunn ve Var, 2002: 9).

Bir diğer yaklaşım ise Monte Carlo Uluslararası Turizm Akademisi tarafından düzenlenen etkinlikte "turizm tanımı" ödülünü kazanmış olan Meyer tarfından ortaya konulmuştur. Meyer, bu yaklaşımında turizmi, "insan psikolojisinin ihtiyaçları çerçevesinde kısa veya uzun süreli yer değiştirme, uzaklaşma, kaçma veya değişiklik isteği" şeklinde tanımlamıştır (Bayer, 1992: 4).

Farklı yaklaşım sergileyen A. F. Norvel tarafından bu kavramla ilgili, devamlı konaklama niyeti olmadan, para kazanma arzusu olmaksızın, yabancı bir ülkeye geçici süreliğine giderek, yaşadığı memlekette kazandığı parayı çeşitli etkinlik ve ihtiyaçları için geldiği bu yeni yerde sarf etme faaliyetleri şeklinde açıklama yapılmaktadır (Evliyaoğlu, 1989: 49).

Görüleceği üzere bu kelimenin terim anlamında dikkat çeken ilk anlamın, hareket ve dönüş olayı kavramları etrafında şekillenen olaylar olduğu anlaşılmaktadır.

Bir turizm için öncelikle önem arz eden unsur konaklamadır. Bununla birlikte alış-veriş, gezme-görme, yeme-içme vb. için para harcanması gerekir. Bu demektir ki turizm faaliyeti için kişinin yeterli bir geliri olması gerekir. Buradan hareketle; turizmin bir hizmet ve tüketim niteliğinin olduğu söylenebilir (Kozak ve Bahar, 2015: 27).

Yaygın benimsenen bir tanımla turizm; gelir elde etmek gayesi olmadan ve gidilen yeni yerlerde devamlı olarak kalmamak ilkesi ışığında yaşadığı yerin dışında farklı bir yere yolculuk etmek ve gidilen bu faklı yerde konaklama neticesinde karşımıza

çıkan ilişkiler ve yaşanılan olaylar olarak ifade edilebilir (Barutçugil, 1989: 36).

Bu yaygın tarife ilave olarak OECD'nin komitelerinden olan turizm komitesi tarafından kabul edilmiş akabinde 1937'deki Birleşmiş Milletlerin toplantısında benimsediği turist-turizm tarifi yapılmıştır. Buna göre, bireyin dinlenme amacıyla veya zevk için yaptığı yolculuklar, ailesel veya sağlık gibi farklı nedenlerle yapılan yolculuklar, bilimsel, idari, diplomatik, dini, sportif, iş amaçlı nedenler gibi farklı etkinlikler, bu tür toplantılara iştirak etmek gayesiyle yapılan yolculuklar genel olarak turizm ve bu eylemleri yapanlar da turist olarak tanımlanmıştır (Bayer, 1992: 4).

İnsanoğlu dünyaya gönderildiği ilk dönemlerden itibaren ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir arayış içerisinde olmuştur. Bu çerçevede insan, yiyecek arayışı, korunma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarını temin etme arzusu içerisinde olmuştur. Bu arayış insanoğlunun yer değiştirmesini beraberinde getirmiştir. Ortaya çıkan bu yer değiştirmeler günümüz turizm kavramını tam anlamıyla karşılamasa da turizm hareketinin başlangıcı sayılabilir. İlk dönemlerde zorunluluğa dayalı seyahat, zaman içerisinde insanoğlunun merakına dayalı yer değişikliklerini de beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede meraka dayalı seyahatin öncüleri arasında Heredot ve Pausanias isimleri sayılabilmektedir (Lanquar, 1991: 7).

İlk Çağ'da insanoğlunun refah düzeyine bağlı olarak ve merak güdüsüyle seyahate çıktığı, bu seyahatlerin turizmin başlangıcı olarak kabul edildiği ve örneğin Romalıların yolları, konaklama yerlerini, bunların birbirlerine uzaklıklarını gösteren haritalar yaptıkları belirtilmektedir (Hazar, 2010: 9).

Dünya tarihindeki yazılı kaynaklarda geçen ilk rehberler Mısırlı rahipler, seyahat etmekten en çok hoşlanan uygarlık Romalılar olup M.Ö 7. yüzyılda görülen olimpiyat oyunları ve organize seyahatler turizmin başlangıcı olarak değerlendirilmektedir (Ahipaşaoğlu, 2006: 5).

Roma ve Yunan dönemlerinde, insanoğlunun gerçekleştirmiş olduğu bu seyahatlerin daha çok ticari amaçlı olmak üzere sağlık, zevk ve spor içerikli bir değişime doğru yöneldiği ifade edilebilir. Bu bağlamda M.Ö 700'lü yıllarda karşımıza çıkan

olimpiyat oyunları farklı şehirlerden bu oyunları izlemek ve oyunlara katılmak için seyahat edenleri ortaya çıkarmıştır (Tunç ve Saç, 1998: 11).

Orta Çağ'da Marco Polo Venedik'ten Çin'e kadar yolculuk yaparak merak turizmine konu olmuştur. Bu dönemin önemli gezginleri arasında sayılan Vasco de Gama ve Evliya Çelebi gibi gezginler sayılabilir (Sezgin, 1995: 19). Bu Çağ'da turizm anlayışı daha çok dinî nedenlerle ortaya çıkmış, İslamiyet ve Hristiyanlık bakımından kutsal sayılan yerler birçok insan tarafından çeşitli güçlüklere katlanılarak ziyaret edilmek istenmiştir. Bunun yanında Marco Polo'nun II Milione adlı kitabı kaleme alması Orta Çağ'daki ciddi turizm olaylarından biri olarak görülmektedir (Hazar, 2010: 10).

Avrupa dışındaki yerlere dini ve ticari amaçlı seyahatlerin yapılması da sınırlı turizm hareketleri olarak görülebilmektedir. Örneğin İslam'ın doğuş yerleri olan Mekke ve Medine, yine Şii Müslümanların kutsal saydığı Kerbela Orta Çağ'dan bu yana ziyaret edilen yerler arasında bulunmaktadır (Doğanay ve Zaman, 2013: 13).

Yeni Çağ'da bilimin yanında sanat ve kültürün gelişmesiyle turizm faaliyetlerindeki hareketlenme sonucu Avrupa'daki bu gelişmelerle birlikte, Anadolu'da da Osmanlı Devleti, karayolları üzerine hanlar, kervansaraylar yaptırarak seyahatlerin güvenilir ve kolay olmasını sağlamıştır. Türkiye'de ilk modern anlamda turizm denilince 1829'da deniz taşımacılığında kullanılmak üzere "Kırlangıç" buharlı gemisi örnek verilebilir. Aynı yıllarda Bandırma-Tekirdağ seferlerinin başlaması da Türkiye Denizcilik İşletmelerinin doğuşu olarak değerlendirilmektedir (Öztaş ve Karabulut, 2006: 7).

Turizm ile ilgili başlıca özellikler aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Roney, 2011. 4):

- Turizm birden çok faaliyeti kapsayan bir olgudur
- Hem dinamik (seyahat) hem de statik (bir yerde kalış) boyutlara sahiptir
- Geçici niteliktedir
- Seyahatin amacı para kazanma maksatlı değildir
- Gidilen yerdeki gereksinimler ve faaliyetler yaşanılan yerdekilerden farklıdır

Turizmin tanımını yorumlayan Burns turizme;

- Seyahat talebi
- Seyahat acentesi
- Hedef ve etkilere yol açan her bir şey
- Etkiler ve ilişkiler, olarak bakmaktadır.

Burns, turizmi bir sistem veya alt-sistemlerin koleksiyonu olarak görür. Onun bakışına göre sistem yaklaşımının özeliği; turizmin sosyal çevre, kültürel, ekonomik ve siyasi ortamından ayrı değildir (Burns, 1999: 31).

Günümüzde turizm gayesiyle yabancı devletlerden gelen insanların her türlü ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak oteller, pansiyonlar, lokantalar, eğlence yerleri ile doğal güzelliklerin bulunduğu yerlerde kamp ve plajlar gibi tesislerin yapımına önem verilmiştir. Turizmin gelişmesi için, yabancı ülkelerden gelen turistlerin memnuniyetini sağlamak amacıyla bütün olanak ve imkânlar sağlanmaya çalışılmaktadır.

17.yy. Avrupa'sında yaşam alanından farklı yerlere gidip gelmek çalışmaya ihtiyacı olmayan ve zengin insanın yapabileceği bir durumu ifade etmekteydi. Zira bu dönem insanlarının yüksek statüsüne bağlı olarak alım gücü ve zamanı olan yapıyı ifade etmekteydi. Ayrıca buharlı gemi teknolojisinin ortaya çıkması, otomobil endüstrisindeki baş döndürücü ilerlemeler sayesinde toplumun orta kesiminin yer değiştirme imkânını arttırdığı söylenebilir. İngiltere'de yıl 1841'i işaret ettiğinde Thomas Cook tarafından 750 kişiden oluşan bir grubun trenle bir kentten başka bir kente götürülmüş olması bunun en güzel yansımalarından bir tanesidir. Bu olayla birlikte, tarihte ilk toplu seyahatin gerçekleşmesi ve Thomas Cook'un ilk tur operatörlüğünü yapması gerçekleşmiş bulunmaktadır (Tunç ve Saç, 1998: 12).

İş gücü alanındaki gelişmelere bağlı olarak Fransa'da bulunan Temsilciler Odasının 20 Haziran 1920'deki kararı ile çalışanların ücretli izinli sayılması ile birlikte çalışanlara farklı gözle bakılmaya başlanmış, böylece çalışanlar herhangi bir maddi sorun yaşamadan 12 gün dinlenme hakkı elde etmiş ayrıca istediğini yapma hakkına kavuşmuştur (Lanquar, 1991: 15). Endüstrideki gelişmelerin sonucunda demiryollarının, otomobillerin kullanılma oranının artmasına bağlı olarak yer

değiştirme faaliyetlerinde de gözle görülür bir çoğalma söz konusu olmuştur. Eğitim temelli ve zevk için yapılan seyahatlerin de bu dönem içerisinde arttığı ifade edilebilir.

Dünya Turizmi konulu Manila Bildirgesinin 1980 tarihinde yayınlanmasıyla birlikte turizmin sosyal bir olgu olduğu vurgulanmıştır. Buna göre işçilerin yaşadıkları yerden farklı yerlere hareket etmesini sağlayan ücretli izin hakkının elde edilmesi sağlanmıştır. Bu sayede çalışanın elde etmiş olduğu ve çok yönlülük temeline dayalı yer değiştirme olaylarının ele alınıp araştırılmasının gerekliliği düşüncesi ortaya çıkmıştır (Lanquar, 1991: 9).

Bir yandan Avrupa öte yandan Anadolu topraklarında meydana gelen bu tarihsel süreçteki insan hareketliliği turizm faaliyetleri yönünden de pozitif etki yaratarak turizmin filizlenmesini sağlamıştır. Bu durum ayrıca ülkelerin turizm politikaları oluşturmasını da beraberinde getirmiştir.

Diğer taraftan çevre ve insan arasındaki ilişkiyi dikkate almayan bir turizm anlayışının sürdürülebilirliğinin olmayacağı da belirtilebilir. Uzun dönemli bir strateji sayesinde ancak sürdürülebilir turizmden bahsedilebilir.

1.2. Turizm Türleri

Bir sınıflandırma yapılmaya çalışıldığında katılan sayısından yaş gruplarına, gelir düzeyinden gidilen yerin ülke sınırları içine veya dışına olmasına kadar çeşitli turizm gruplandırmaları imkânı mümkün olabilmektedir. Aşağıda bu amaçla değişik turizm sınıflandırmaları örneklendirilmiştir.

1.2.1. Katılımın Niceliğine Göre Turizm

Turizm, katılımcı sayısına göre ayrıştırıldığında, turizm olayının bireysel olarak gerçekleştirilmesi hâli, benzer özellikler veya yakınlıklar sebebiyle ortaya çıkan grup turizmi şekli ayrıca kendi aralarında pek bir ilgi alâka olmayanların oluşturduğu kitle turizmi biçimi sayılabilir (Ongun, 2004: 17).

1.2.1.1. Bireysel

Tek bireyin yapmış olduğu turizm faaliyetine bireysel turizm denir (Güngördü, 2003: 9). Hazar'a göre ise insanların gerek yalnız gerekse aileleriyle turizm hareketleri içinde bulunmaları örneğin Ankara'dan Pamukkale'ye turizm amaçlı seyahate çıkmaları birer kişisel turizmdir (Hazar, 2010: 81). Bu turizme genellikle başta Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere Amerika, Kanada ve Avusturya asıllı turistlerin katıldığı görülmekte ayrıca geçmişte daha çok erkeklerin tercihi olan bu turizm giderek kadınların da ilgi duyduğu bir turizm faaliyeti olduğu belirtilmektedir (N. Kozak, M.A. Kozak, ve M. Kozak, 2014: 11).

1.2.1.2. Kitlesel

Bu turizmin iki önemli özelliği bulunmaktadır. Birincisi bu turizmde katılımcı sayısı çoktur. İkincisi, tatil standart paket olarak sunulmaktadır. Maliyet önemlidir çünkü daha çok orta sınıf turistler kitle turizmine katılım sağlamaktadır. Ancak kitle turizminde talep mevsimseldir. Bunun nedenleri iklimdeki doğal değişmeler ve kültür, din, moda gibi sosyal faktörlerdir (Roney, 2011: 19). Ancak doğal ve kültürel kaynakların korunması bakımından sürdürülebilir turizm için kitle turizminin dikkatli izlenmesi gerektiği ifade edilmektedir (Kozak vd., 2014: 12).

1.2.2 Belli Bir Gruba Yönelik Turizm

Sosyal veya grup turizmi, genişletilmiş aile turizmine benzer ya da seyahat eden turist grubu içinde entegre olmuş turist kulübü özelliğine sahiptir. Ayrıca dinsel turizm ile sosyal ve grup turizmi arasında güçlü bir yakınlık bulunduğu söylenebilir (Rinschede, 1992: 52-53). Bu bağlamda, meslek odaları, derneklerin yaptığı turizm hareketleri grup turizmi olarak değerlendirilebilir.

1.2.3 Yaş Grupları İtibariyle Turizm

Turistik faaliyete katılanların dâhil bulunduğu yaş grubuna göre de bir sınıflandırma söz konusudur.

1.2.3.1 Gençlere yönelik turizm

20. yüzyılın başından bu yana turizm endüstrisinde eşi benzeri görülmeyen büyüme gerçekleşmiş olup bu durum turizm pazarındaki kesimlerce artan bir ilgi ile karşılanmıştır. Bu turizmde genç turistleri keşfetme bakımından eğitim ve kültürel amaçlı itme faktörlerinin, çekme faktörlerine göre daha öncelikli olduğu belirtilmektedir (Çakar ve Seyitoğlu, 2016: 248-250). Pratik bir perspektiften bakıldığında, ahlaki normlar, genç gezginlerin çevre dostu davranma niyetlerinin oluşmasında temel bir rol oynamakta olduğundan, turizm pazarlamacıları, bu kişilerin seyahat ederken çevreci davranışlarını gözeterek ahlaki yükümlülüklerini iyileştirecek etkin yolları aktif bir şekilde belirlemelidir (Han, Kim, ve Kiatkawsin, 2017: 914).

1.2.3.2 Yetişkinler için

Yoğun çalışma dönemine sahip, 25-60 yaş aralığında olan bireylerin turizm faaliyeti yetişkin turizmi olarak tanımlanmaktadır. Bu grup genellikle kendi arabası ile seyahat etmekte olup uzun süreli tatil yapmayı tercih ettikleri belirtilmektedir (Kozak vd., 2014: 14). Yerleşik tutumların turizm gelişimine etkide bulunduğu bir dizi değişik faktörler bulunmaktadır. Örneğin orta yaşlı kişilerin turizm açısından genellikle gençler gibi yerleşme eğilimi gösterdiği söylenebilir. (Schofield, 2011: 220). Genç ve orta yaşlı bireylerin her şey dahil (all inclusive) tatil türüne daha çok ilgi duyduğu, çalışma yaşamında aktif ve düşük gelir grubundaki bu ailelerin, her şey dâhil turizmini alternatif bir turizm çeşidi olarak değerlendirdikleri ifade edilmektedir (Tufan, Köse, ve Ayan, 2017: 34).

1.2.3.3 Üçüncü yaşa özel turizm

Üçüncü yaş turizmi, Türkiye'de 1990'lı yıllardan itibaren klasik deniz, kum ve güneş turizminin yerini alarak turizmde bireysel, özel ilgi alanlarına yönelik ürünlere doğru talebin ekonomik problemlerini nispeten çözmüş bu gruptaki kişilerin oluşturduğu turizm şeklinde ifade edilebilir (Kılıç ve Kurnaz, 2010: 40). Yaşamda edindiği deneyim, hobiler, yaşama karşı bakış açısı yönüyle farklı bir grup olan yaşlı turistler, genellikle farklı tatil beklentisi içindedirler. Bu mesele hakkında Türkiye'nin yeterli

duyarlığı göstermemesi, turizm gelirlerinde önemli kayıplara neden olmakta aynı zamanda Türkiye'nin AB üyeliği konusunda ciddi ihtiyaç olan bir potansiyelden yararlanamaması sonucunu doğurduğu belirtilebilir (Tufan, Köse, ve Ayan, 2017: 35). 65 yaş ve üzerindeki insanların katıldığı bu turizmde insanlar, uygun iklim, temizlik ve sağlık hizmetleri, konaklama ücretlerinde uygunluk, rahat ulaşım aramakta olup tercihen mevsimin aşırı sıcak ya da soğuk olmadığı eylül ve ekim aylarında turizm hareketlerine katıldıkları söylenebilir (Hazar, 2010: 87).

1.2.4 Katılanların Gelir Düzeyine Göre Turizm

İnsanlar sosyal yaşantılarına, ekonomik durumlarına uygun olarak turizme katılırlar. Bu turizm çeşidi sosyal ve lüks turizm diye iki başlık altında incelenebilir.

1.2.4.1. Toplumsal turizm

İnsan, hem bir biyolojik varlık hem de toplumsal bir varlık olup biyolojik varlık olarak sınırlı yeteneklere sahip olduğundan dolayı diğer insanlarla bir araya gelerek toplumsal davranışlarda bulunmaktadır. Turizm bakımından bir değerlendirme yapıldığında, turistik toplumsallaşma, turistlerin ve turistik kurumların kendi iç kültürlerinde yaşadığı gibi davranışlar göstermesi ve öğrenmesi süreci olarak açıklanabilir. Turizm hareketlerinin ivme kazandığı bu günlerde, turizmin toplumsal bir boyut kazandığı ve ortak bir turizm bilincinin oluşmasına katkı sağladığı söylenebilir (Rızaoğlu, 2012: 241). Sosyal turizmde, emekliler, memurlar, işçiler, gençler, bedensel özürlüler, esnaf ve zanaatkârlar, çiftçiler gibi toplum kesimleri yer almaktadır. Bu kesimin özelliği, gelir bakımından düşük gelirli grupların turistik faaliyetleri olarak değerlendirilmektedir. Sosyal turizmin ayırt edici yönü, kâr güdüsü olmaması fiyatların düşük tutulması ve toplu tüketim şeklinde sıralanabilir. Dünyada bu turizm çeşidi ilk kez 1936 yılında Belçika ve Fransa'da, Türkiye'de ise 1960 yılında ücretli izin hakkının elde edilmesiyle başladığı belirtilmektedir (Öztaş ve Karabulut, 2006: 29). Yaşlılar üzerinde sosyal turizm yönüyle yapılan bir araştırmada çeşitli bulgulara ulaşılmıştır. Buna göre, turizme katılan yaşlı sınıfındaki kişilerin küresel çapta daha iyi sağlık imkânlarına sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca turist olan ve olmayan gruplar karşılaştırıldığında turist olan yaşlı grupların fiziksel

ve zihinsel algılarının daha iyi olduğu, bu grubun günlük yaşam aktivitelerini yürütmede daha başarılı oldukları ortaya konulmuştur (Ferrer, Sanz, Ferrandis, Scott, ve Javier, 2016: 303). Çalışanların tamamını kapsamamakla beraber Türkiye'deki bazı kamu kurumlarına ait kamplar sosyal turizme örnek gösterilebilir. Örneğin Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın her yıl hazırladığı "Gençlik Turizmi Rehberi" ile gençlere yönelik indirimli turistik tesislerin bilgileri kamuoyuna sunularak sosyal turizm teşvik edilmeye çalışılmaktadır (Kozak vd., 2014: 17).

1.2.4.2. Elit kesime yönelik turizm

Daha çok gelir bakımından üst düzeylerde olan grupların katıldığı turizm faaliyetlerine bu tanım yapılmaktadır. Bu turizmin öne çıkan unsurları arasında pahalı konaklamalar, kişilerin koruması, şoförü, hizmetçisi ile beraber yaptıkları transatlantik seyahatler, kumar amacıyla ya da golf, av, kurvaziyer turizmler sayılabilir (Öztaş ve Karabulut, 2006: 29). Bu turizm kapsamındaki turistlerin pahalı ve kaliteli ürünleri satın aldığı, dünyanın en ünlü turistik merkezlerine seyahati tercih ettikleri ve bundan dolayı para harcama miktarlarının yüksek olduğu belirtilmektedir (Hazar, 2010: 81). Ancak bu kesimdeki kişilerin genellikle nadide turizm yerlerinde kendilerine ait villaları bulunduğundan, bu zengin üst sınıfın konaklama tesislerindeki geceleme sayısının diğer turist gruplarına oranla daha az olduğu söylenebilir (Kozak vd., 2014: 17).

1.2.5. Ziyaret Edilen Yerlere Göre Turizm

Turistik hareketliliğe konu olan mekânlara göre turizm iç ve dış turizm olarak iki grupta toplanmaktadır.

1.2.5.1. İç turizm

Yerli turistler tarafından gerçekleştirilen turizm hareketlerinin iç turizm kapsamına girdiği ifade edilebilir (Hazar, 2010: 65). Herhangi bir ülke vatandaşlarının kendi ülke sınırları içinde turistik amaçlı ziyaretleri olayı iç turizm şeklinde tanımlanmaktadır. İç turizmin çeşitli faydaları bulunmaktadır. Örneğin ülke vatandaşlarının birbirlerini daha iyi tanımaları, kültürel kaynaşma ve tanışmalarda

yoğunlaşmaların ortaya çıkması sayılabilir. Günümüzde iç turizm artık eş-dost, akraba ziyaretinden öteye dış turizmin gelişmesine katkı sağlayan bir unsur olarak görülmektedir (Doğanay ve Zaman, 2013: 37-38). İç turizm pasaport, yabancı dil, vize ve döviz sorunu gerektirmez ve ülkeye doğrudan döviz sağlayıcı etkisi bulunmamaktadır. Ancak iç turizmin gelişimi, ülke içindeki işletmelerin uluslararası rekabet edebilirliği ile yakından ilgili olup dolaylı yönden iç turizm talebinin büyüklüğü dış turizmin gelişmesinde önemli bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Bahar ve Kozak, 2015: 35-36).

1.2.5.2. Dış turizm

İnsanların yabancı ülkelerde turizm faaliyetine katılmalarına dış turizm adı verilmekte olup bu turizmin aktif ve pasif dış turizm şeklinde iki türü bulunmaktadır. Aktif dış turizm ile bir ülke yabancı turistleri kendine çeker bu sayede döviz kazancı elde eder. Buna karşın pasif dış turizm, bir ülkedeki bireylerin turistik faaliyet için yabancı ülkeye gitmesi anlamına gelir ve turist gönderen ülke açısından bu döviz kaybı manasını taşıdığı söylenebilir (Hazar, 2010: 66). Dış turizmin ülkeye olumlu katkıları olarak yabancı sermaye girişini hızlandırması, alt ve üst yapının gelişiminde etkili olması, diğer sektörleri canlandırıcı etki yapması, gelir ve istihdam artışında önemli roller üstlenmesi sayılabilir. Diğer taraftan ülkeler arasında barış köprüsü kurması, farklı kültür, din, insan ve toplumların tanınırlığı ve bunlara saygı bilincinin oluşması gibi olumlu sosyal ve psikolojik etkileri de bulunduğu ifade edilebilir (Bahar ve Kozak, 2015: 37-38). Bu bağlamda Türkiye ekonomisinin dar boğazları geçebilmesi noktasında dış aktif turizmin, günümüzün en önemli politikalarından biri olduğu değerlendirilmektedir (Kozak vd., 2014. 13).

1.2.6. Turizmin Amaçlarına Göre Çeşitleri

Turizm faaliyetlerinin birçok değişik amaçları bulunabilir. Gerek bireysel gerekse sivil toplum kuruluşları ve ülkeler bazında olsun, bu amaçlar doğrultusunda turizm politikalarının şekillendiği belirtilebilir. Bu bağlamda turizm çeşitleri gayesine göre de sınıflandırılabilir.

1.2.6.1. İnanç turizmi

Dinler, kültürlerin en önemli yönünü teşkil ettiklerinden, inanç turizmi doğal olarak kültürel turizm içinde değerlendirilebilir (Temizel ve Attar, 2015: 142). İnanç turizminde 12 adet turizm türünden bahsedilebilir: Hac, misyonerlik, gemi seyahati, boş vakit, dinsel konferanslar, kutsal cazibe merkezleri, kutsal yerlerde inzivaya çekilme, kamplar, inanç yönlü macera turizmi, gönüllülük turizmi, öğrenci/gençlik inanç turizmi ve aile/kuşaklararası inanç turizmi (Papathanassis, 2011: 50).

İnanç turizmine katılanların karakterleri ile doğal inanç sahaları arasında bir bağlantıdan söz edilebilir. Kreiner'e göre bir ülkedeki doğal inanç yerlerinin geleneksel inanç turizmi kapsamında ziyaret edilmesi sonucu din, örf, âdet ve kültürler serbestçe birbirine karışabilmektedir. Burada insanlar çok farklı güdülerle inanç turizmine katılmaktadır. Örneğin dua etmek, ekonomik problemlerini, evlilik, sağlık, kazanç gibi kişisel dileklerini dile getirmek veya bunlarla ilgili şükranlarını sunmak için inanç turizmine katılabilmektedir. Ayrıca diğer ailelerle veya arkadaşlarla tanışmak, onlarla yemek-içmek, konuşmak gibi sebepler sayılabilir. Bu gruptaki insanların yüksek düzeyde bireysel inanç ruhuna sahip olduğu belirtilebilir. Diğer taraftan doğal inanç alanlarının daha çağdaş bireylerce ziyaret edilmesi, bu yerlerin artık doğal inanç alanı olmaktan çıkıp yarı resmi inanç merkezi şekline dönüşmesini ve bu yerlerin daha tanınır hale gelmesini sağlamaktadır. Ayrıca bu tip katılımcıların karakteristik olarak düşük seviyede bir dinsel inançlarının bulunduğu söylenebilir (Collins-Kreiner, 2004: 276).

İnanç turizmi yapan kişilerin özel ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmaması, onların eğilimlerinin göz ardı edilmesi bazı uygunsuzluklara ve ekstra maliyetlere yol açabileceğinden bu unsurların dikkate alınması bir yöreye veya ülkeye daha fazla turistin çekilmesini sağlayabilir (Weidenfeld, 2006: 144). Casagrandi ve Rinaldi, inanç turizminde sürdürülebilirlik noktasında üç faktörün önemine işaret etmektedir: Turist, çevre ve sermaye. İnsan unsurunu ön plana alan, çevreyi koruyan, kaynak yönetimini iyi gerçekleştiren uygulamaların inanç turizminde başarı getireceği ifade edilmektedir (Casagrandi ve Rinaldi, 2002: 12-13).

1.2.6.2. Kongre amaçlı turizm

İnsanların çeşitli amaçlarla toplanarak bilgi paylaşımında bulunmak için farklı adlarla toplantı tertip etmeleri ve bunları daha çok kendi toplumlarından, yerleşim alanlarından farklı yerlerde düzenlemek istemeleri sonucu kongre turizmi ortaya çıkmıştır. Kongrelerde bu toplantıların yanı sıra eğlence, alışveriş, tur gibi çeşitli aktiviteler de düzenlendiği böylece kongre turizminin aslında iş turizminin bir parçası olduğu ifade edilmektedir (İstanbul Ticaret Odası, 2008: 6-7). Genellikle şehirlerde gerçekleştirilen bu turizmin birçok çeşidi bulunmaktadır. Küçük konferanslar otellerde ya da belli konferans merkezlerinde yapılabilir buna karşın daha büyük konferansların bu amaçla inşa edilen konferans merkezlerinde ya da toplantı otellerinde yapılması daha uygun olabilir. Sonuçta tüm bu konaklama faaliyetlerinden kalitede bir artış beklentisinin ön plana çıktığı söylenebilir (Law, 1992: 608).

1.2.6.3. Kültür tabanlı turizm

Turizm, iki önemli element olan kültürel entegrasyon ve iletişim vasıtasıyla gitgide daha küreselleşen bir dünyadaki potansiyel bir ilişkinin ifadesidir. Bu nedenle turizm insanları bir araya getirmenin ve insanların kültürel ufuklarının genişletilmesinin bir yolu olarak değerlendirilebilir (Angeloni, 2013: 17). Kültürel turizm tanımlarında bazen bu sistemin çekici tarafına odaklanmaya çalışıldığı görülmekte, diğer tanımlarda coğrafi alan ya da pratik uygulamalara değinildiği fakat neredeyse hepsinin ortak özelliğinin kültürel turizmde yerel nüfusun rolüne odaklanıldığı görülmektedir (Csapó, 2012: 204). Kültürel sektörler ve turizm arasında işbirliğine dayalı beraberce gayretler olmaksızın her zaman turizmde büyük bir akış beklenilmemelidir. Kültürel politik hedefleri başarmada turizm anahtar rol oynamakta olup hatırı sayılır bir turist sayısını çekebilmek için özellikle sanat formlarına yoğunlaşmak gerektiği ifade edilebilir. Ayrıca turizm akışlarının devam ettirilmesi, sürekli tanıtım ve ürün geliştirmeye bağlı olduğundan tek başına imaj geliştirme turizm akışı sağlamada yeterli kabul edilmemektedir (Hughes, Allen, ve Wasik, 2003: 21).

1.2.6.4. Denize yönelik turizm

Kıyı ortamlarında gerçekleşen tüm aktiviteler içinde, plaj turizmi en çok ilginin gösterildiği alanlardan biri olup güneş banyosu ve yüzmenin bu turizmin en temel faaliyetleri olarak görülmektedir. Deniz turizminde, turistlerin sıcaklık, buharlaşma ve rüzgâr gibi değişken hava şartlarına duyarlı olduğu belirtilmektedir. Sahil ve deniz turizmi aktivitelerinin kapsamı, hava şartları ve iklim değişikliği ile yakından ilgili olup bu turizme ilişkin aktivitelerin bir kısmının iklimle ilişkisi kolayca gözlemlenebilirken (örneğin güneş banyosu için sıcaklık gibi), diğer bazı aktiviteler üzerindeki iklim etkilerinin açık olmadığı vurgulanmaktadır (Moreno ve Amelung, 2009: 1141). İlk zamanlar, kitlesel yoğun turizmin, bir bölge ya da ülkenin özellikle ekonomik gelişmesine etkileri bakımından büyük ölçüde pozitif şekilde algılandığı ifade edilmektedir. Yabancı akını ve nakit para girişi nedeniyle, turizmin sanki bir ihracat gibi algılanmasına yol açtığı böylece hedeflenen gelişme için arzu edilen bir sektör olarak görüldüğü belirtilmektedir. Ancak daha sonraları bu turizmin aynı zamanda bir maliyet olarak da değerlendirilmeye başlandığı ifade edilmektedir (Orams, 2003: 77).

1.2.6.5. Sağlık maksatlı turizm

Tedavi olmak için yapılan ve iklim tedavisi (klimatizm) turizmi, termal turizm, deniz banyoları turizmi gibi çeşitleri bulunan turizme sağlık turizmi adı verilmektedir (Gümüş ve Polat, 2012: 12). Bu turizm tipinde iklime çok duyarlı olmayan diğer turizm çeşitlerini daha da geliştirmek ve zamansal yönetimini optimize etmek için, mevsimsellik ve bölgesel iklim değişikliği etkilerinin hafifletilebileceği, entegre bir kârlılık ve sürdürülebilir gelişme için bölgenin sosyal ve ekonomik dinamolarından yararlanılabileceği belirtilmektedir (Bafaluy, Amengual, Romero, ve Homar, 2014: 2005). Buna karşın Chen ve Flood'a göre, yapılan araştırmalar göstermektedir ki, düşük ve orta gelirli ülkelerde sağlık hizmeti veren kuruluşların arzının artırılması, yerel sakinlerin karşı karşıya olduğu insan kaynakları eksikliğini azaltmaktan ziyade dış ülkelerden gelen yabancı hastaların sürekli artan talebinin beslenmesine neden olabilmektedir (Chen ve Flood, 2013: 292).

1.2.6.6. Spor amaçlı turizm

Son yıllarda spor ve turizme yönelik artan akademik ilginin yanı sıra, sporla ilgili turizm faaliyetlerinde göze çarpan iki unsur arasındaki ilişkide de artan bir ilgi ortaya çıktığı görülmektedir. Spor turizminin bu iki yönünden biri spor etkinliklerine katılma veya spor müzelerini gezme gibi pasif şekilde spor turizmine katılımı diğerinin ise tüplü dalış, bisiklet binme, golf gibi aktif biçimde spor turizminin içinde yer almayı içerdiği ifade edilebilir. (Ritche ve Adair, 2004: 8). Gelişmekte olan ülkelerin hükümetlerinin, ulusal kültür ve ekonomiyi temel alarak ekonomik büyümeyi teşvik etmek için uzun yıllardır çaba sarf ettiği belirtilmektedir. Bu yönüyle sporun ekonomik bir strateji olarak kullanıldığı, ekonomik yenilenme için spor faaliyetlerinden yararlanma stratejisini izleyen birçok şehrin olduğu söylenebilir. Ayrıca turizmde sporun kullanımı rekabetçi avantaj oluşturabilir böylece bir il, bölge veya ülkede spor turizmi ekonomik faaliyetlerde önemli rol oynayabilir (Marumo, Lubbe, ve Pelser, 2015: 10). Turizm alanındaki birçok çeşitliliğe ve gelişime rağmen spor turizmi bu gelişimin bir kesimini temsil etmekte olup bu durum ayrıca turizm yönetimine ait önemli soruların da cevaplandırılması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır (Higham, 2005: 9).

1.2.6.7. Avlanma yönlü turizm

Avcı olanların veya başka bireylerin önceden belli olan ilkeler ışığında gerçekleştirilen av, sportif olta balıkçılığı ya da av veya yaban hayvanlarını gözlem faaliyetleri, fotoğraf ve film çekimleri vb. etkinlikler av turizmi olarak değerlendirilebilmektedir. Nesli tükenme tehlikesi bulunmayan hayvanların avlanılmasına izin verilerek ekonomik olarak ülkeye yarar sağlanması av turizminin amaçları olarak sayılmaktadır (Duran, 2012: 49). Safari avcılığı da bu kapsamda değerlendirilebilir. Safari avcılığı yapılan yerde istihdam yoluyla ücretlerde ve satışlarda gelişme olduğu, hane halkının gelirinin iyileşmesinin sağlandığı böylece bu gelirin kırsal kesimin sağlık hizmetleri, bina yapımı gibi ihtiyaçlarının karşılanmasında kullanılabileceği belirtilmektedir (Thakadu, Mangadi, Bernard, ve Mbaiwa, 2005: 36). Bu bağlamda Türkiye'de 2003 yılında yürürlüğe giren 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu ile avlaklar oluşturulmuş, planlı ve sürdürülebilir şekilde

avcılığın yapılabilmesinin hukuki temeli atılmaya çalışılmıştır (Oğurlu ve Ünal, 2011: 7).

1.2.6.8. Dağ ve kış turizmi

Her geçen gün dağlık alanların popülaritesinin arttığı, bu alanların turizmdeki yerinin ön plana doğru kaymaya başladığı ifade edilmektedir. Dağlık alanların cazibesinin ardında sayısız sebep sayılabilir. Dağlık alanların havasının temizliği, eşsiz manzaraları, yabani hayatı, yerel kültürü, doğanın birebir içinde olması ve akarsu sporu gibi doğa sporlarına imkân tanıması ayrıca insanların istifade edebileceği kaynakların bu alanlarda yer alması buna örnek olarak gösterilebilir (Duran, 2012: 48). Gerek dağcılık gerekse kış sporları, kış turizminin kilit unsurları arasında olup bu turizm çeşidi çağımızdaki karmaşık yaşam sürecinde insanların karşılaştıkları stresle baş etme, dinlenme ihtiyacı gibi gereksinimlerle, emeklilik durumuna göre insanların daha fazla ve değişik yerlere seyahat hareketlerini içeren turistik faaliyetler olarak görülmektedir (Albayrak, 2013: 152). Ancak dağlık alan idaresinde öyle bir denge kurulmalıdır ki bunda turistlerin istekleri, yöre insanının ihtiyaçları ve doğal/kültürel kaynakların korunması göz önünde bulundurulmalıdır. Bu denge öncelikle koruma-kullanma dengesi üzerine kurulmalı, bunun için fiziksel plânlamalara büyük önem verilmelidir. Böylece turizmde uzun vadeli bir yaklaşımla hedeflere ulaşmada başarı sağlanabileceği vurgulanmaktadır (Doğanay, 2009: 181).

1.2.6.9. Rekreasyon turizmi

Rekreasyon denildiğinde özgürlüğün önemli bir yeri bulunmakta olup zorunlu durumlar ve üstlendiği yükümlülükler sebebiyle kendine yeterince zaman ayıramayan insanın, yeri gelip kendine zaman ayırabildiği anlarda potansiyelini ortaya koyma, saklı enerjisini gün yüzüne çıkarma ve yaratıcılığını kullanma noktasında bir imkân elde ettiği söylenebilir (Demirci Orel ve Yavuz, 2003: 63). Rekreasyon turizminin bazı özelliklerinin altı çizilebilir: Birincisi, rekreasyon ve turizm kavramlarının tam bir tanımını yapmanın zor olduğu belirtilebilir. Otel, restoran ve eğlence yerleri gibi boş zaman aktivitelerine yönelik güçlü bir sektör zaten hizmet vermekte olup ikinci bir boş zaman faaliyet alanının farkını ortaya

koymak güç olabilmektedir. İkincisi, rekreasyon turizminde, iş gücüne bağlılığın oldukça çok olduğu vurgulanabilir. Üçüncü olarak, turizm ve rekreasyon işletmelerinin büyük bir kısmının küçük aile işletmelerinden oluştuğu ifade edilebilir (Ooasterhaven ve Knijff, 1987: 97).

1.3. İnanç Yönünden Turizme Bakış

Her şeyden önce insanların kişisel tavırları, davranışları ve algıları yönünden inanç turizmine bakış açılarının farklılık gösterdiği belirtilebilir. Bu farklılıklar yaşanılan ülke, içinde bulunulan toplumun kültürü, kişilerin statüleri gibi unsurlardan oluşabilir.

Örneğin Collins-Kreiner ve Kliot tarafından yapılan araştırmada, Hristiyan hacıların kutsal yerlerde davranışsal karakteristik özellikleri analiz edilmiştir. Buna göre, 100 kişi üzerinde yapılan araştırmada katılanların büyük çoğunluğunun gelir düzeyi düşük olmasına rağmen yüksek seyahat maliyetini göze alarak kutsal yerlere gitmeyi tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Hacı olma veya turizm seyahatinde, sosyo-ekonomik statü ve mezhepsel bağlılık en kilit faktör olarak belirlenmiş buna karşın ırk, cinsiyet ve milliyet en az etkili unsurlar olarak tespit edilmiştir. Çalışmanın bir başka çarpıcı sonucu ise ankete katılanlardan kendilerini tarif etmeleri istendiğinde %60'ı kendini hacı olarak, % 20'si turist şeklinde, %12'si ise hem hacı hem de turist olarak tanımlamıştır. Ayrıca kendini hacı olarak tanımlayan %60'lık kesimin büyük çoğunluğun düşük gelirli bireylerden oluştuğu buna karşın kendini turist biçiminde tarif eden bireylerin yüksek gelir grubunda yer aldığı ortaya konulmuştur (Collins-Kreiner ve Kliot, 2000: 58-59). Müslümanlar bakımından bir değerlendirme yapıldığında, her yıl 2 milyonu aşan sayıda değişik ülkelerden gelen çeşitli etnik, cinsiyet, milletlerden Müslüman kadın ve erkeğin hac için Mekke ve Medine şehirlerine gittiği, burada genellikle 1 aydan fazla kaldıkları belirtilmekte olup aynı giysi ve ritüellerde bulunarak aslında insanların hepsinin eşit olduğunun vurgulandığı ifade edilmektedir. Aynı şekilde gerek turizm gerekse ibadet olarak algılansın hac ile İslam dünyasında ve hatta onun ötesinde hoşgörü artışına sebep olduğu belirtilmektedir (Clingingsmith, Khwaja ve Kremer, 2009: 1134-1135). Yahudiler açısından bu turizmin iki ayrı boyutunun bulunduğu söylenebilir: Birincisi, Ortodoks

Yahudiler kutsal mekânları inançları gereği ve en çok dua etmek için ziyaret etmektedirler. Alternatif turist olarak adlandırılan diğer gruptaki bireylerin ise daha çok merak, kültürel ilgi, yaşamın yeni anlamını arama amacıyla kutsal yerlere seyahat ettikleri ileri sürülmektedir (Collins-Kreiner, 2004: 275).

1.3.1 İnanç Kavramı

Aslen Arapça kökenden gelen din kavramı Türk Dil Kurumunun (TDK) güncel Türkçe sözlüğünde "Bir düşünceye gönülden bağlı bulunma; birine duyulan güven, inanma duygusu; inanılan şey, görüş, öğreti; Tanrı'ya, bir dine inanma, akide, iman, itikat" şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2017).

Kelimenin yalın anlamı ile inanç, bir sonuç belirtmektir. Düşünsel vargı yani ulaşılan noktayı ifade etmekte, bir şeylerden emin olmayı ona güven duymayı içermektedir (Temren, 1998: 302). Bireysel ve toplumsal yaşamımızda son derece etkin bir rol oynayan inanç, bireylerin kendi iç dünyalarındaki ve sosyal yaşantılarındaki dengeleri kurmada oldukça önemli bir işleve sahiptir (Karacoşkun, 2004: 25).

İnançtan kavram olarak bahsettiğimizde doğal olarak onunla oldukça ilişkili bir diğer kavram olan din kavramı da karşımıza çıkmaktadır. Gerçekte dinin ne olduğu, ve bir bireyin yaşam sürecindeki yeri, onun yapısını anlamada yaşanılan zorlukların hep olageldiği söylenebilir. Diğer yandan dinin tarih sahnesine çıkışının insanın var olmaya başladığı dönemle çakıştığı, yani insanın var olduğu zaman ile dinin varoluş zamanlarının aynı olduğu belirtilebilir. Böylece farklı varlık veya değerlere insan inanç gösterse de aslında kişilerin mutlaka bir inancın içinde yer aldığı ve buna özgü tutum ve davranışlarda bulunduğu ifade edilmektedir (Gündüz, 2010: 17).

Özetle din, bir yaşam biçimi olarak ifade edilebilir, bireyin bağlandığı ve kutsal saydığı varlıkla kurduğu bağ olarak tanımlanabilir ancak elbette ki içinde bulunulan zaman ve kültürlere göre değişiklik arz edebileceği belirtilebilir (Kayıklık, 2009: 7).

1.3.2. İnanç Turizminin Tanımı

Turizm faaliyetlerinin kutsal alanlarda gerçekleştirilmesi ve turistlerin yeni turizm taleplerine bağlı olarak kültür değerlerinin korunması, bunların turizmin hizmetine sunulması, tanıtılması, inanç turizminin kapsamı içinde değerlendirilebilir (Kozak ve Kozak, 2012: 32). Kültürel turizm eski ve yeni kültürlerin bileşimi olarak tanımlanabiliyorsa, inanç turizmi bu kez eski ve yeni dinlerin, bu inanç sistemlerine bağlı yaşam tarzlarının, kutsal yerlerin ve bu inançlara ilişkin tüm ritüellerin turizme yönelik ürünleri olarak tarif edilebilir (Temizel ve Attar, 2015: 142).

İnanç turizmi hakkında, belli bir dine mensup kişilerin turist olarak kutsal kabul edilen yerleri ziyaret etmesinin bir turizm olayı olarak görülmesi sonucunda ortaya çıkan bir olgu olduğu belirtilebilir (Sargın, 2006: 3).

İnanç turizmi tarihi ile hac ziyaretlerinin başlangıcının aynı döneme rastladığı ve insanoğlunun tarih sahnesine çıkışından itibaren bu turizmin var olageldiği söylenebilir.

Toplum kesiminde kutsal mekânların dini yönden bir hayatın ortak noktası, yaşama yön veren, anlamlı kılan yerler olduğu ifade edilebilir. İnancının şekli nasıl olursa olsun bireylerin yaratılıştan gelen bir kutsal mekân gereksiniminin olduğu vurgulanabilir. Duygu yoğunluğu bakımından bu yerlerin özel bir önemi bulunmakta olup böylece insan, manevi dünya ile maddi dünya arasında bir köprü kurma imkânına kavuşma yönünden imkân elde edebilir (Erbaş, 2002: 98).

Alternatif bir turizm çeşidi olarak karşımıza çıkan inanç turizm aslında günümüzden çok eski çağlarda başlamış ve insanların kutsal mekânlara olan yönelimi ile ortaya çıkmış bir turizm çeşididir. Olalı'ya göre turizmin ikinci bir sebebi bulunmakta olup bu sebebin dini inanışlar olduğunun altı çizilebilir (Olalı, 1963: 10).

Bu konu ile ilgili özellikle Anadolu merkezli konuşmasında Duru 2006 yılında düzenlenen "3. İnanç Turizmi Günlerinde" şunları dile getirmiştir (Duru, 2007: 209):

> "İnanç Turizmi deyiminin genelde ilk çağrıştırdığı, günümüzün üç büyük "Tek Allah'lı" dinleri ile Uzakdoğu'nun inanç sistemleri ve bunlarla ilgili seyahatlerdir. Ancak inanç

> turizmini sadece çağımızda yaşamakta olan inanç sistemleriyle sınırlı tutmak çok da mantıklı değildir. İnançlar konusunda özellikle Anadolu gibi, çok eski kültürel geçmişi olan bir bölge için durum farklıdır. Zira Anadolu'da üç büyük dinin egemen hale gelmesinden önceye giden çok uzun bir süreç içinde yaşamış inançların bugün hâlâ ayakta duran pek çok belgesi, anıtları ve değişik türde kanıtı görülebilmekte ve bunlar turizm olgusu açısından büyük değer taşımaktadır. "

Özetle inanç turizmi kişinin kendi inançlarının veya başka inançların kutsal saydığı bölgelere gitmek, dini görevlerini yerine getirmek, farklı dinlerin dini ritüellerini izlemek veya günümüzde inananı kalmamış ve mitolojileşmiş dinlerin inanç merkezlerine yaptıkları seyahatleri sırasında turistik ürün tüketmek için ortaya çıkan bir turizm çeşidi olarak tanımlanabilir.

Shackl'a göre, din bazlı çekim gücüne sahip alanların ortak bir sınıflandırması aşağıdaki şekliyle sıralanabilir (Başer ve Başçı, 2012: 426):

- Tabiatın oluşturduğu yerler (kutsal göller, dağlar, adalar, bahçeler)
- Din ritüelleri için yapılan mimari yapılar
- Dini temalı yapılar
- Dini olmayan yerlerde dini açıdan önem addedilmiş özel olaylar
- Politik veya trajik bir olayla bağlantılı hale getirilmiş kutsallaşmış mekanlar.

İnsanların, yerkürenin bakir kalmış doğa güzelliklerini ve ülkelerin kültürlerini görmek, tanımak için aktif olarak katıldıkları seyahat anlayışının yanında bir de inanç turizmi gündeme gelmiştir. Böylece dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunan ve kutsal olarak bilinen mekânların, oranın yerel halkı ve yabancı kişilerce ziyaret edilmesinin turizm olayı içerisinde değerlendirilmesi inanç turizmi olarak adlandırılmıştır. Dinsel ve sanat tarihi bakımından insanlar için değerli olarak kabul edilen kiliseler, camiler, müzeler, anıtlar, mimari yapıları nedeniyle döneminin ilk veya ilginç örneği olan yapılar ve evler bu amaçla değerlendirilerek turistlerin ziyaretine açılmıştır. Dini yönden ve sanat tarihi açısından önemli olan bu değerlerin korunup değerlendirilmesi ve insanlığa tanıtılması ayrıca tabiat güzelliklerine zarar getirilmesinin önlenmesi bakımından alternatif turizm türü olarak geliştirilmeye başlanmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1994: 13).

Bir turizm türü olarak inanç turizmini önemli kılan bir diğer hususun onun uluslararası niteliğinin bulunması, dolayısıyla ciddi sayılabilecek sosyal hareket meydana getirmesi, dini bir görev için yeryüzündeki değişik toplum kesimlerini bir noktada birleştirmesi, neticede toplumsal bir inceleme sahası olarak belirmesi olarak açıklanabilir (Dikici ve Sağır, 2012: 36).

Dini turizm, hoşgörü anlayışı ve turistik gezinin dini boyutu olarak ele alınabilir. Bazen tamamen dini amaçlarla ziyaret edilen yerlerdir bazen de maneviyatın, birliğin, yeni inançların ve genellikle bir dini ritüel duygusunun yaşandığı yerlere gitme olarak anlam ifade edebilir. Yani inanç turizminin nedenleri çeşitli boyutta görülebilir örneğin motivasyon, yolculuk, bir yerde kalma gibi etenler sıralanabilir ve böylece hoşgörüyü daha anlamlı bir şekilde anlamak için bir çerçeve sunabilir (Shinde, 2015: 180-182).

Dini turizm ve kutsal yerleri ziyaret etmenin talep ve deneyim yönü de bulunmakta olup manevi olarak inzivaya çekilmek isteyenlere yiyecek-içecek, barınma gibi taleplerinin karşılanmasını gerekli kılar ayrıca dini görkemli binaların anlaşılmasına imkân tanıyabilir. İnanç turizminin kültür turizmi ve kitle turizmini içinde barındıran kompleks bir yapıdan oluştuğu söylenebilir. Bu karmaşık ilişki ve etkileşim sayesinde özellikle yerel insanlar ve toplumların sürdürülebilir bir gelişme ve kalkınma için inanç turizminden yararlanabileceği vurgulanabilir (Rotherham, 2007: 65).

1.3.3 Turizm İle İnanç Arasındaki Bağlantı

İnsanoğlu doğası gereği çevresini anlamlandırmaya başladığı günden bu yana gerek tehlikelerden korunmak gerekse isteklerine ulaşmak için bir yol olarak gördüğü, kendisinden daha yüce güçlerin koruması altına girme arzusu dini inançlara karşı kuvvetli bir bağlılığı beraberinde getirmiştir. Bu bağlılıkla beraber tâbi olduğu dinin, inananlarından beklediği ibadetleri yerine getirmeyi kabul etmiş ve hayatını buna göre şekillendirmiştir (Erbaş, 2002: 97).

Bu bağlamda gerek semavi gerekse semavi öncesi dinlerde dini amaçlar ve inançların rehberliğinde yolculuk etmek, uzun veya kısa süreli seyahatlere çıkmak çoğu dinin

önemli bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli sebepler veya olaylar sonucunda kimi coğrafi bölgeler, tapınaklar veya zamansal anlamda kimi dönemler kutsal sayılmış bu da dinlerin seyahate yöneltici birer unsur konumuna getirmiştir. Pek çok dinde kutsal yerlere gitmek önemli birer görev sayılmıştır.

Kutsal mekânlar genel olarak toplumların dinsel yaşamlarının merkezi konumunda olup, varlıkları ile insanların hayatlarına anlam katma ve yön verme gibi özelliklere sahip bölgelerdir. İnanılan kutsal değerler veya dinler fark etmeksizin, insan tabiatı böyle kutsal mekânlara karşı bir ihtiyaç duygusu taşımaktadır. Bu durum en eski çağlardan bu yana insan kültürlerinin bir parçası olagelmiştir. İnsanlar bu duyguları tapınaklarda veya kutsal mekânlarda her yerde hissettiğinden daha fazla hissetmektedir. Zira kutsal mekânlar ilahi, kutsal âlemle dünyevi âlemin kesiştiği, bir diğer ifade ile yaratıcısı ile insanın manevi temas kurduğu, bireyin bir ilahi huzur ortamını yakaladığı yerler olup çeşitli yerlere atfedilen kutsallık özelliğinin sebeplerini şöyle sıralayabilmekteyiz (Erbaş, 2002: 98 - 99):

Mukaddes addedilen yerleri Allah'ın işaret etmesi: Bunun en güzel örneğini İslamiyet inancı ve onun kutsal kitabı Kuran-ı Kerim'de görmekteyiz. Al-i İmran Suresi'nde Mekke'nin kutsallığı açık ve net bir şekilde ortaya konulmuş ve burasının hayırlı bir yer olduğu bildirilmiştir (Kur'an-ı Kerim, 2016: 3/96) .

Allah'ın o yerde kudreti ile hazır bulunuşu: Antik yunan inançlarında karşımıza çıkan efsanevi Olympos dağını arama fikrinin de bu mantık üzerine kurulduğu söylenebilir. İnanca göre tüm ilahların yaşadığı efsanevi dağ İlahların kudreti ile hazır bulunduğu düşünülen bir yerdir (Akderin, 2012: 59). Bu sebeple Kıta Yunanistan'ı ve Anadolu üzerinde Olympos olarak adlandırılmış pek çok dağ mevcuttur.

Allah'ın o yerde görülmesi: Antik dönemlerden bu yana önemli tapınaklar İlahların evi niteliğindedir. Örneğin Hititlerde İlahlar aslında gökyüzünde yaşıyor olsalar da belirli dönemlerde tapınaklarında kalırlar, Adyton adı verilen ve tapınağın en kutsal yeri olarak kabul edilip girilmesinin yasak olduğu yerde kaldıklarına inanılır (Ünal, 2013: 84). Öte yandan semavi dinler açısından İsrailliler'e Kenanlılar'dan miras

kalan ve muhafaza ettikleri pek çok eski mabede karşı tavırları da bu bir başka örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. (Erbaş, 2002: 99).

Allah'ın o yerde gücünü göstermesi: Bu durum hem Tekvinde hem de Kur'an'da ortak geçen bir duruma dair örnek vermek gerekirse Musa peygamberin Sina Dağında Allah ile görüşmesi ve Allah'ın dağ üzerinde kendisini tecelli etmesiyle dağın patlaması olayı söylenebilir. Bu sebeple Sina Dağı kutsal bir coğrafya olarak sayılmıştır[1] (Tevrat, 2016: Çıkış 19: 17).

Kutsallığın insanlar tarafından kabul edilmesi: Herhangi bir önderin hayatını geçirdiği veya dini etkinliklerini gerçekleştirdiği yerler ile şehitlik mezar yerlerinin ya da dinî âlim olarak kabul edilen kişilerin miraslarının saklandığı yerler manevi değer addedilmiş olup pek çok dinde bu şekilde örneğine rastlanabileceği söylenebilir (Erbaş 2002: 99). Örneğin Antik Yunan bilicilik merkezleri ve kâhinlerin tapınakları bu açıdan oldukça önemlidir. Apollon Rahiplerinin yönettiği bu tapınaklar pek çok liderden, tüccara veya halktan kişilere yol gösterici nitelikte olmuştur. Öyle ki İstanbul şehrinin ilk yerleşimcisi olan Megaralı Byzas, Delphoikahini'nin kehanetleri aracılığı ile kente ulaşmıştır (Taylor, 2000: 8)

Dinler inananlarını seyahatlere yöneltirken bu davranış kimi zaman turistik olabildiği gibi kimi zamanda rekreatif bir hal alabilmektedir. Örneğin Hititlerde olduğu gibi, bin İlahlı halk olarak anılan ve tabletlerde bu güne kadar altı yüz civarında tespit edilen İlahları ile önemli bir panteona sahip halk dere kenarlarında, yaylalarda veya doğal güzelliklerin bulundukları yerlerde çeşitli İlahlara ait sunaklar, tapınaklar inşa etmişlerdir. Yılın belirli dönemlerinde ziyarette bulunarak bu doğal alanlarda kutlamalar düzenlemişlerdir. Hatta IV. Tuthalya yönetimi döneminde bu sunaklar başkente getirilerek, seyahat masrafları düşürülmeye çalışılmıştır (Ünal, 2013:102). Yani dinlerin kutsal saydıkları merkezlerin birer cazibe noktası haline gelmesi günümüzden çok eski dönemlere dayanmaktadır.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşıldığı üzere, dinlerin ve inançların seyahatler üzerinde önemi bir etkisi vardır. İnançlar insanları kimi zaman dinin doğrudan

[1] Çıkış, Mısır'dan Çıkış, Eksodos ya da Şemot, Tanah ve Eski Ahit'in ilk beş kitabı olan Tevrat'ın ikinci kitabı. Toplam 40 baptan oluşur. On Emir bu kitabın 20. babında yer almaktadır.

emrettiği kutsal mekânlara yöneltirken kimi zaman da herhangi bir dinin önemli bir temsilcisinin bulunduğu yere yönlendirmiştir. Bu yönlendirme zamanla turistik birer gezi haline dönüşmüş ve günümüze kadar geçen sürede önemli bir sektör halini almıştır.

Bu bağlamda turizm sektörü üzerinde din faktörünün sosyo-ekonomik açıdan boyutlarının irdelenmesinin önemi vurgulanabilir. İnanç turizmi ekonomi yönlü ele alındığında, eski çağlardan bu yana turizm sektöründe önemli bir gelir kaynağıdır. Dinî seyahatler ve hac yolculukları oldukça eski çağlara dayanan olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca kişilerin harcama tutum ve davranışlarının, dinin emrettiği vazifeleri icra ederken nispeten rahat daha olduğu söylenebilir. Böyle bir olgu sayesinde gerek ülke bazında gerekse işletme bazında turizmin planlanmasında inanç turizminin ayrı bir inceleme alanı oluşturulmasının gerekliliği ifade edilmektedir. Olayı sosyal açıdan ele aldığımızda, amaç aynı olmasına rağmen, dünyanın değişik ulus ve kültürlerinden gelen ziyaretçilerin dilleri birbirine benzemese dahi inandıkları aynı kutsala benzer duygularla, heyecan içinde seyahat edip gelmeleri toplumların kaynaşması bakımından önem arz ettiği belirtilebilir. (Şahiner, 2012: 27).

1.3.3. Türleri İtibariyle İnanç Turizmi

Türleri itibarıyla inanç turizmi aktif inanç turizmi ve pasif inanç turizmi olmak üzere iki şekilde ele alınabilir. Buna ilişkin açıklamalar aşağıda verildiği şekilde ifade edilebilir.

1.3.3.1. Aktif ve Pasif İnanç Turizmi

İnsanların bir yandan tatil yaparken diğer yandan çeşitli etkinliklere katılmasına örneğin tatil yaparken jeolojik araştırma yapması veya yabancı dil öğrenmeye çalışmasına aktif turizm denilmektedir (Khalilova, 2008: 9). İnanç turizmi açısından tanım genişletildiğinde ise aktif ve pasif inanç turizminden söz edilebilir. Buna göre, inanç turizminin değişik unsurları vasıtasıyla dış ülkelerden ziyaretçi çekilerek döviz kazandırıcı faaliyetlerde bulunma ve böylece kutsal yerlerin özelliklerinden faydalanarak ekonomik ve sosyo-kültürel yarar elde etmeye çalışılmasına aktif inanç

turizmi denilirken; herhangi bir ülke bireylerinin dini inanışları gereği başka ülkelerdeki kutsal yerlere gitmesine pasif inanç turizmi adı verilmektedir (Aksoy, 2002: 420-421).

1.3.4. İnanç Yönünden Turizmin Nitelikleri

İnanç turizmi her üç semavi din açısından farklı özelliklere sahiptir. Bu özellikler aşağıda sıralanmıştır.

1.3.4.1. Hıristiyanlıkta İnanç Turizmi ve Özellikleri

Hristiyanlık yeryüzünün neredeyse tamamında üyeleri olan ve dini mensubiyet oranı açısından dünyanın beşte birine tekabül eden bir nüfusa sahiptir ve Filistin topraklarında hayat bulmuştur. Geçmişten günümüze değin bir değerlendirme yapıldığında Hristiyanlığın, tıpkı Yahudilik'te olduğu gibi temelde ilahî bir din olduğu belirtilebilir. Bununla beraber Yahudiliğin giderek esas amacından sapması, değişik mezheplere ayrılması ve bunun sonucu olarak Ortadoğu'daki geçmiş dinler ile inançların yeniden ortaya çıkması, Hıristiyanlık dininin benimsenmesini kolaylaştırmak bir tarafa daha başka tepkilerin meydana gelmesine sebebiyet vermiştir (Küçük ve Tümer, 2002: 260).

İbrani dilinde "maşia" Hıristiyan kelimesine karşılık olarak kullanılmakta ve "yağla kutsanmış, yağlanmış" anlamına gelmekte olup Arapçada da benzer şekilde "üzerine yağ sürülmüş' anlamına gelmekte olup bu kelime günümüzde de kullanılmaktadır. İsrail'de kralların lakaplarından bir tanesini temsil eden "maşia", Allah'ın görevlendirme yapacağı kişileri seçmesi olarak da kullanılmıştır. Bu nedenle İsrail devletinde krallar ve rahiplikte üst görevlerde bulunan kişiler, görevlerine başlamadan önce yağla kutsanmışlardır. Ayrıca Musa Aleyhisselama indirilen Tevrat'ın "işaya" kitabında, Yahudilerin uğramış oldukları sürgünden Pers Kralı Kyros tarafından kurtarıldığı ve Kyros'a yüksek kişilere verilen bu unvanla hitap edildiği görülmektedir. Bu sözcüğün Yunancadaki anlamına karşılık gelen kelime ise "khristos" olup bu kelimeden Hıristiyan anlamına gelen "khristianos" sözcüğü türemektedir. Antakya'da yapılmış olan bir toplantıda "Mesih'e bağlı Mesih'in yandaşı" anlamına gelen bu sözcük ilk defa kullanılarak dile getirilmiştir (Erbaş,

2004: 16).

Hz. İsa'nın annesi olan Meryem'in babası, İsrail oğullarının ileri gelenlerinden ve iyi bir kişi olarak bilinen İmran'dır. Meryem'in annesi ise Hanna olup, Hz. Meryem'i yaşlılık dönemlerinde dünyaya getirmiştir. Gençlik yıllarında uzunca bir süre evlat sahibi olamayan bu aile çocuk hasretini dindirecek bir evlatları olduğunda şükür için bunu Allah'a adamışlardı. Hanna, Meryem adını verdiği bu kız çocuğunu Allah'a vermiş olduğu söz üzerine Havraya vermiştir. Havrada kendisine tahsis edilen bir odada Allah tarafından korunmuş ve rızıklandırılmıştır. Bu odada ibadetle günlerini geçirirken Allah, Cebrail Aleyhisselam aracılığıyla ona kendisine hiçbir insan eli değmeden çocuk sahibi olabileceğini söylemesi üzerine Hz. Meryem bunun nasıl olabileceğini şaşkınlık içerisinde sorduğunda Cenabı Allah'ın, her şeye gücü yettiğini bildirmiştir (Yıldırım, 1988: 14).

Kur'an'da Meryem Suresinin 16. ve 34. ayetler aralığında Hz. İsa'nın doğumundan bahsedilmektedir. 16. ayet "Kitap'ta Meryem'i de an. Bir zaman o ailesinden ayrılıp doğu tarafında bir yere çekilmişti", 17. ayette "Onlarla kendi arasına bir perde çekmişti. Biz de ruhumuzu (Cebrail) ona gönderdik. Ona düzgün bir insan şeklinde göründü", 21. ayet "(Ruh): Öyledir, dedi. Rabbin: O bana kolaydır. Onu insanlara, kudretimizi gösteren bir işaret ve bizden bir rahmet kılmak için bunu yapacağız dedi ve iş olup bitti", 34. ayette "İşte Meryem oğlu İsa. Şüphe edip ayrılığa düştükleri şey, gerçek söz olarak budur", şeklinde bahsetmektedir (Ateş, 1996: 305).

Hz. İsa'nın teyzesinin oğlu olan Hz. Yahya, Ürdün'de Allah'ın tek olduğuna inanan iman sahibi kişileri vaftiz ettiğinden "vaftizci Yahya" ismiyle bilinmekteydi. Onun bu özelliğini bilen Hz. İsa'da, Hz. Yahya tarafından vaftiz edilmiştir. Hz. İsa'ya otuzlu yaşlarda vahiy geldiğinde bu vazifeyi yerine getirebilmek için çöle giderek tebliğe başlamıştır. Şeytan, Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğu gerekçesiyle gücünü dünyayı bir hükümdar gibi yönetmesi için kullanması gerektiğini söyleyerek onu aldatmaya uğraştı. Fakat Hz. İsa Şeytana aldanmadı ve Galile gölüne giderek ilk havarileri ile buluştu. Bu havarilerin isimleri Matta (10: 24), Markos (3: 16-19), Luka (6: 14-16) ve Resullerin İşleri'nde (1: 13) ufak tefek isim farklılıklarıyla da olsa geçmektedir. Matta ile Markos İncillerinde anılan adlar şöyledir; Simon Petrus,

Andreas, Yakub (Zebedi'nin oğlu), Yuhanna, Filipus, Bartolomeus, Tomas, Matta, Yakub (Alfeos'un oğlu), Taddeus, Gayur Simun, Yahuda İskariyot. Hz. İsa kendisine vahiy yoluyla gelen emirleri bildirmek için öncelikle bahsedilen bu on iki kişiyi belirleyerek bu kişileri havari olarak adlandırmıştır (Erbaş, 2004: 22).

Hz. İsa, vaaz ve öğretiler ve pek çok mucizelerle Yahudi diyarına tebliğleri ulaştırma icraatına girişmiştir. Ona itikat etmeyen Yahudiler, durumdan memnun olmadıkları için dönemin Roma Bölge Valisine şikâyette bulunarak Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesine ve Milattan sonra (M.S) 33 yılında öldürülmesine sebep olmuşlardır. Fakat bu olayın üzerinden üç gün geçtikten sonra Hz. İsa tekrar hayat bulmuş ve kırk gün boyunca havarilerine görünerek, babası Allah'a ulaşmıştır. Tüm bu gerekçelerle Hristiyanlık mensupları Hz. İsa'nın esasında ölü bir kahraman değil günün birinde yeryüzüne inecek bir Mesih olduğuna inanmaktadırlar. Bu yüzden çarmıh vakıası ile Haç, Hz. İsa'nın tekrar dirilip kahraman bir kurtarıcı olarak gelecekte dünyaya gelişinin simgeleri olmuştur. Havariler Hz. İsa'nın Allah katına çıkmasının ardından farklı bölgelere giderek ondan aldıkları bilgileri gittikleri bölgelere nakletmişlerdir. Ardından "Pavlus" devreye girmiş ve üç tanesi misyon hareketi bir tanesi de "Havariler Konsül" ü olarak Anadolu ve çevresinde seferde bulunmuştur (Gündüz, 2004: 54).

Pavlus'un ayırıcı niteliği Hz. İsa'yı hiç görmemesine rağmen kendi fikirlerine göre günümüz Hristiyan kilisesini kurmuş ve Kudüs haricinde mahalli ve milli bir Hıristiyanlık meydana getirmiştir (Kahraman, 1999: 216).

Hıristiyanlık dininin mukaddes kitabı olan İncil'in adı Yunanca Euaggelion kelimesinden gelmektedir ve "Getirdiği bir haberden dolayı bir şahsa verilen müjde" manasında olup zaman içerisinde "Haber, müjde" olarak benimsenmiştir (Yıldırım, 1988: 86). İki kısımdan oluşan İncil Eski ve Yeni Ahit olarak bilinmektedir; Eski Ahit ile kastedilen Yahudi mukaddes kitabı olan Tevrat'tır. Ancak kilise ayinlerinde Eski ve Yeni Ahitten bölümler beraberce okunmaktadır. Bir kısım rivayetlerin zikretmesine göre yaklaşık altmış İncil olmasına rağmen bunların sadece dört adedi orijinal olarak benimsenmiştir. Benimsenen bu dört İncil; Matta, Markos, Luka ve Yuhanna olup bazı farklılıklara karşın ilk üçü İncil bağlamında benzerlikleri çok

olduğundan bunlar “Sinoptik İncil” olarak bilinmektedir (Küçük ve Tümer, 2002: 287).

Başlıca ana mezhepler Hıristiyanlıkta Kadim ya da Doğu Ortodoks, Katolik, Protestan ve Ortodoks olarak temelde dört sınıftan oluşmaktadır. Yazında , “Oriental Ortodoks” şeklinde bilinen Doğu Ortodoks ya da Kadim kiliseleri ilk üç ekümenik konsül kararlarını benimsemektedir buna karşın evrensel patriği bulunmamaktadır. Bu kiliselerin yaklaşık 34 milyon 760 bin cemaat mensubu vardır. Ancak “Monofizit” yani “Tek Tabiatçı” şeklinde aşağılama maksatlı olarak batı kiliselerince anılmaktadırlar. On beş kilise ki bunların dördü tarihîdir, Ortodoks sınıfın bağımsız kilise yapısına işaret etmektedir. İlk üç ekümenik konsüle ilave olarak bu kiliseler daha sonra toplanan dört konsülü de ekümenik kabul etmektedir. Bahsedilen bu kiliselerin ikinci benzer tarafı İstanbul Rum Patriğini “eşitler arası birinci” ve ekümenik” patrik şeklinde görmeleridir. 451 yılında Ortodoks Kiliseleri Doğu Ortodokslardan, 1054 yılında ise Katoliklerden bağını koparmışlardır. Doğu Ortadoks yazınında Katolik ve Ortodoks Kiliselerinden “Diofizit” diğer bir deyişle “Çift Tabiatçı” biçiminde söz edildiği görülmektedir (hristiyan.gen.tr, 2016).

Mezhepsel olarak değerlendirildiğinde Katolik mezhebi mensubu olan kişi sayısı bakımından en kapsamlısıdır ve Hristiyanlığın evrensel olmasını sağlayan mümessil konumundadır. Roma Episkoposu, Katolik Kiliseleri üzerinde “Papa” unvanıyla kesin hâkimiyet kurmuştur ve “Batı’nın Patriği’ olarak anılmaktadır. Diğer taraftan Vatikan devlet konumu ile Katolik Kilisesinin merkezi durumundadır. Ayrıca Vatikan toplam yirmi bir kilise konsülünün ekümenik bağlayıcı duruşunu benimsemektedir. Protestan mezhebinin doğuşu Alman asıllı Martin Luther tarafından 1517’de ateşlenen hareketin taraftarlarının meydana getirdiği gruptan türemiştir. Bu grubun ayrıştığı noktalar arasında; Kutsal Kitap dışında dini otorite tanımaması, bütün vaftizli Hıristiyan’ın kâhinliği, vaftiz ve Rab’bin sofrası dışında diğer sakramentlerin, Meryem Ana ve diğer Azizlere atfedilen özelliklerin reddi yer almaktadır. Protestanlığın yaklaşık beş yüz dolayında alt mezhebinin, 587 milyon 190 bin kişi dolayında da cemaat üyesinin bulunduğu bilinmektedir (hristiyan.gen.tr, 2016). “Konsey” ya da “Konsül”, Hıristiyanlıkta din liderlerinin, tartışmalı dinî konuları açıklığa kavuşturmak buna ilaveten bu konularda neticeye ulaşmak

amacıyla, çekişmeli meselelerin ehemmiyetine ve alakalı bölgenin büyüklüğüne göre toplantılar tertip edilmesidir. “Genel Konsül” de tüm Hristiyanlığı ilgilendiren konular görüşülür ve bu görüşmelere önde gelen kilise liderleri icap ederdi. “Bölgesel Konsül” ise belirli bazı bölgelerle alakalı konuların ele alınıp tartışıldığı ve söz konusu o bölgenin kilise önderlerinin katıldığı bir toplantıdır (hristiyan.gen.tr, 2016).

Konsüllerle ilgili yer, konu, kişi ve sonuçlara ilişkin veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1.1 Ekümenik konsüller

Yer	Konu	Kişi	Sonuçlar
İznik	İsa'nın İlahlığı	Athanasius, Arius, Nikolaus, I. Eusebius, Eusebius, Alexander.	Karar olarak Oğul İsa ve Baba'nın benzer tabiatı taşıdığı ortaya çıkmıştır.
İstanbul	Tanrısal Kutsal Ruh	Gregor(N azianz), Gregor(Nysa)	Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un aynı cevherden oluştuğu benimsenmiştir.
Efes	İlah meydana getiren Meryem'dir	I.Coelestin, İbas(Edessa)Cyril, Nestorius,	Tek Kişilikli fakat iki tabiatlı bir İsa kabul edilmiştir.
Kadıköy	İsevi bilimi	Hıristiyan bilimi	Çift tabiat tekrar kabul edilmiştir
İstanbul	Üç metnin menşei tartışması	Vigilius I. JustinianIbas(Edessa)	Üç metnin irdelenmesi ve ayrıştırılması kararı
İstanbul	Teklileştirme tartışması	MaximusConfessorAgatho I. Konstantin	Bir iradenin varlığı İsa'da kabul görmemiştir.
İznik	Bizanslıların İkonlara tapınması	III. LeoIrene (Athen) I. Hadrian	Bazı şartlar altında simgesel İlah resimlerinin kutsallaştırılması benimsenmiştir. İbadet edilmesi gerekenin sadece Allah olması gerektiği vurgulanmıştır..

Kaynak: Usta, 2001: 22

İznik konsülünün Hristiyanlık tarihinde ilk konsül olduğu Tablo 1.1.' de görülmekte olup, din adamları M.S 325 senesinde kilisede toplanmışlardır.

Terim olarak "Ekümenik Konsül" en basit biçimi ile ifade etmek gerekirse, Hristiyan dininde ortaya çıkan tartışmalı konularda ayrıca kilisenin kendi iç düzeni ile ilgili düzenlemelerde tüm piskoposların bir araya gelerek sorunlara çözüm üretmek amacıyla oluşturduğu evrensel bir kurul olduğu söylenebilir. Bu kurulun özelliklerinden biride papanın onayladığı kurul kararlarının değişmez yasa niteliğine haiz olması buna ilaveten tüm Hristiyan âlemi ve din görevlileri için bağlayıcı hale gelmesidir (Kabaağaçlı, 1982: 75).

1.3.4.2. İslamiyette İnanç Turizmi

İslamiyet, VII. yüzyılın ilk dönemlerinde Arabistan topraklarında doğmuştur ve bugün bir buçuk milyar insanla dünya nüfusunun %23'ünü teşkil etmektedir. Tek Allah'a iman, O'na kalben teslim olma ve O'ndan olan tüm emirlere itaat etme bu dinin ana prensipleri arasında yer almaktadır (Sarıkçıoğlu, 2002: 417).

Diğer iki semavi din olan Hıristiyanlık ve Musevilik gibi benzer kökten gelen İslamiyet, koşulsuz şartsız Allah'a ve O'nun emirlerine uyan insanların dini niteliğindedir. "İslam" terimi türev olarak "seleme" kelimesinden gelmektedir ve "bağlanma" veya "teslim olma" manasındadır. İslamiyet'e inanan insanlara da "Müslüman" ismi verilmektedir ki bu sözcüğün temeli Arapçadan türemiş olan "Müslim" kelimesine dayanmaktadır ve "İslam dinini kabul eden" anlamında kullanılmaktadır (Oğuz, 1999: 111).

Çok süratli bir şekilde sınırlarını genişleten İslamiyet, kısa zaman içerisinde Arabistan'ın tamamına egemen hale gelmiştir. İslamiyet'in bu kadar geniş bir sahaya ve değişik etnik gruplara tesir etmesinde, bu dinin benimsediği ilkelerin pozitif etkisi ile iktidarlık peşinde olanların cihat fikri kolaylaştırıcı faktör olmuştur. Buna ilaveten İslamiyet, Ortadoğu'da iki hâkim güç olan Sâsani ve Bizans kavgasını bitirerek tüm özellikleriyle farklı esasları benimsemiş olan yeni bir dünya görüşünün hayat

bulmasını sağlamıştır (Turan, 2003: 48).

Geçmişten günümüze kadar İslamiyet, insanoğluna bu dini kabul etmesi için sürekli davette bulunmuş ve gerçekliğine insanları ikna etmeye çabalamıştır. İslam dini bu tarihsel süreç içerisinde dinin pratikleri bir yana devasa bir planı da devreye sokmuştur. Bununla kastedilen, insanoğlunu bir bütün olarak Müslüman olmasını sağlamak, salih bir hayatı, doğruluğu, adaleti, güzellik ve saflığı hakim kılmak maksadıyla insanları bu yönde yönlendirmektir. İslam'ın bir ayırıcı özelliği de ilahi iradenin insanların hayatlarının her alanında yer almasıdır ve bireyler arasında takva doğruluk ve fazilet dışında herhangi bir üstünlük görmemektedir. Yani insanın hayatının içindeki her şeyin dinle alakası vardır ve Hz. Muhammed seçilmiş bir kişidir ki İslam da bu seçilmiş kişi vasıtasıyla nakledilmiştir (Kibaroğlu ve Kibaroğlu, 1999: 207).

Hz. Muhammed, Miladi 571 tarihinde, Hicri Takvime göre Fil yılının Rabîul-evvel ayının on ikisine rastlayan pazartesi günü doğmuştur. Hz. Muhammed Hira Mağarasında Miladi 610 senesinin Ramazan ayının 28'inde yalnız biçimde düşünceler içindeyken, Cebrail Allah'ın bir meleği olarak kendisine görünerek Rabbin, O'nu elçi seçtiğini ve peygamber olarak insanoğlunu doğru yola çağırma ve onları uyarma görevinin O'na verildiğini iletmiştir. İslamiyet bir yeni din olarak bundan sonra Hz. Muhammed'e ömrünün sonuna kadar Cebrail vasıtasıyla, ayetler ve bunlardan oluşan sureler şeklinde iletilmeye devam edilmiştir. Son nakledilen ayet ile Kuran-ı Kerim'in tamamlanması 22 yıl 22 ay ve 2 gün gibi bir sürede olmuştur (Sırma, 1993: 59).

Tertip ve düzen olarak bakıldığında Kuran-ı Kerim'in 114 sure, 6.616 ayet, 77.934 kelime ve 323.671 harften meydana geldiği görülmektedir. Nakledilen her bir vahiy o zamanda cereyan eden duruma göre uygun bir içeriktedir ancak Hz. Peygamber'in tümüyle beklenmedik halde aldığı birkaç istisna vahiy de bulunmaktadır. Nakledilen tüm vahiyler Hz. Muhammed'in zihnine aynen kaydedilmiş ayrıca diğer bazı Müslümanlar tarafından da bu vahiyler ezberlenmiştir. Kuran-ı Kerim iki taraflı kayıt sistemiyle kayıt altına alınmıştır yani bir yandan yazılmış öbür yandan ezberlenmiştir (Aydın, 1995: 379).

İslam dini, doğuşundan bu zamana kadar değişime uğramadan ilk hali ile kalmış ve ismini kutsal kitabı olan Kuran-ı Kerim'den almıştır. İman esasları yani itikat, ibadet ve ahlak şeklinde aralarında sıkı bağ bulunan bu üç esas üzerine İslam dininin inşa edildiği söylenebilir. Bu üç esasla ilgili hükümlerinde İslam'ın bireysel emirleri gibi, toplumu hedef alan emirleri de vardır. Çünkü olay ve olgular bir bütünlük arz etmektedir ve bireysel olarak iyileşmeler oldukça toplum da bundan nasibini alacak böylece arzu edilen toplum yapısı oluşacaktır. Özü itibariyle İslam, dünya ile ahiret arasında bir denge kurulmasını, aşırılıklara gitmeden orta yolda bir hayat sürdürülmesini, kişilerin huzur ve birlik içinde olmalarını isteyen din olarak ortaya çıkmıştır (Küçük, 2000: 333).

İslam inancı, başta namaz olmak üzere, oruç, hac ve zekâtı içinde barındıran bir din olarak karşımıza çıkmaktadır. Lügatte haccın anlamı "gayret" şeklinde geçmektedir. Hac, maddi ve manevi yönden herhangi bir engeli olmayan Müslüman kişinin, hayatında bir kere Mekke'de bulunan Arafat Vakfesi adıyla bilinen Arafat denilen yere çıkılması ardından Kâbe'nin etrafında dönme anlamına gelen "tavaf" ibadetinin yapılmasıdır. Dünyada Allah'ın adına yapılan ilk kutsal ibadet yeri Kuran-ı Kerim'e göre Kâbe olup, bu mabet hac ibadetinde de ilk önce gidilen yerler arasındadır. Kâbe ilk olarak Hz. Âdem'in inşa ettiği daha sonra Hz. İbrahim tarafından yeniden kurulan kutsal mabet yeridir. Hac, Hz. Muhammed yoluyla Allah buyruklarının insanoğluna iletilmesi sonucu bu emirlere boyun eğmenin bir sembolü olmaktadır. Vakfe, Tavaf, Tıraş Sa'y, ve buna benzer hac işlemleri de bu ana sembolün alt ibadet unsurları olarak bilinmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi durumu müsait olan Müslümanlar bu vazifeyi dış görüntüleri ne olursa olsun yerine getirmek zorundadır. İslam'ın ilk merkezi diğer bir deyişle Hz. İbrahim'le Hz. Muhammed'in dininin ilk çıkış ve yayılış noktası Kâbe'dir ve Müslümanlar Hac sayesinde söz konusu merkeze aidiyetini daha da güçlendirmektedirler (Havva, 1992: 18).

Bugünkü boyutlarda bir turizm olgusunu 1400 sene evvel İslam'ın mukaddes kitabı Kur'an gözler önüne sermiştir. Şöyle ki; Hac görevinin buyurulması ile sayısız insan değişik coğrafyalardan ayrılıp Mekke ve Medine'ye gelmektedir. Bilindiği üzere turizm sektörünün, ulaşım konaklama, yiyecek - içecek ve daha birçok alanla yakın ilişkili olduğu dikkate alınırsa, Kuran-ı Kerimde bu meselelerle alakalı pek çok ayet

vardır. İntişar, Seyahat - sefer (yolculuk), (yayılma) kelimeleri Kuran'ın içeriğinde turizm terimine denk olarak geçmektedir. Aksoy'a göre Kuran'daki şekliyle turist kafilesi "seyyare" anlamında; turist kelimesi de "seyyah" manasında geçmektedir (Aksoy, 1998: 34).

Yüzyıllar boyu dini gerekçelerle seyahate ve sefere çıkmanın, başka bölgelere ve ülkelere giderek oralarda faaliyetlerde bulunmanın, kültür alışverişinin topluluklarda yaygın bir uygulama olduğu görülür. Sefer ve seyahatlerden kişileri alıkoyan, kendi ülke sınırlarına hapsolan toplumların ilerleyemediği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda İslam dini, Müslümanlara seyahat etmenin nimetlerinden faydalandırmak üzere temel amaç olarak hac ibadeti için kutsal bölgelerin ziyaretini ve bu bölgeleri barındıran yerlere seyahati en az bir kez farz kılmıştır. İslam'daki meşru ve mubah seyahatlerin yapılmasına ilişkin tavsiyeler Kuran-ı Kerim'deki birçok ayette bulunmaktadır. Söz konusu ayetlerde gezme, gözleme ve ibret alması tavsiye edilmektedir. Uzun yolculuklarda ibadetlere tanınan kolaylıklarla (seyahat ve yük taşımak için hayvanın yaratılması gibi) seyahatlerin kolaylaştırıldığı, teşvik edildiği görülmektedir. İslamiyet'te seyahat, kültür, bilim, ibret ve gidilen yerlerin tanınması amacıyla gerçekleştirilmektedir. Cehaletin, delaletin, zulmün azalması için yapılan seyahatler, Allah katında en makbul seyahatler olarak kabul edilmektedir. Söz konusu seyahatler, genellikle tüm peygamberlerin hayatlarında uygulanmış ve salık verilmiştir. İslamiyet'te, tüm semavi dinlerde olduğu gibi başlangıç noktası olan dinin yayılması amacıyla din gönüllülerinin ulaşabildikleri her yere gitme çabalarıyla ilk seyahatler başlamıştır (Aşık, 2001: 29-31). Kuran-ı Kerim'de turizm sözcüğüyle ilintili bazı kelimeler kullanılmıştır. Bu sözcüklerden, 'Sefer' yolculuk, 'intişar' yayılma, yolculuk anlamındadır. 'Seyahat' ise yaşanan şehirlerden uzaklara ulaşmak üzere istediği yere gitmek ve seyretmektir. İslamiyet'te seyahat değerli bulunmuş ibadet sayılmıştır. Toplumlararasında bilgi ve kültür alışverişi, tahsil görmek İslamiyet'te oldukça önemlidir. Nitekim İslamiyet'te ilk ayet "Oku!" emri ile vahy edilmiştir. Bu amaçla uluslararası toplantılar, konferanslar, kongreler düzenlenmesi ve bunlara katılım, yine "İlim Çin'de olsa dahi gidip alınız." hadisi gereği çeşitli ülkelere öğrenim görmek üzere gitmenin teşvik edildiği görülmektedir. Günümüzde bu olaylar turizm açısından kitlesel hareketleri oluşturmaktadır. Bundan dolayı İslamiyet bu türden teşviklerle günümüz turizmine kendi bünyesinde çok büyük

destek sağlamıştır (Yılmaz, 1988: 53-56).

İnsanoğlunun neredeyse elli bin senedir öncelikle yaşamış olduğu civarları, ardından mesafe olarak çok daha uzak yerleri ve medeniyetleri tanımak istediği görülmektedir. Söz konusu isteğin sonucu oluşan hareketlilik turizm olayını meydana getirmiştir. Tarihi süreçte turizmin içeriği ve gelişimi değerlendirilirken, seyahat kavramından, turizm amacıyla gerçekleşen hareketliliğini ayırmak genellikle mümkün olmamaktadır. Zira turizm olgusu ilkçağlarda ticaret, ortaçağda din, yeniçağda kültür amaçlarıyla gerçekleşmiştir. 1920'li yıllarda otomobil çağı başlamış karayolları ağları genişlemiş, otomobiller ucuzlamış ve kullanımı yaygınlaşmış ve insan mobilitesini hatırı sayılır derecede yükseltmiştir. Otomobillerin turizm maksadıyla kullanımı artmış ve sonuçta bununla ilgili turizm ve yatırımlar gelişmiştir. Ancak, 20. yüzyıldaki iki dünya savaşı, bir taraftan sosyal ve ekonomik refahı, seyahat özgürlüğünü, güvenliği azaltıp turizmi olumsuz yönde etkilemiş diğer yandan ulaşım vasıtalarında, nispeten hava nakliye teknolojisinde ciddi ilerlemelere zemin hazırlamış, yolculukları artırıcı yönde etkilerde bulunmuştur.

Günümüzde turizm olgusu iki yönden ciddi gelişme ve değişme göstermiştir ki bunlar tur organizatörleri ile konaklama işletmelerinin ortaya çıkmasıyla önem kazanmıştır. 21. yüzyıl başlarında çoğunlukla zenginlerin ve aristokratların zevk ve taleplerine uygun hizmet veren oteller günümüzde talebi karşılamak üzere kitle turizmi koşullarına uygun, kapasitesi yüksek ve standart hizmet sunabilen konaklama işletmelerine dönüşmüşlerdir (Maviş, 1994: 9-14). Bunda din turizminin gelişmesinin ve her dinden yüzbinlerce kişinin dinleri bakımından kutsal mekânlara ziyaret edecek olanaklara kavuşmasının önemi büyüktür.

İnsanların tatil bekleyişleri çözümlendiğinde iki ana unsur ortaya çıkabilmektedir: Bunlardan ilki "kaçış", diğeri ise "yöneliş" unsurlarıdır. Kaçış unsuru tekdüze yaşamdan uzaklaşmak, yöneliş unsuruysa beklentiye uygun bir dünya arayışının simgesidir. Bu arayışlar insanların arzu ve ihtiyaçlarının tatmini amacını taşıyabileceği gibi merak sonucu gerçeği keşif isteği sebebiyle de olabilir. Turistik mekânlarda kutsal niteliği haiz ziyaret yerleri bulunuyorsa mekânın çekiciliği artmaktadır. Günümüzde bu türden ziyaret amacı taşıyan büyük kitlelerin

hareketliliği söz konusu olmaktadır. Buna verilecek en bilinen örnek hac ziyaretidir. Yeryüzündeki herhangi bir gücün aynı yerde ve aynı zamanda neredeyse 2 milyonu bulan ve yerkürenin değişik coğrafyalarından ulaşan Müslümanları bu şekilde birleştirmesi çok zordur (Yılmaz, 1988: 2-28).

20. yüzyıl sonlarına doğru Müslümanların, hac ibadetini ifa ederken yeniçağın getirdiği teknolojik gelişmelerin nimetlerinden olan ulaştırma aracı, konaklama işletmeleri gibi unsurlarla faydalanmaya başladığı görülür. İnsanların seyahatlerini teşvik eden turistik unsurların en önemli ve ortak özelliklerinden biri konfordur. Müslümanlar genelde hacca ileri yaşta gidebildikleri için aşırı sıcak iklime sahip bir ülke olan Arabistan'da turiste yönelik hizmetlerin konforlu olması önem arz etmektedir. Hac seyahati iktisadi hayat açısından değerlendirildiğinde yatırım, üretim, tüketim, milli gelir, ithalat ve dış ödemeler dengesi yönünden Suudi Arabistan açısından önemli bir gelir kapısı olan faaliyettir. Uluslararası döviz hareketliliğinde önemli payı olan hac turizmi üretimi ve tüketimi artırmakta, istihdam olanaklarını genişletmektedir. Hac turizminin; milli geliri arttırması, ödemeler dengesi açığını kapatması ve ülkeler arasında döviz hareketliliği sağlayan özellikleri taşıması sebebiyle önemi oldukça fazladır. Ayrıca haccın, bilim, kültür, sanat ve estetik anlayışı yönünden toplumlararası etkileşim sağlaması diğer yararlarındandır (Armağan, 1990: 14).

Bilim insanları insan topluluklarının bir yerde yerleşmesinde dini unsurların önemli rol oynadığını ifade etmişlerdir. İklimin, toprağın ve bundan dolayı ürün ve hasadın istikrarsız olduğu yerlerde insanlar göçebeliğe ve yaylacılığa yönelirler. İnsanlığın bir yerde yerleşmesini kimi zaman din adamları sağlamıştır. Dinin bünyesinde bir hareket ve yer değiştirme özelliği vardır. İnsanların yer değiştirmesi, sadece doğal ihtiyaçlardan kaynaklanmamış, kimi zaman yer değiştirmeler, kutsal yerleri arama ihtiyacından doğmuştur. Örneğin Kudüs veya Mekke gibi şehirleri ziyaret etmeyi hayatlarının tek amacı yapan çok sayıda Müslüman vardır.

Dini yönden önem arz eden yerler, insanların yer değiştirmesinde önemli bir sebep olarak dikkat çekmektedir. Dini ziyaretlere konu olan yerler böyle değerli dini eserlerle zenginleşmede faydalanmanın yollarını aramaktadırlar. Söz konusu dini

ziyaret yerlerinin birçoğu, ulaşılması güç noktalarda bulunmaktadır ve ulaşım güçlüğü, çekiciliğe bir sebep olmaktadır. Dindarların söz konusu kutsal yerlerde toplanmaları, çok defa merkezileşme ve yığınlaşmayı gerektirmiştir. Mekke hac şehri olarak çok özel bir şehircilik yapısına sahiptir. Dini amaçlı seyahatlerin sebep olduğu yoğunlaşmalar önemli bir otelcilik endüstrisi gelişmesine zemin hazırlamıştır. Kimi zaman otel yetersizliği veya otel ücretlerinin yüksekliğinden Mekke'de yaşayanlar evlerindeki odaları hacılara kiralamaktadır. Dini ziyaretlerin yapıldığı şehirler sanat ve edebiyat alanında hatırı sayılır bir rol oynamaktadır. Hac yolculukları, merkezlere yeni milletler gelmesini sağlamış çok defa kolonileşmede rol oynamış; bazı hac yolcuları bölgede veya hacca varan yol boylarında yerleşmiştir. Kutsal ziyaret yerlerinde, din konulu eşya ve hatıra eşyalarından oluşmuş bir ticaret ve sanayi faaliyetine yol açmıştır. Ziyaretler sonucu, çoğu kere para ve kambiyo işleri canlanmıştır. Birçok ibadet merkezi yakınlarında önemli fuarlar kurularak dünyanın tüm bölgelerinin yararlandığı büyük ticari hareketler yaratarak alışveriş için büyük ölçekli pazarlar oluşturmuştur. Kapalı ekonomi ve durgunluktan kurtulma, fikir ve ürün alışverişinin sağlanması, çoğu kere ilk defa dini ziyaretler sebebiyle olmuştur. Hac veya umre yapmak üzere kutsal mekânlara gidenler, ibadet yaparken bölgede bulunan birçok kutsal yeri ziyaret etmek imkânı bulmaktadırlar. Her bir yerinden tarih fışkıran, Hz. Muhammed'in ve onun ashabının izlerini taşıyan yerlerin ziyaret edilmesi insanlara manevi bir heyecan vermekte ve dini duyguların kuvvetlenmesine yardımcı olmaktadır (Yazıcı, 1999: 7).

Kültürün ve dinin yaygınlaşması bakımından seyahatler önemlidir. Hz. Muhammet (SAV)' in, "Seyahat eden sıhhat bulur." hadisiyle de Müslümanlara seyahat etmeyi tavsiye ettiği görülmektedir. İslamiyet'in dünyanın dört yanına yayılması bağlamında seyahatlerin önemli katkısı olmuştur. Bu bakımdan Kur'an-ı Kerim'de bir yerden başka yere veya yerlere seyahat ibadet kabul edilmiştir. Hz. Muhammet (SAV), içinde yaşadığı Mekke toplumunda, insanlara İslam dinini anlatırken büyük zorluklar yaşamış ve zorunlu olarak Mekke'den ayrılarak Medine'ye gitmek mecburiyetinde kalmıştır yani hicret kaçınılmaz olmuştur.

Hz. Muhammet (SAV)'in Mekke'den Medine'ye hicretinde olduğu gibi esaret altında, inancını yaşama olanağı bulamayanlar için seyahat zorunlu hale gelmiştir.

Bu konuda Kur'an-ı Kerim'in öneri niteliğinde emri şöyledir : "Allah yolunda hicret eden, yeryüzünde barınacak çok yer ve bolluk bulur. Allah'a ve resulüne hicret etmek üzere evinden çıkan, sonra kendisine ölüm gelen kişinin ecri şüphesiz Allah'a kalmıştır. Allah, bağışlayıcı ve esirgeyendir" (Kur'an-ı Kerim, 2016: 4/100).

Seyahat amaçlarından en önemli görülenlerden biri eski eserleri ve kalıntıları görmek isteğidir. Kur'an-ı Kerim bununla ilgili şöyle söylemektedir: "(Sana karşı çıkanlar) hiç yeryüzünde dolaşmadılar mı? Zira dolaşsalardı elbette düşünecek kalpleri ve işitecek kulakları olurdu. Ama gerçek şu ki; gözler kör olmaz, lakin göğüslerin içindeki kalpler kör olur" (Kur'an-ı Kerim, 2016, 22/46). Söz konusu ayet ile Müslüman olanların gezmeleri gerektiği, daha önceki kavimlerden kalan eski yapıları incelemelerinin yararlı olacağı, fena işler yapmış ve bu yüzden yok olmuş insan topluluklarını düşünmeleri ve onlardan ders çıkarmalarının önemi vurgulanmaktadır. Diğer taraftan olaylardan ders çıkarmak da bir olgunluğu ve görüş berraklığını gerektirmektedir. Seyahat etmek insanın görüş açısını genişletir. Sürekli yaşadığı çevrede insanın, etrafında olan biteni tam olarak kavraması bazen mümkün olmayabilir, seyahat kişiye farklı bakış açısı, anlayış ve ruh kazandırmaktadır (Yılmaz, 1988: 53).

İslamiyet, yukarıda adı geçen ayetlerden anlaşılacağı üzere, seyahat olayına iki yönlü bakmaktadır. Birincisi Hicrete dayanırken, ikincisi, yeryüzünü istek çerçevesinde gezip görmeye dayanır. Hicret açısından bakıldığında, Hz. Muhammet (SAV) döneminde Müslümanlar için Hicret zorunlu hale gelmiştir. Gezme açısından bakıldığında ise, yeryüzünde yaşamış olan ve yaşayan milletleri tanıma, onların akıbetlerini bizzat yerinde öğrenmek, onlarda pay alabilmek amacına yönelik olan seyahat önemlidir. Bu konuyla ilgili olarak Kur'an'ın birçok ayeti bulunmaktadır. Seyahatle ilgili bu ayetler aşağıda verilmiştir:

"Sizden önce (ki milletlerin başından) nice olaylar gelip geçmiştir. Yeryüzünde gezin dolaşın da yalanlayanların sonunun nasıl olduğunu bir görün" (Kur'an-ı Kerim, 2016: 3/137).

“ Biz senden önce de, memleketler halkından ancak kendilerine vahyettiğimiz birtakım erkekleri peygamber olarak gönderdik. Yeryüzünde dolaşıp da, kendilerinden önce gelenlerin akıbetlerinin nasıl olduğuna bakmadılar mı? ...” (Kur’an-ı Kerim, 2016: 12/109).

“ …Şimdi yeryüzünde dolaşın da peygamberleri yalanlayanların sonunun ne olduğunu görün.” (Kur’anı-ı Kerim, 2016: 16/36)

“De ki: "Yeryüzünde dolaşın da suçluların sonunun nasıl olduğuna bir bakın.” (Kur’an-ı Kerim, 2016: 27/69).

“De ki: "Yeryüzünde dolaşın da Allah'ın başlangıçta yaratmayı nasıl yaptığına bakın...” (Kur’an-ı Kerim, 2016: 29/20).

“(Yine) onlar, yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğuna bakmadılar mı? Onlar kendilerinden daha kuvvetli idiler. Yeryüzünü sürüp işlemişler ve orayı kendilerinin imar ettiğinden daha çok imar etmişlerdi. Onlara da peygamberleri apaçık deliller getirmişlerdi. Allah onlara asla zulmediyor değildi. Fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı.” (Kur’an-ı Kerim, 2016: 30/9).

“De ki: "Yeryüzünde dolaşın da önceki milletlerin sonlarının nasıl olduğuna bakın." Onların çoğu Allah'a ortak koşan kimselerdi.” (Kur’an-ı Kerim, 2016: 30/42).

İslamiyet seyahate o denli önem vermiştir ki, dinin direği sayılan namazı, seyahat esnasında kolaylaştırmıştır. Bu konuda sağlanan kolaylık Kur’an’ın anlatımında şöyle geçmektedir: “Yeryüzünde sefere çıktığınız vakit kâfirlerin size saldırmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızdan ötürü size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır.” (Kur’an-ı Kerim, 2016: 4/101).

Bütün bu ayetler ve veriler sonucu, İslamiyet’te seyahate ilişkin teşvik gerekçeleri şöyle sıralanabilir:

- Bilgi ve görgü arttırma
- Geçmişten ders ve ibret almak
- Dini inançların güçlenmesinde bir ispat.
- Hayatın anlam ve amaçlarını kavrayabilmek.
- Allah'a ortak koşanların nasıl cezalandırıldığını görmek.
- Araştırma inceleme sonunda tefekkür etmek, düşünmek.
- Gördüklerini, bildiklerini başkalarına anlatmak.
- İlim, bilgi, kültür alışverişi yapmak.
- Ticari ve ekonomik nedenler.
- Sıhhat, sağlık ve dinlenmeye önem vermek.
- Ziyaret, (İslamiyet eş, dost, akraba ziyaretlerine ve özellikle hastaların görülmesine son derece önem verir).
- Hicret ve göç.

Ayrıca spor; Çeşitli vesilelerle, farklı topluluk ve milletlerle temas ve kardeşlik, dostluk bağlarını kuvvetlendirmek için spor en etkili bir aracı olma ötesinde sıhhat ve sağlık açısından çok önemli bir vasıtadır (Yılmaz, 1988: 59).

İnanç turizmi bakımından İslamiyet'in teşvikiyle seyahatlerden ve insan hareketliliğinden dolayı önemli miktarda büyük gelir sahibi ülkeler ve bu ülkelere gelen turist sayıları aşağıda Tablo 1.2.'de gösterilmektedir.

Tablo 1.2 Orta Doğu ülkeleri inanç turizmi turist hareketleri

Devlet	**Gelen Turist (2014)**	**Gelen Turist (Yıl: 2013)**	**(2013-2014 Değişim) (%)**	**2012- 2013 Değişim (%)**
Suudi Arabistan	15 Milyon	13 Milyon 300 Bin	12,8	6,3
Mısır	9 Milyon 600 Bin	9 Milyon 100 Bin	5,0	18,1
Ürdün	3 Milyon 900 Bin	3 Milyon 900 Bin	1,1	5,2
İsrail	2 Milyon 900 Bin	2 Milyon 900 Bin	1,2	2,6
Katar	2 Milyon 800 Bin	2 Milyon 600 Bin	8,2	11,3
Lübnan	1 Milyon 300 Bin	1 Milyon 200 Bin	6,3	6,7
B. A. E.	-	9 Milyon 900 Bin	-	17,9
Bahreyn	-	1 Milyon	-	5,4
Umman	-	1 Milyon 500 Bin	-	7,9
İran	-	4 Milyon 700 Bin	-	24,4

Kaynak: www.wikipedia.com, Erişim Tarihi: 30.01.2016

Aşağıda Tablo 1.3'te dinî gayelerle Türkiye'ye gelen turist rakamlarının hayli düşük olduğu Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) verilerinden anlaşılmaktadır. Bir karşılaştırma yapıldığında, 2003 senesinde dini maksatlı gezi yapan 64 Bin 548 kişi varken bu sayı 2007'de 143 Bin 969 kişi olmuş ve böylece en yüksek düzeye çıkmıştır. Yıl 2012 olduğunda ise bu amaçla gelenlerin sayısında ciddi bir azalma meydana gelmiş ve akabinde en büyük gerilemeyi 59 Bin kişi ile 2013 yılında göstermiştir ki bu son on yıllık dönemin de en düşük düzeyidir. Gerçekleşen bu olumsuz durumda Suriye ve Irak'ta meydana gelen olaylar olduğu gibi bölgedeki diğer ülkelerde cereyan eden olayların etkisi de olmuştur. Ayrıca Türkiye ile İsrail arasındaki anlaşmazlık nedeniyle, Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat'ın da bahsettiği başta Fırat, Dicle olmak üzere Harran ve çevresine ilgi duyan İsrail vatandaşlarında azalış meydana gelmiştir. 2014 yılının birinci altı aylık döneminde 55 bin dolayında din odaklı turist gelmiş olsa da olumsuz dış gelişmelerin etkisiyle 2014 yılının bitiminde yüz bin kişinin üzerine çıkılamayacağı ifade edilmektedir (Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği [TURSAB], 2016). Bu verilere ilişkin 2003-2014 yılları arası değerlendirme Tablo 1.3'te verilmiştir.

Tablo 1.3 Türkiye'de 2003-2014 yılları arası inanç turizmi verileri

Yıl	Dini Amaçlı Gelen Turist Sayısı	Yıl	Dini Amaçlı Gelen Turist Sayısı
2003	64 548	2009	127 815
2004	65 778	2010	114 340
2005	112 308	2011	106 743
2006	125 503	2012	66 401
2007	143 969	2013	59 076
2008	99 041	2014 (Ocak- Haziran)	55 540

Kaynak: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TURSAB), 2016

1.3.4.3. Yahudilikte İnanç Turizmi ve Özellikleri

Dinler arasında bir karşılaştırma yapıldığında Yahudiliğin bir özelliği tarihte ortaya çıkan ilk ilahi din olmasıdır. Tarihi çıkış noktasına baktığımızda, Asya'nın güney batısında 4000 yıllık geçmişe sahip Sami (Semitik) kabilelere uzandığı söylenebilir. Hazreti İbrahim'in, Mezopotamya'da M.Ö 2000 yıllarında Ur şehrinde hayat sürdüğü bilinmektedir ve bu kabileler de Hz. İbrahim'in öğretilerini kendilerine yol edinmişlerdir (Tümertekin ve Özgüç, 2002: 206).

Allah Yehova, Kenan diyarına (Filistin'e) gitmesini Hz. İbrahim'e bildirmiş bunun üzerine aile efradını ve mallarını alarak Hz. İbrahim Allah'ın "vaat ettiği topraklar" (Arzı Mevud) adı verilen Kenan ülkesine yani bugünkü Filistin topraklarına gitmiştir (Yenipınar, 2002: 75).

Bu konuyla ilgili olarak Kuran-ı Kerim'deki Maide suresi 20 ve 21. ayetlerdeki ifadeler şöyledir: "Musa, kavmine şöyle dedi: Ey kavmim! Allah'ın size olan nimetini düşünün. İçinizden peygamberler yetiştirdi ve sizi hükümdar yaptı. Milletlerden hiçbirine vermediğini size verdi. Ey kavmim! Allah'ın size yazdığı kutsal toprağa girin. Arkanıza dönmeyin yoksa kaybedenlere dönersiniz". Kutsal topraklar olarak bilinen ve Yahudi halkının Mısır'dan gönderildikten sonra yerleştiği yer Filistin'dir ve "El-ardu'l-mukaddese" olarak yani Allah'ın onlara vaat ettiği kutsal yer olarak kaynaklarda geçmektedir (Özsoy ve Güler, 1996: 812).

Hz. Yakup Mısır'ın mali ve ekonomik şartlarının iyi durumda olduğunu bildiğinden Kenan diyarında yani Filistin'de açlık ve yoksulluğun çıkması nedeniyle, yiyecek içecek sağlama maksadıyla Mısır'a oğullarını göndermiştir. Burada Hz. Yusuf ile karşılaşan Hz. Yakup'un diğer oğulları, Hz. Yusuf ile yaşadıkları kötü deneyimlere karşın Hz. Yusuf tarafından güzel karşılanmış ve Mısır'a davet edilmişlerdir. Yahudiler başta Mısır'da huzurlu bir yaşantı sürmüş ancak Hz. Yusuf'un vefatı ardından tahta çıkan değişik firavunların tutumlarının farklı olması coğrafyadaki dengeleri bozmuştur. Daha sonra İsrail oğulları ülke içinde köleleşmeye başlamış böylece Mısır'da sıkıntılı bir döneme girmişlerdir (Küçük, 2000: 211).

Kur'an-ı Kerim'in Yusuf süresi ile anlattığı üzere, Hz. Yakup, ailesi ile birlikte Kenan ülkesinde iken kardeşler arasında kıskançlık baş gösterir ve Hz. Yusuf'u diğer kardeşleri bir kır gezisinde kuyunun içine iterler ancak eve döndüklerinde babalarına Hz. Yusuf'un kurt tarafından yendiği şeklinde yalan haber yayarlar. Hz. Yusuf'un atıldığı kuyu yakınına o sırada bir kervan yanaşır ve Hz. Yusuf bunlar tarafından kurtarılır. Kervandakilerin amacı Hz. Yusuf'u satıp para kazanmaktır ve bunun için O'nu gizlerler hemen sonra da Mısır'da çok az bir paraya satarlar. İlk başta Hz. Yusuf bir köle iken Mısır firavununun danışmanlığına kadar terfi eder ve sahip olduğu makam refahından ailesinin de yararlanması için onları Mısır'a getirtir. Bundan böyle İsrail Oğulları, Mısır'da belli bir zaman boyunca huzur ve sevinçle hayatlarını idame ettirirler ancak yıllar geçtikçe firavunlar değişir ve artık Hz. Yusuf ile İsrail Oğullarını dikkate almayan yönetici firavunlar nedeniyle köle durumuna düşerler. İsrail oğullarının köle halinden kurtulmaları, Hz. Musa sayesinde Kızıl Deniz'i geçmelerine değin sürmüştür. Daha sonra Hz. Musa'ya Sina Dağında Allah'ın "On Emir" i gelir akabinde de "vaat edilmiş topraklara" İsrail Oğulları'nı yönlendirir. Dünyanın ve ilk insanın Allah tarafından yaratılmasından beri bahsedilen bu öyküler Tevrat ve Zebur'un Eski Ahit'inde ilk yedi kitabında ifade edilmektedir. Bu dine Musevilik denmesinin bir sebebi de Yahudilik dininin kurucusunun Hz. Musa olmasıdır. Yaygın kabule göre, Hz. Musa'nın yaşadığı dönem M.Ö 1250 yılları civarıdır (Yenipınar, 2002: 75).

Birçok farklı şekilde izah edilmekle beraber Musa adı, Tevrat'ın Huruç bölümünde belirtildiği şekliyle "sudan çıkarılmış" manasındadır. Tevrat rivayetlerine bakıldığında, Hz. Musa'nın annesinin adının Yoheved, babasının isminin ise Arman olduğu anlaşılmaktadır ve bunların Levi Kavmi mensubuna dâhil oldukları söylenmektedir. Hz. Musa Mısır doğumludur ve aynı zamanda İbranilerin atası olan Hz. İbrahim'in torunu olarak bilinmektedir (Sarıkçıoğlu, 2002: 252).

Temel Yahudi dini niteliklerinin başında bir ahit (antlaşma) dini özelliğinde olması gelmektedir ki buna göre Allah, Yahudilerin atası Hz. İbrahim, Yakup ve İshak ile antlaşma yaparak İsrail oğulları neslini yüce millet durumuna getireceğini ve mukaddes yerlerin onların tasarrufuna gireceğini vaat etmiştir (Yüksel, 1999: 99).

Buraya kadar tüm bahsedilenlerden şu çıkarılabilir: Yahudi dinindeki kişiler, yalnız kendilerinin seçilmiş Allah kulları olduklarına; Allah'ın, Museviliği, bir tek Yahudi toplumuna layık gördüğü ve onlardan başka toplumların Yahudiliği hak etmediği inancındadırlar. Bu yüzden Musevilik bir kapalı din görünümündedir çünkü dışarıdan sonradan bu dine dâhil olma şansı yoktur ve netice itibariyle de Yahudi dini genel evrensel bir din değil belli millete özgü bir din olarak kendini göstermiştir (Oğuz, 1999: 106).

Dogmatik bir yapı Yahudilikte görülmez, yani tüm bu dinin üyelerince kanıksanmış iman unsurları bulunmaz. Kur'an'dakinin aksine Tevrat ya da diğer mukaddes Yahudi kitaplarında temel inanç kıstaslarına ve sistemli kurallara rastlanmaz (Küçük ve Tümer, 2002: 248).

Yahudiliği benimsemiş olanlar günümüzde içinde bulundukları toplumların gelenek ve göreneklerine göre bir takım tapınma ritüellerinde bulunmaktadırlar. Yahudilikte kadının din yönünden önemli bir kıymeti olmadığından ibadetler genelde erkek Yahudiler tarafından yapılmaktadır. Bir takım ritüellere örnek vermek gerekirse; Yahudi bir bebeğin doğduktan sekiz gün sonra sünnet edilmesi, genelde evliliklerin dua peçesi örtülerek Sinagog içinde kutlanması, İbranice dua ve ilahi söylenmesi ve Yahudi bir kişinin öldükten sonra cenazesinin yıkanması, çıplak şekilde kefenlenmesi, toprakla temas edecek şekilde gömülmesi sayılabilir. Bu dinde Dinleme (sebt) günü vardır ve inançlı bir Yahudi'nin Cuma akşamı Sinagoga giderek Allah'a şükür maksadıyla sesli ya da fısıldama şeklinde dua etmesi gerekir. Buna karşın haftanın Cumartesi gününün Allah için olduğu söylenebilir ki bu günde imanlı bir Yahudi kendisi çalışmadığı gibi evindekilere de herhangi bir iş buyurmaz. Ayrıca açık ve kesin yasaklar mevcuttur örneğin domuz, kan akıtılmadan kesilen hayvan eti, istiridye, midye benzeri kabuklu deniz hayvanlarının tüketilmesi yasaklanmıştır (Challaye, 2002: 145).

Bir takım zorunluluklar da bu dinde mevcuttur örneğin rüşt olan tüm Yahudi erkekleri, her yıl iki kere Beyt'ül Makdis'i ziyarette bulunması mecburidir ve orada bir hafta boyunca duracaktır. Diğer bir ilginç örnek ise haftanın ilk gününün Cuma olmasıdır. Bayramlar yönünden ele alındığında Yahudilik bu konuda oldukça

zengindir. Tarihi olaylar, ziraat ve mevsimsel hasat ile alakalı bayramlar bunlar arasında sayılabilir (Celebi, 1978: 323).

Yahudi dinine mensup bireyler öteki milletlere nazaran daha bir seyahate düşkündür çünkü böyle olmasında yaşadıkları sürgün ve göç gibi olumsuz olayların etkisi büyüktür ve bu aynı zamanda onların dünyanın farklı kıtalarına dağılmalarına sebep olmuştur. Hristiyanlığın doğuşuna giden yolda Yahudiler, bu tek Allah itikadı ile adeta bir din ve ahlak öğreticileri olarak öncü bir rol oynamışlardır. Buna ek olarak misafirliğin önemi vurgulanmış, yıllarca esaret altında kalan bir millet olduğundan Eski Ahit içinde uluslararası ilişkilerden, misafirlikten fazlaca bahsedilmiştir. Mesela yolcu bir misafir için "garip" statüsü verilmiştir. Bu konu ayrıca Tevrat anlatımında şöyle ifade edilmektedir: "Ve diyarınızda bir garip seninle misafir olduğunda onu mağdur etmeyeceksiniz, sizinle misafir olan garip aranızda aynı sizin gibi olacak ve onu kendin gibi seveceksin. Çünkü Mısır ülkesinde siz gariptiniz. Ben Allah'ınız olan Rabb (Tevrat, 2016: Levililer, 19/33-34; Aksoy, 1998: 20).

Semavi dinlerin hepsinin yapısında o dini anlatma ve yayma düşüncesinin varlığı söz konusudur. Bu nedenle dinin tebliğ edilmesi demek olan anlatma ve yayma düşüncesinin gerçekleştirilmesi için din konulu seyahatlerin olması gereklidir. Musevilikte dini seyahat, Hz. İbrahim ile başlayıp bütün Musevi peygamberlerinin dinin anlatılması ve yayılması amacına ilişkin gerçekleştirdikleri seferleri kapsamaktadır. Hz. Musa ile şekillenen Musevilik, Hz. Süleyman ile sosyal hayatta zirveye çıkmıştır. Musevilikte dini amaçlı seyahat, Mayasız Ekmek, Haftalar ve Haymeler Bayramlarında Süleyman Mabedi'ne yapılmaktadır. Hz. Süleyman, mabedinin tamamlandığı yedinci ayda (Etanim), tüm İsrailoğulları erkeklerini çağırmış ve bayram yapmıştır (Bayyiğit, 1998: 28). Yahudilik açısından dini seyahatin temeli bir anlamda hac yolculuğu sayılır ve yılladır yaşadıkları esaretten kurtuluşu simgeler. Yahudilerde Hac yolculuğu yılda üç kere olmak üzere Kudüs'teki Süleyman Mabedi'ne yapılmaktadır. Bu yolculuk esasen "senin bütün erkeklerin, yılda üç kere, Rab Yehova'nın önünde görünecektir" ayetinin gereği olarak erkeklere farz kılınmıştır (Tevrat, 2016: Çıkış: 23/17).

İsrailoğulları, tarihin değişik dönemlerinde zorunlu sürgünlere maruz bırakılmalarına karşın dini gereklerinden vazgeçmemişlerdir. Kudüs'e gidemeyen İsrailoğulları, hac bayramlarını, yerleştirildikleri memlekette, evlerinde veya sinagoglarda kutlamışlardır. Bu sürgün hayatları boyunca Zeytin Dağı, Hz. Davut'un mezarının bulunduğu Sion Dağı, İlyas mağaraları benzeri birçok farklı kutsal mekân ortaya çıkmıştır. Yahudi kültüründe tarih boyu gelmiş geçmiş kralların, peygamberlerin ve velilerin mezarlarının ziyaret edilmesi yaygın ise de hac için Kudüs'teki Süleyman Mabedi'nden geriye kalan ağlama duvarının en çok ziyaret edilen yer olduğu görülür. Tarihin bu gezginci kavmi, ancak gerçek anlamda özgürlüklerine 1492'de Osmanlı İmparatorluğu'nun onlara kucağını açmasıyla kavuştuğu, diğer bir deyişle Osmanlı'nın himayesi ile esas manada hür oldukları söylenebilir (Kaynak ve Sezgin, 2008:354).

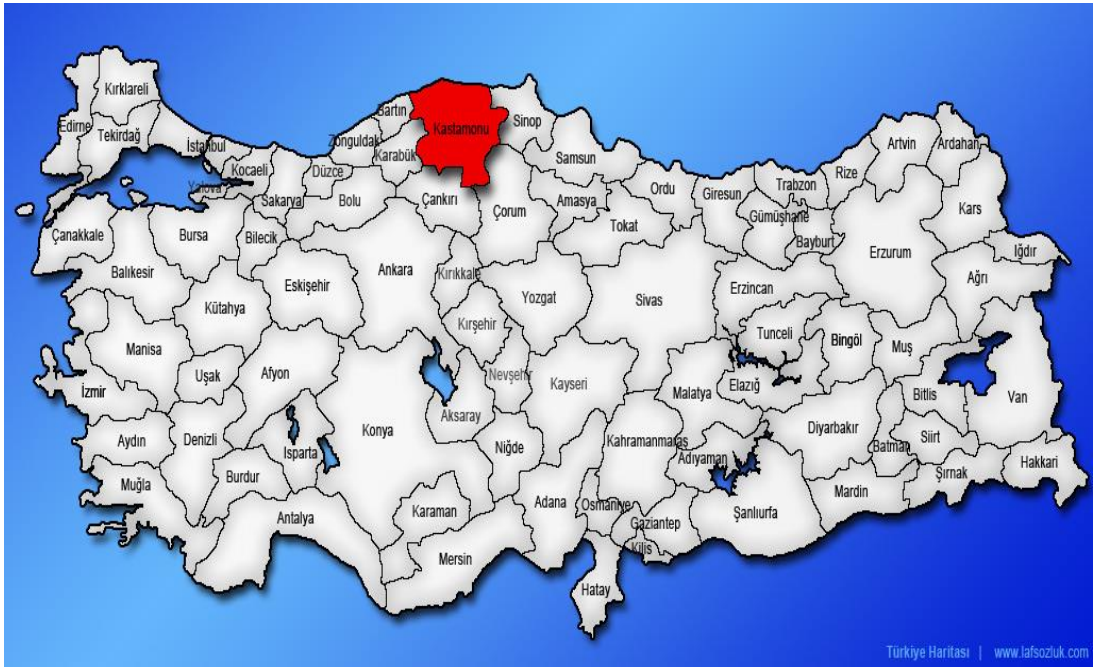
İKİNCİ BÖLÜM

2. KASTAMONU İLİ HAKKINDA TEMEL BİLGİLER

Bu bölümde ilk önce Kastamonu'nun coğrafi konumu ve buna ilişkin özellikleri, yeraltı kaynakları, tarihi, sosyal ve ekonomik özellikleri, göç ilişkileri, tarım ve hayvancılıktaki durumu, ticaret, turizm, ulaştırma ve seyahat unsurlarındaki mevcut hali ortaya konulmuş, konaklama, yiyecek-içecek işletmeleri hakkında bilgiler verilmiş ardından Kastamonu'daki dini yapı ve eserler hakkında açıklamalarda bulunulmaya çalışılmıştır.

2.1. Kastamonu'nun Yeri ve Konumu

Kastamonu Türkiye'nin Karadeniz bölgesinde yer almakta olup Çankırı, Karabük, Bartın, Sinop ve Çorum illeri komşudur. Koordinatlar: 41°22′35″ Kuzey, 33°46′35 Doğu'dur.

Resim 2.1 Türkiye haritasında Kastamonu'nun konumu

Kaynak: www.lafsozluk.com/2012/01/kastamonu-ilinin-turkiye-haritasindaki.html, 2016

Kastamonu, kuzeyinde Karadeniz kıyısına dik biçimde uzanan Küre (İsfendiyar) Dağları ile güneyde Ilgaz Dağı ve bunların arasında bulunan dalgalı düzlüklerden oluşmaktadır. İlin güney kısmında Köroğlu Dağlarının uzantıları Kastamonu'yu engebeli kılmaktadır. Küre Dağları ise kıyı ile iç kesimleri bir duvar gibi birbirinden ayırmıştır.

Yaralıgöz Dağının Türbekaya Tepesi'nde (2.019 m.) Küre Dağları en yüksek noktasına ulaşmaktadır. Ilgaz Dağı'nın en yüksek noktasını ise Büyükhacet (2.587 m.) ve Küçükhacet (2.546 m.) Tepeleri oluşturmaktadır (teknokaradeniz.blogcu.com, 2016).

2.2. Coğrafik Özellikleri

Kastamonu Batı Karadeniz bölgesinde 41 derece 21' kuzey enlemi ile 33 derece 46' doğu boylamları arasında yer almaktadır. Deniz seviyesinden yüksekliği 775 m. olup yüzölçümü 13.108,1 km²dir.

Kastamonu genel olarak engebeli arazilerden oluşmaktadır. Kastamonu'nun kuzeyinde Batı Karadeniz Dağları, Karadeniz sahiline paralel olarak İsfendiyar (Küre) Dağları il merkezinin kuzeyinde, güneyinde ise yine doğu batı uzantılı Ilgaz dağları yer almaktadır. İlin yüzölçümünün %74,6'sı dağlık ve ormanlık, %21,6'sı plato ve %3,8'i ovadan oluştuğundan ilin tarıma elverişli geniş alanları yoktur. Vadiler etrafında bulunan küçük ovalarda tarıma elverişli alanlar bulunmakta olup bunlar Daday ve Taşköprü ovalarını içine alan Gökırmak ile Tosya tarım alanını kapsayan Devrez Vadileri ile Araç ,Cide ve Devrekani çay yataklarıdır.

Kastamonu ilinde bulunan dağlardan Yaralıgöz Dağı (1985 m.), Göynük Dağı (1770 m.), Dikmen Dağı (1471 m.), Kurtgirmez Dağı (1450 m.) ,Güruh Dağı (1493 m.), Ballıdağ (1400 m.), lsırganlık Dağı, Harami Dağı ve Elek Dağı önemli yükseltileri oluşturmaktadır. Kastamonu'nun güneyinde Ilgaz Dağları uzanmaktadır. İlin kuzeyinde Gökırmak ve Araç Çayı, güneyinde ise Devrez Çayı vadileri bulunmaktadır. Çatalılgaz tepesi (2565 m.) ise en yüksek yeridir (Kastamonu Valiliği, 2016).

Kastamonu, 1990 yılındaki idari bölünüşe göre 20 ilçeden oluşmaktadır. Bunlar; Merkez ilçe, Abana, Ağlı, Araç, Azdavay, Bozkurt, Cide, Çatalzeytin, Daday, Devrekâni, Doğanyurt, Hanönü, İhsangazi, İnebolu, Küre, Pınarbaşı, Seydiler, Şenpazar, Taşköprü ve Tosya'dır (Kastamonu Valiliği, 2016).

2.3. Yeraltı Kaynakları

Kastamonu yeraltı kaynakları bakımından özelliklede bakır madeni açısından çok zengin bir ildir. Rezerv yönünden çok zengin olan bakır ve diğer madenlerle ilgili Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansınca yayınlanan Kastamonu İli Maden Rezervleri raporu aşağıda Tablo 2.1.'de yer almaktadır:

Tablo 2.1 Kastamonu maden varlığı (2013 yılı)

Maden	**Firma Adedi**	**Tüvenan Üretim**	**Birim (Ton)**
Kumtaşı	1	2 487	“
Alçıtaşı	1	300	“
Kuvars Kumu	1	454	“
Kil	1	25 551	“
Kömür (Linyit vs.)	4	24 063	“
Krom	1	15 298	“
Tuğla-Kiremit Kili	6	66 064	“
Kalker	18	1 780 589	“
Bakır	1	197 380	“
Mermer	9	30 705	“
Manganez	3	6 474	“
Toplam	46	2 149 365	“

Kaynak: Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı, 2016

2.4. Tarihi Özellikleri

Kastamonu'nun tarihi, Hitit İmparatorluğu ile başlamış, Hititlerden sonra Frigya ve Lidya Krallıklarının hâkimiyeti altına giren bu topraklar M.Ö. 4.yy'da Perslerin eline geçmiştir. M.Ö. 4. yy'da Büyük İskender Kastamonu topraklarını Makedonya'ya katmış, daha sonra ise burayı ele geçiren Pontus Krallığı M.Ö. 1. yy'da Romalılar tarafından ortadan kaldırılmıştır. Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde kalan Kastamonu M.S. 395 yılında İmparatorluğun parçalanmasıyla Bizans İmparatorluğuna katılmıştır.

Prehistorik çağlardan sonra havalinin (Paflagonya'nın) bilinen Sümerlerin en eski bir kolu olan Gaslar (Gaşka Türkleri)'dır. M.Ö. 2000-1300 yılları arasında hüküm süren Gaslar (Gaşkalar) devamlı olarak Mısırlılar, Suriyeliler ve Kaldeliler'le siyasi, ticari ve kültürel ilişkilerde bulunmuşlar, Hititlerle de kimi zaman savaşmış kimi zaman da dost olmuşlardır. Gaslar sert karakterli, savaşçı, cenkçi kişiler olarak bilinmektedir.

Bugün Kastamonu ve çevresindeki illeri de içine alan ve Romalılar devrinde adına Paflagonya (Paphlagonia) denilen Gasların kurduğu şehirlerden bir tanesi de "Timonion" veya "Tumanna" dır. Bazı yazarlar Kastamonu adının kökeni konusunda; bu kelimenin "Gas" kelimesi ile "Timoni" veya "Tumanna" kelimesinin (Gas ülkesi anlamında) birleşmesinden meydana geldiği görüşünü ileri sürmüşlerdir ki en akla yakın ihtimal budur. Fonetik yönden de bugünkü Kastamonu ismine yakındır.

İkinci bir görüşe göre Romalılar döneminde Taşköprü'nün eyalet merkezi olduğu zamanlar Kastamonu küçük bir kasaba olup, Bizans devrinde ve özellikle Kommenler soyu zamanında gelişmeye başlamıştır. Bu soy zamanında buraya bir kale yapılmış ve Kommenlerin kalesi anlamında "Kastra Kommen" denilmiştir. Bu kelimenin zamanla "Kastamonu" şekline dönüştüğünü ileri sürenler olmuşsa da bunu belirleyen herhangi bir belge mevcut değildir.

Kastamonu'nun ilk defa Türklerin eline geçmesi Danişmentliler zamanında Ahmet Gazi'nin Oğlu Gümüş Tekin devrinde 1105 yılında gerçekleşmiştir. Yüzyıla yakın bir

zaman Danişment idaresinde kalan şehir ve çevresi 15 yıl süre ile tekrar Bizanslıların eline geçmiş, 1213 yılında Anadolu Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat'ın emriyle Selçuklu Kumandanı Hüsamettin Çobanbey tarafından kuşatılmıştır.

Moğollar tarafından bölgenin ikinci kez zaptına memur edilen Şemsettin Yaman Candar kumandasındaki ordu 1292 yılında Kastamonu'ya giderek Muzafferettin Yavlak Arslan birliğini bozguna uğratmış kendisi de öldürülmüştür. Muzafferettin Yavlak Arslanın oğlu Mahmutbey, babasının intikamını almak için savaşmış ve Şemsettin Yaman Candar'ı buradan batıya sürmeyi başarmıştır. Şemsettin Yaman Candar'ın ölümünden sonra Süleyman Paşa tarafından 1309 yılında Kastamonu yeniden zapt edilmiş ve toprakları genişletilerek "Candaroğulları Beyliği"ni kurarak Çobanlar hâkimiyetine son vermiştir.

İsfendiyarbeyden sonra "İsfendiyaroğulları" adını da alan Kastamonu Beyliği 1460 yılında Osmanlı yönetimine girinceye kadar önemli bir bilim ve kültür merkezi olmuş ve birçok bilim adamı yetiştirmiştir. Osmanlılar zamanında da bu özelliğini devam ettirmiştir.

Kastamonu, Fatih Sultan Mehmet'in 1460 yılında Sinop'la birlikte bu şehri alarak Candaroğulları Beyliğini ortadan kaldırmasından sonra Osmanlı devletine katılarak önemli bir sancak haline getirilmiştir (Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2015).

Candaroğulları Beyliği, son beyi olan İsmail Bey zamanında en güçlü dönemini yaşamış olup, İstanbul'un fethinde Fatih Sultan Mehmed'e destek vermiştir. Beylik, dönemin kültür hayatında Niksarlı Muhyiddin gibi öne çıkan isimleri de Kastamonu'da uzun seneler misafir etmiştir. İsmail Bey aynı zamanda günümüzde bile önemini koruyan Hulviyyat adlı fıkıh kitabını da kaleme almıştır.

Osmanlı imparatorluğu döneminde, idari taksimat bakımından, geçmişten gelen bir yönetim merkezi olma özelliğini sürdüren Kastamonu Sancağı, doğuda Samsun, batıda İzmit, güneyde Kalecik ve kuzeydeki doğal sınırı olan Karadeniz sahili ile imparatorluğun geniş bir eyaleti olarak, cumhuriyete kadar bir idari merkez konumunu sürdürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu Döneminden Fatih Sultan Mehmed

Han'ın kardeşi Cem Sultan yaklaşık 4 yıl kadar Kastamonu Valiliği görevinde bulunmuştur. Bir kültür merkezi olma özelliğini bu dönemde de sürdüren Kastamonu'da; Osmanlı Bilim Dünyasının yön verici ailelerinden olan Taşköprüzadeler gibi çok önemli bir bilim ailesinin de yaşadığı yer olarak bilinmektedir (Kastamonu Valiliği, 2015)

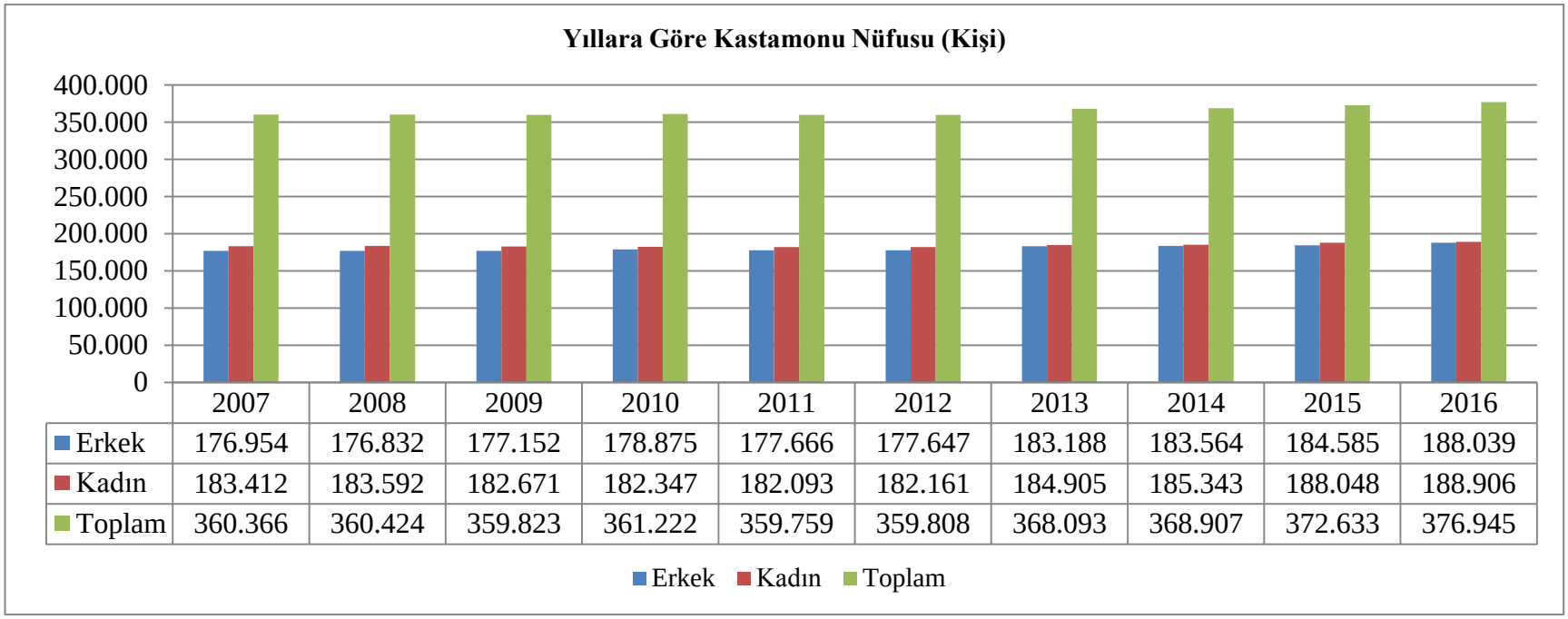
Türkiye'de bir ilk ve tek olarak T.B.M.M. tarafından 9 Nisan 1924 tarihinde İnebolu ilçemiz Mavnacılar Loncasına verilmiş olan Beyaz Şeritli İstiklal Madalyası ve Vesikası'da Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kastamonu'ya vermiş olduğu yüksek onurlardan bir diğeridir (Kastamonu Valiliği, 2017).

Cumhuriyetin ilanından sonra, Mustafa Kemal Atatürk'ün "23-31 Ağustos 1925" tarihleri arasında Kastamonu'da yapmış olduğu Kıyafet ve Şapka İnkılabı, Cumhuriyet döneminde önemli bir yer teşkil etmekte olup tarih sayfalarında ki yerini almıştır. Bu süre "Kültür, tarih ve sanat haftası" ismini alarak kutlanmaktadır (Kastamonu İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2017).

2.5. Sosyal Özellikleri

Kastamonu nüfusunun ağırlıklı kesimi Müslümanlardan oluşmaktadır. Aşağıda grafik 2.1'de Kastamonu il nüfusunun yıllara göre dağılımı verilmiştir. Grafik incelendiğinde, ilin nüfusunun artışının genelde yavaş bir seyir izlediği hatta bazı yıllar örneğin 2008, 2011 ve 2012 yıllarında düşüş eğiliminde olduğu görülebilmektedir.

Buna karşın son yıllarda Kastamonu nüfusunda bir artış trendinden bahsedilebilir. Özellikle bu artış eğiliminin 2013 yılında başladığı, 2015 yılında devam ettiği, 2016 yılında ise önemli sayılabilecek bir artışın olduğu ifade edilebilir.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Erkek	176.954	176.832	177.152	178.875	177.666	177.647	183.188	183.564	184.585	188.039
Kadın	183.412	183.592	182.671	182.347	182.093	182.161	184.905	185.343	188.048	188.906
Toplam	360.366	360.424	359.823	361.222	359.759	359.808	368.093	368.907	372.633	376.945

Grafik 2.1 Kastamonu nüfusunun yıllara göre dağılımı

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK), 2017

Kastamonu nüfusu 2015 yılına göre 372.633 kişidir. Bu nüfusun, 184.585'i erkek ve 188.048'i kadından oluşmaktadır. Yüzde olarak ifade etmek gerekirse %49,54'ü erkek; %50,46'sı kadındır. İl'de, 13 fakülte, 2 enstitü, 3 yüksekokul, 11 meslek yüksekokulu ve 18 araştırma ve uygulama merkezi bulunmaktadır. 2015 yılı itibarıyla toplam öğrenci sayısı 21 bin'dir. 2013 yılı itibariyle Kastamonu'nun okuma yazma oranı erkeklerde %95,84; kadınlarda ise %86,75; toplamda ise %91,25'dir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2015).

2013 yılında Türkiye'de 6 yaşın üzerinde okuma yazma bilmeyen nüfus, 6 yaşın üstündeki toplam nüfusun % 4'üdür (bilinmeyen hariç). Yine aynı yıl Kastamonu'da 6 yaşın üzerinde okuma yazma bilmeyen kadınların oranı %12,3 (bilinmeyen hariç) iken, bu oran erkekler için % 3,0 (bilinmeyen hariç) olmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu, 2013).

Aşağıda Tablo 2.2.'de 2015 yılı itibariyle yaş gruplarına göre nüfus ve yüzdelik dilimleri gösterilmiştir. Buna göre 2015 Yılı 20-24 yaş arası nüfus, 28.417 kişi ile %7,63 nüfus yüzdesiyle diğer yaş gruplarına nazaran ilin nüfusunun çoğunluğunu oluşturmakta olduğundan Kastamonu'nun genç bir nüfusa sahip olduğu söylenebilir. Yaşlı nüfus olarak adlandırılan 65 yaş ve üstü yaş gruplarının nüfus içerisindeki yüzdesinin giderek düştüğü Tablo 2.2'den anlaşılmaktadır.

Tablo 2.2 Kastamonu nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımı (2015)

Yaş Grubu	Nüfus Yüzdesi
0 - 4	5,36
5 - 9	5,77
10 - 14	6,09
15 - 19	7,35
20 - 24	7,63
25 - 29	6,49
30 - 34	6,86
35 - 39	6,74
40 - 44	6,23
45 - 49	5,45
50 - 54	6,59
55 - 59	6,49
60 - 64	6,20
65 - 69	5,57
70 - 74	4,36
75 - 79	3,03
80 - 84	2,43
85 - 89	1,09
90+	0,28

Kaynak: Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı, 2015

Bir ilin aldığı ve verdiği göç miktarı ile o ilin beşeri, sosyal ve ekonomik yapısı hakkında yakın ilişki olduğu, bu verilerin önemli ipuçları sunabileceği belirtilebilir. Bu bağlamda Tablo 2.3'de yıllar itibariyle Kastamonu ilinin göç bilgileri gösterilmektedir. Kastamonu'nun 2013 yılında aldığı göç sayısı 19.911 kişi iken, verdiği göç sayısı 15.658 kişi; 2014 yılında ise aldığı göç sayısı 17.539 kişi, verdiği göç sayısı 18.163 kişi olarak belirlenmiştir. 2012 yılında diğer yıllara kıyasla göç farkı azdır. Buna karşın net göç hızının en fazla 2013 yılında olduğu görülmektedir.

Tablo 2.3 Kastamonu ilinin yıllar itibariyle aldığı ve verdiği göç bilgileri (kişi)

Yıl	Alınan Göç	Verilen Göç	Fark
2015	21 601	18 092	3 509
2014	17 539	18 163	-624
2013	19 911	15 658	4 253
2012	14 340	13 933	407
2011	15 023	15 482	-459
2010	13 811	15 422	-1 611
2009	13 047	14 570	-1 523
2008	14 775	14 003	772

Kaynak: TUİK, 2017

2.6. Ekonomik Özellikleri

Ekonomik özellikler bir ilin gelişme hızı ve potansiyeli bakımından önemli faktörlerden biridir. Bir ilin bölge içindeki gücü ve ülke genelindeki yeri bakımından ekonomik özellikler kıyaslama imkânı sağlamaktadır. Böylece sektörel açıdan öncelik verilmesi gereken alanlar tespit edilebilmektedir. Zaman kaybının önlenmesi ve kaynakların etkin ve verimli kullanılması yönünden aşağıda sıralanan ekonomik unsurlar önem arz etmektedir.

2.6.1. Tarım ve Hayvancılık

Kastamonu ili arazi yapısı engebeli bir yapıya sahiptir. Arazilerinin % 59'unun ormanlık ve fundalık olması, kış mevsiminin uzun ve sert geçmesi birinci sınıf tarım arazisinin az olması, sulama imkânlarının yetersizliği gibi olumsuz etkenler bitkisel üretimde çeşitliliği azaltmaktadır. Tarım arazilerinin az olması tarla bitkileri yetiştiriciliğini kısıtlamakta, ilkbahar geç donları ise meyveciliğin ekonomik olmasını zorlaştırmaktadır. Kastamonu'nun bazı yöreleri hava şartları itibarıyla meyvecilik için oldukça elverişli bir iklime sahiptir. Ancak; tarımsal girdi fiyatlarının yüksekliği ve uygun pazar bulunamaması sebepleri ile meyvecilik istenilen düzeyde gelişememiştir. Buna karşılık hayvansal üretim daha yoğun olarak yapılmakta ve daha iyi kârlılık getirmektedir.

Kastamonu 'da gece ve gündüz sıcaklık farkının fazla olmasından dolayı süs bitkileri ve kesme çiçek yetiştiriciliği açısından Akdeniz ve Ege bölgelerine göre daha avantajlı sayılabilir. En çok üretilen kesme çiçek glayöldür.
İlin Toplam olarak yüzölçümü: 13.108.100 da
Toplam Tarım alını (2014)* : 1.563.832 da
Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) ne kayıtlı Çiftçi Sayısı (2014)** : 25.217 Kişi
Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS) ne kayıtlı Arazi Varlığı (2014)** : 1.034.506 da (Kastamonu Valiliği, 2015).
Aşağıda Tablo 2.4'de Kastamonu ilinin tarım alanlarının dağılımına ve üretim miktarına ilişkin veriler gösterilmiştir. Tablodan görüldüğü üzere tarla bitkileri hem alan olarak hem de üretim miktarı bakımından ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 2.4 Kastamonu tarım alanlarının dağılımı ve üretim miktarı (2015)

Bitki Türü	**Alan (da)***	**Üretim (ton) (2014)****
Tarla Bitkileri	1 121 086	655 764
Meyve ve uzun ömürlü bitkiler	97 923	38 888
Sebze	52 744	74 030

Kaynak: Kaynak: *TÜİK, **TRGM

İl'de sanayi bitkisi olarak şeker pancarı ve sarımsak üretilmektedir. Üretilen başlıca meyveler; elma, üryani eriği, armut ve üzümdür. Ormanlık alanların çokluğu ve ağaç türlerinin zenginliği açısından ülkemizin önde gelen illerindendir. İklimi ve doğal yapısı ile hayvancılığa elverişlidir. İlde bulunan şeker, yem ve süt fabrikalarının varlığı hayvancılığı destekleyen önemli etkenlerdir. Kovan arıcılığı da yaygın olarak görülmektedir. Kastamonu'da bulunan baraj ve göllerde ise alabalık yetiştiriciliği yaygınlaşmıştır (TÜİK, 2013)

Aşağıda Tablo 2.5 ve 2.6'da Kastamonu'daki hayvan varlığına ilişkin veriler gösterilmektedir.

Tablo 2.5 Kastamonu'daki büyükbaş hayvan sayısı

	2002 Yılı	**2014 Yılı**	**2015**	**2016**
Sığır (Kültür)	31 653	81 274	85 483	99 376
Sığır (Melez)	124 953	100 925	96 979	99 399
Sığır (Yerli)	101 701	51 304	49 500	46 905
Sığır Toplam	258 307	233 503	231 962	245 680
Manda	2 001	1 087	1 306	1 542
Toplam	260 308	234 590	233 268	247 222

Kaynak: TÜİK, 2017

Tablo 2.6 Kastamonu'daki küçükbaş hayvan sayısı

	2002 Yılı	**2014 Yılı**	**2015**	**2016**
Koyun (Merinos)	4 573	17 079	17 589	17 507
Koyun (Yerli)	76 840	55 275	52 485	51 511
Keçi (Kıl)	10.647	21 130	24 513	24 237
Keçi (Tiftik)	15 940	5 492	5 856	6 135
Toplam	108 000	98 976	100 443	99 390

Kaynak: TÜİK, 2017

2.6.2. Ticaret

Kastamonu'nun ticaret verilerine ilişkin olarak bir değerlendirmede bulunulduğunda şunlar söylenebilir:

İlk Organize Sanayi Bölgesi 2007 yılında kurulan Kastamonu Organize Sanayi Bölgesi olup, Tosya ve Taşköprü organize sanayi bölgeleri kurulum aşamasındadır. 6948 Sayılı Sanayi Sicil Kanunu uyarınca İlimizde üretim faaliyetinde bulunan işletmelere düzenlenen sanayi sicil belgeleri kapsamında, iş yerlerinin 2013 yılı sonu itibariyle sektör bazında dağılımı ve işçi sayıları aşağıda Tablo 2.7'de sunulmuştur.

Tablo 2.7 Kastamonu'daki işyerlerinin ve işçilerin sektörel dağılımı (2016)

Sektörler	**İşyeri Sayısı**	**İşçi Sayısı**
Gıda İçki ve Tütün İmalatı	158	1674
Dokuma Giyim Eşyası ve deri imalatı	53	3053
Orman Ürünleri ve Mobilya imalatı	389	4340
Kâğıt kağıt ürünleri ve basım imalatı	4	62
Kimya, petrol, kömür, kauçuk ve plastik ürünleri imalatı	37	423
Taş ve toprağa dayalı imalat sanayi	61	956
Metal ana sanayi	0	0
Metal Eşya, makine teçhizat, ulaştırma aracı, ilmi ve mesleki ölçme aleti imalat sanayi	79	515
Diğer İmalat Sanayi (Maden)	24	1243
Toplam	805	12 266

Kaynak: Kastamonu Bilim, Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü, 2017

İstihdamına göre ildeki büyük işletmeler:

- Gürmen Giyim Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- Casmoni Tekstil Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- Eti Bakır A.Ş.
- Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Kastamonu Şeker Fabrikası
- Kastamonu Entegre Ağaç Sanayi ve Ticaret A.Ş.
- SFC Entegre Orman Ürünleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.

İlimizde faaliyet göstermekte olan bu yedi işletme, toplamda 3 500 kişiye yakın istihdam sağlamaktadır.

İlimiz ekonomisine yön veren bu işletmelerin çoğu hammadde ihtiyacını ilimizden karşılamaktadır. Kastamonu'da ticari hayatının en yoğun olduğu ilçeler, Merkez, Tosya, Taşköprü ve İnebolu ilçeleridir.

İldeki Anonim ve Limitet şirketlere ait bilgiler Tablo 2.8'de yer almaktadır.

Tablo 2.8 Kastamonu ilindeki anonim ve limited şirket sayısı (2017)

	Merkez	**İnebolu**	**Taşköprü**	**Tosya**	**Toplam**
Anonim Şirket	187	34	33	75	329
Limitet Şirket	1268	114	97	192	1671
Toplam	1455	148	130	267	2000

Kaynak: Kastamonu, İnebolu, Taşköprü, Tosya Ticaret ve Sanayi Odası, Ocak 2017

Bir ilin dışa açıklığı ile o ilin sosyo-ekonomik gelişimi ve etkileşimi arasında yakın bağ olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda, Kastamonu'daki dış ticaret göstergeleri Tablo 2.9'da gösterilmiştir. Buna göre Kastamonu'da 2015 ve 2016 yıllarındaki ihracatçı firma sayısı aynı kalarak 47 olmuş, bu firmalar 2016 yılında 43 395 937 dolar değer üretmiştir; buna karşılık 2015 yılında 44 olan ithalatçı firma sayısı 2016 yılında 48'e yükselmiş ve bu firmalar 2016 yılında 151 934 322 dolar değer üretmiştir.

Ticari ekonomik ilişkiler bakımından diğer bir gösterge niteliğinde değerlendirilebilecek kriter olarak ihracat verileri ele alınabilir. Bu kapsamda, Kastamonu ilinden ihracatı yapılan bazı seçilmiş ürünlerden öne çıkanların yer aldığı Tablo 2.10 aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 2.9 Kastamonu dış ticaret göstergeleri

	Firma Sayısı		Değer ($)			
	2015	**2016**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
İhracat	47	47	129 425 028	43 778 186	42 993 234	43 395 937
İthalat	44	48	56 615 623	62 677 649	159 071 176	151 934 322

Kaynak: TUİK, Ekonomi Bakanlığı, 2017

Tablo 2.10 Kastamonu ilinden ihracatı yapılan bazı ürünlerden öne çıkanlar (2017)

Ürün	**İhracat ($)**
Giyim Eşyası dışındaki hazır tekstil ürünleri	37 570
İnşaat kerestesi	2 046 153
Mezbahacılık	-
Maden, taşocağı ve inşaat makineleri	2 678 052
Tahta Plaka	177 039
Özel İzole Edilmiş tel ve kablolar	456 926
Suni ve sentetik elyaf	-
Plastik Ürünler	150 332
Kum, Kil ve Taş Ocakçılığı	1 216 075
Demir dışı Metal Cevheri	4 785 475
Metal yapı Malzemesi	276 559
Ölçme Kontrol, test, seyrüsefer vb. amaçlı alet ve cihazlar	238 188
Diğer özel amaçlı makineler	168 177
Atık ve Hurdalar	5 140 586

Kaynak: TUİK, Şubat 2017

Kastamonu ilinden en çok ithalat ve ihracat yapılan ülkeler Ukrayna ve Çin'dir. İstihdamın %52,8 tarım, % 34,5 hizmet ve % 12,7'si Sanayi sektöründedir. İlimizin işgücüne katılma oranı % 56, İstihdam oranı %53 ve işsizlik oranı % 5,3'tür (Kastamonu İl kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2016).

2.6.3. Turizm

Kastamonu Kış Turizmi, Deniz Turizmi, İnanç Turizmi, Eko Turizmi, Yayla Turizmi ve Spor Turizmi açısından çeşitlilik göstermektedir. Kastamonu Çankırı illeri arasında doğal bir sınır oluşturan Ilgaz Dağları kış sporları açısından önemli bir turizm merkezi olup içerisinde Ilgaz Dağları Milli Parkı yer almaktadır. Milli Park Dağ ve Kar Sporları ile Kampçılık, Doğa Yürüyüşü, piknik ve fotoğrafçılık gibi çeşitli aktiviteler için uygundur. Ayrıca Küre Dağları, 2000 yılında Milli Park ilan edilmiş, karstik yapısı, mağara ve kanyonları, şelaleleri, orman yapısı ile bir doğa harikasıdır ve eko turizm açısından da oldukça önemlidir**.** Kastamonu Pınarbaşı ilçesinde bulunan Valla ve Horma Kanyonu ile dünyanın dördüncü büyük mağarası olan Ilgarini Mağarası ve Ilıca Şelalesi burada yer almaktadır. Ayrıca Azdavay ilçesinde Çatak Kanyonu, Cide ilçesinde bulunan Armutlu Çayırı yerli ve yabancı turistler için görülmeye değer yerler arasında bulunmaktadır.

Kastamonu Karadeniz'e 170 km'lik bir sahil şeridi bulunan ve bu noktada ülkemizin Karadeniz'e en geniş sahili olan ilidir. Bu sahil şeridi üzerinde Kastamonu'nun, Cide, Doğanyurt, İnebolu, Abana, Bozkurt ve Çatalzeytin olmak üzere 6 ilçesi bulunmaktadır. Cide ilçesinde bulunan ve Karadeniz Bölgesinde nadir olarak görülen doğal koylardan olan Gideros Koyu da il'e gelen turistlerin görmeden gitmedikleri yerler arasında yer almaktadır (Kastamonu Valiliği Bilgi İşlem Şube Müdürlüğü, 2016).

Doğa harikaları açısından oldukça zengin olan Kastamonu'da kış aylarının uzun yaz aylarının ise kısa olması nedeni ile turistler açısından yılın on iki ayı ziyaret edilememektedir. Genellikle yaz mevsiminde turist yoğunluğu yaşanmaktadır. Kastamonu nüfusuna kayıtlı olup, başka illerde ve yurt dışında yaşayan Kastamonuluların ve çevre illerden festivaller için gelen yerli ve yabancı turistler

şehrin ekonomisini canlandırmaktadır. 2011 yılında 267 177'si yerli, 3 309'u yabancı olmak üzere toplamda 270 486 turist gelmiş iken, 2014 yılında 349 685'si yerli, 7 812'si yabancı olmak üzere toplamda 357 497 turist gelmiştir.

Bu veriler ışığında Kastamonu'ya gelen yerli ve yabancı turist sayısı 2011-2014 yılları dikkate alındığında, artış oranları farklılık arz etmekle beraber gelen turistlerin sayısal olarak her yıl artış gösterdiği belirtilebilir. Bahsedilen bu veriler aşağıda Tablo 2.11'de gösterilmeye çalışılmıştır:

Tablo 2.11 Kastamonu ili yabancı turist istatistikleri

	GİRİŞ			GECELEYEN		
Yıl	**Yerli**	**Yabancı**	**Toplam**	**Yerli**	**Yabancı**	**Toplam**
2011	267 177	3 309	270 486	364 940	4 212	369 152
2012	274 427	5 374	279 801	396 767	7 250	404 017
2013	344 961	6 739	351 700	405 151	25 606	430 757
2014	349 685	7 812	357 497	443 839	11 345	455 184

Kaynak: Kastamonu İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2016

Kastamonu' da alternatif turizmin geliştirilmesi ve yılın on iki ayına yayılması gerekmektedir. Kültür turizmi, kongre turizmi, spor turizmi ve inanç turizmi gibi alternatifler geliştirilmelidir. Kastamonu'daki turizm potansiyelinin geliştirilmesiyle şehrin ekonomisi ve ülke ekonomisi de gelişeceği söylenebilir.

Kastamonu'daki Müzelerin Ziyaretçi ve Eser Sayıları

ARKEOLOJİ MÜZESİ

ARKEOLOJİK ESER SAYISI	1 631
SİKKE SAYISI	31 258
TOPLAM	32 889
ZİYARETÇİ SAYISI (2014 YILI)	13 663
GELİRİ (2014 YILI)	1 383 TL

ETNOGRAFYA MÜZESİ

ETNOGRAFİK ESER SAYISI	6 148
ZİYARETÇİ SAYISI (2014 YILI)	20 932
GELİRİ (2014 YILI)	14 304 TL

Kaynak: Kastamonu İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2016

- Dünyadaki turist akışının yarısından fazlası, 460 milyon turist ile Avrupa'ya olmaktadır.
- Avrupa'yı;

  Asya ve Pasifik (181 milyon),

  Amerika Kıtası (140 milyon),

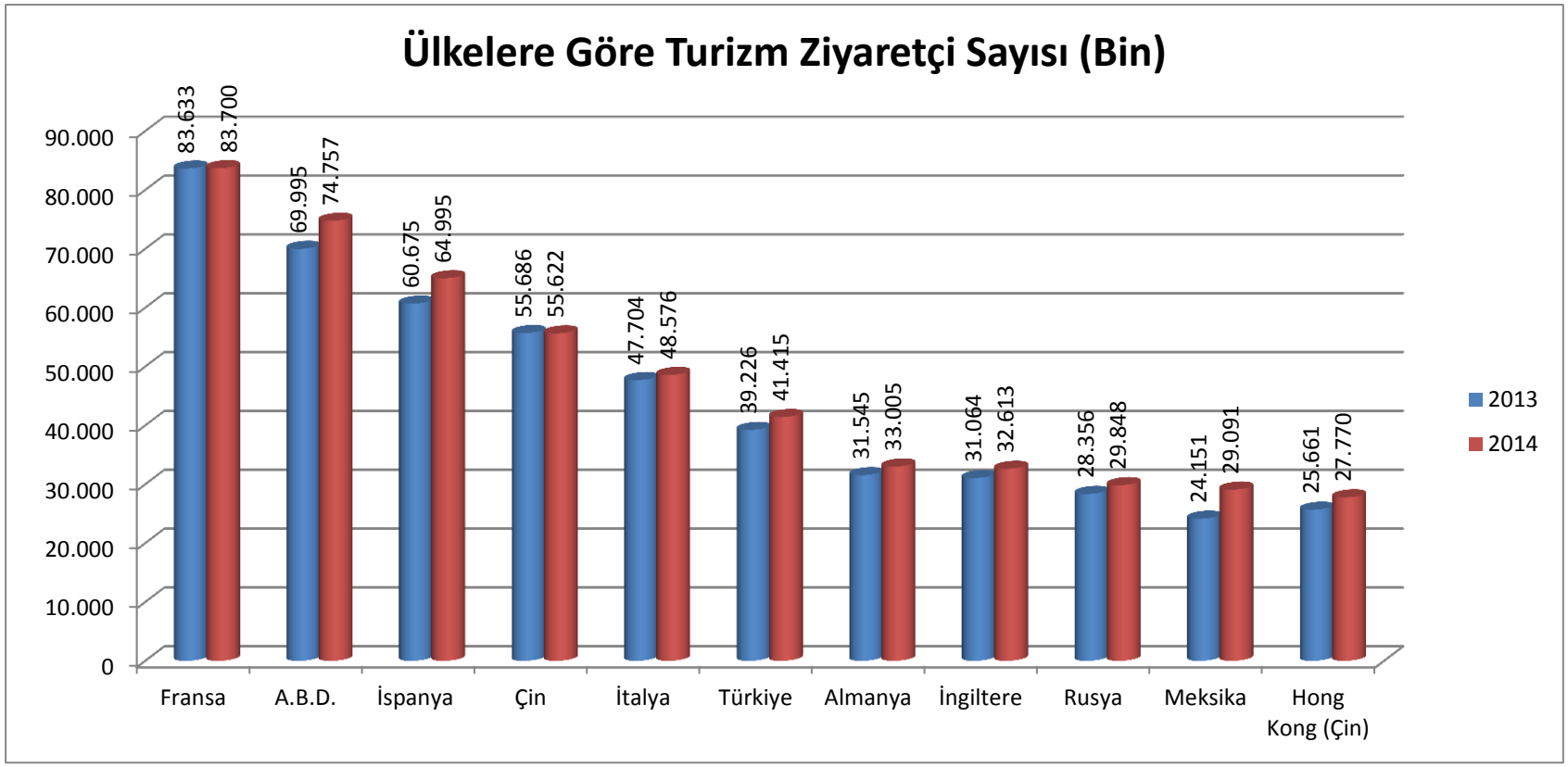
  Orta Doğu (53 milyon),

  Afrika (46 milyon) ile izlemektedir.

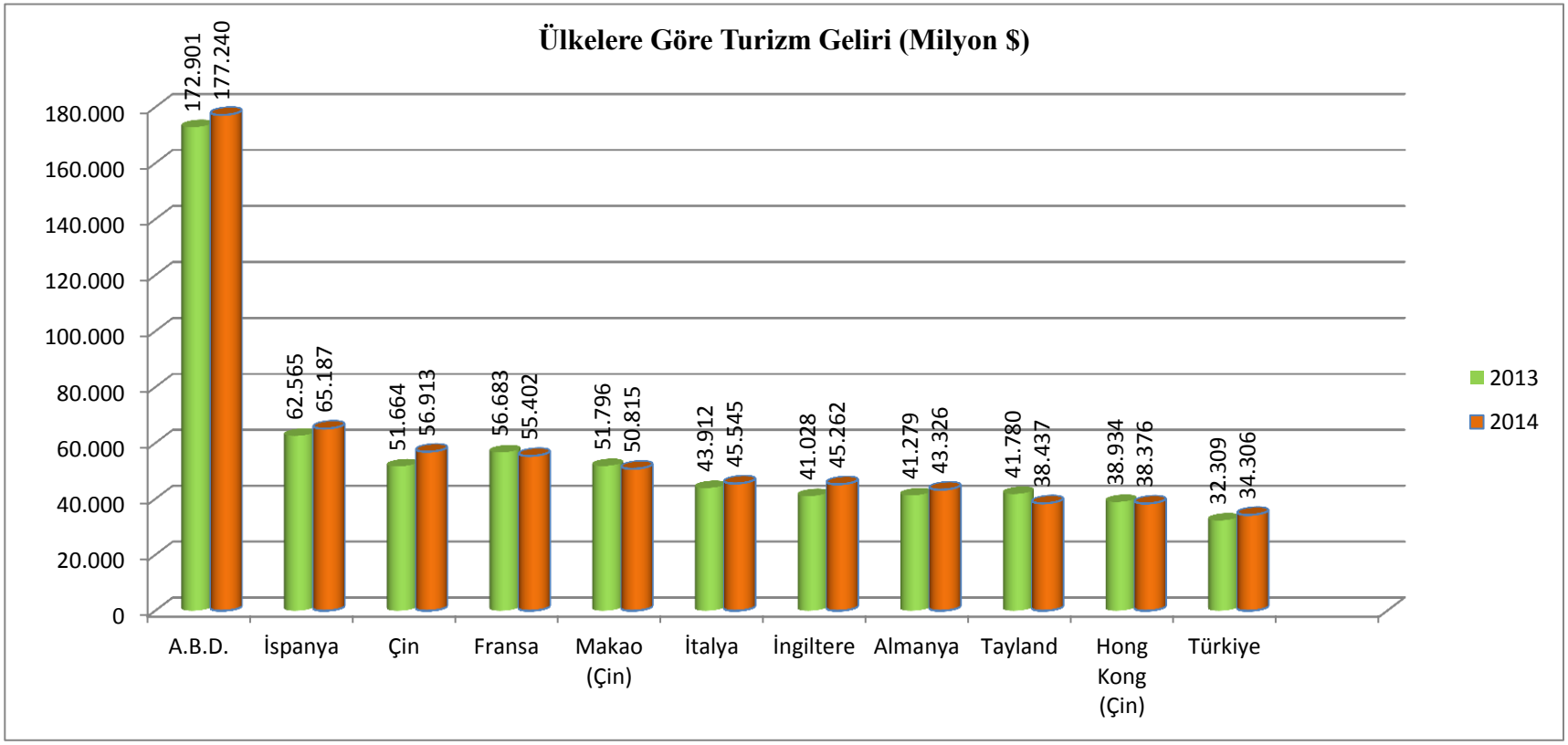

Grafik 2.2 Yıllar itibariyle Türkiye'ye gelen yabancı ziyaretçi sayısı

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2016

Grafik 2.3 Ülkelere göre turizm ziyaretçi sayısı

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2016

Grafik 2.4 Ülkelere göre turizm geliri

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2016

2.6.4. Ulaştırma ve Seyahat İşletmeleri

Kastamonu, kara yolları ile tüm ilçelerimize ve diğer illere rahatlıkla ulaşım mümkündür. Birçok ille karşılıklı otobüs seferleri mevcuttur. İstanbul'a 500 km, Ankara'ya 240 km mesafe uzaklıkta bulunan ilimiz Kastamonu, Sinop limanına giden İpek Yolu güzergâhlarının kavşak noktasında yer almaktadır.

5 Temmuz 2013 tarihinde hizmete açılan Kastamonu Uzunyazı Havalimanı'nda Kastamonu-İstanbul arası seferler devam etmektedir. Kastamonu, Sinop limanına giden İpek Yolu güzergâhlarının kavşak noktasında yer almakta olup, Otobüs Terminali il merkezinde bulunmaktadır (karadenizgezi.net, 2016).

Bartın - Kastamonu arası yaklaşık 185 kilometre ve 3 saat sürmektedir.

Zonguldak - Kastamonu arası yaklaşık 220 kilometre ve 3 buçuk saat sürmektedir. Ankara - Kastamonu arası yaklaşık 250 kilometre ve 4 saat sürmektedir.

İstanbul-Kastamonu arası yaklaşık 520 kilometre ve 6 saat 20 dakika sürmektedir. Bursa-Kastamonu arası yaklaşık 540 kilometre ve 6 buçuk saat sürmektedir. Kastamonu'da 7 adet Otobüs İşletmesi bulunmaktadır (kucukoteller.com.tr, 2016).

2.6.5. Konaklama ve Yiyecek İşletmeleri

Kastamonu'nun konaklama kapasitesine baktığımızda, Yerel Yönetim Belgeli Konaklama Tesisi Sayısı 84 olup, oda sayısı 1.683 ve yatak kapasitesi 3 767'dir. İl' de Kamu misafirhanesi olarak hizmet veren 21 tesis faaliyet göstermekte olup 650 oda sayısı ve 2 064 yatak kapasitesine sahiptir. Bakanlık Turizm İşletmesi Belgeli Konaklama Tesisi sayısı ise 17 adettir. Bu tesislerin çoğunun genelde şehir merkezinde yoğunlaştığı, ilçelerde faaliyet gösteren konaklama tesisinin düşük seviyede olduğu söylenebilir.

Aşağıda Tablo 2.12'de Kastamonu ili konaklama kapasitesine ilişkin verilere yer verilmiştir:

Tablo 2.12 Kastamonu ili konaklama kapasitesi

Konaklama Tesisleri	**Tesis Sayısı**	**Oda Sayısı**	**Yatak Kapasitesi**
Yerel Yönetim Belgeli Konaklama Tesisi	84	1.683	3.767
Kamu Misafirhanesi	21	650	2.064

Kaynak: Kastamonu İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2016

Yiyecek işletmeleri açısından incelendiğinde Kastamonu'da binlerce yıllık bir kültür birikiminin zenginliği ve geniş coğrafyasının sunduğu çeşitlilik oldukça zengin bir mutfak kültürünü oluşturmuştur. Kastamonu mutfağı üzerine yapılan derleme ve tespit çalışmaları 1950'li yılların başına kadar gittiği ve bu tarihlerde Arkeolog Ahmet Gökoğlu'nun yaptığı çalışma sonucunda 812 çeşit yemek tespit edilmiş bu yemeklerden yaklaşık olarak 500 adedinin Anadolu'nun diğer yörelerinde bilinmediği ortaya çıkmıştır. Türk Şekerciliğinin dönüm noktası olan ve halen bu sektörün en önemli markalarından biri olan ve tüm dünyaya tanıtan Hacı Bekir ürünleri ve bir sembol haline gelen Çekme Helva yapımcılığı Kastamonu Mutfağının özel bir başka alanını oluşturur (Kastamonu Valiliği, 2016).

Sosyal ve ekonomik etkinliklere ilişkin bir değerlendirmede bulunulduğunda, Kastamonu'da düzenlenen festival ve etkinliklere ilişkin bilgilerin yer aldığı Tablo 2.13 kapsamında ele alınarak aşağıda gösterilmeye çalışılmıştır:

Tablo 2.13 Kastamonu'da düzenlenen festival ve etkinlikler

Festival-Etkinlik Adı	**Tarihi**	**İlçe**
Atatürk'ün Kastamonu'ya gelişi ve Şapka ve Kıyafet İnkılabı	23 – 31 Ağustos	Merkez
Uluslararası Türk Dünyası Günleri	23 – 25 Ağustos	Merkez
Şeyh Şaban-ı Veli ve Kastamonu Evliyalarını Anma Haftası	Mayıs Ayının İlk Cuma Günü -Başlar, 3 Gün sürer	Merkez
Abana Kültür Sanat ve Deniz Şenlikleri	27-28-29 Temmuz	Abana
Ağlı Kalesi ve Yayla Şenlikleri	13 – 17 Temmuz	Ağlı
Suğla (Doğaya Hasret ve Kültür) Şenlikleri	Temmuz Ayı İlk Cumartesi Pazar	Azdavay
Yayla Şenlikleri	Temmuz Ayı Son Cumartesi – Pazar	Bozkurt
Rıfat Ilgaz Sarı Yazma Kültür ve Sanat Festivali	6 – 8 Temmuz	Cide
30 ağustos Zafer Bayramı ve At Yarışları Sportif Faaliyetleri	30 Ağustos	Daday
Devrekani Çayırcık Fetih Şöleni	10 Mayıs	Devrekani
Şeyh Şaban-ı Veliyi Anma Rahmet ve Bereket Günü	Mayıs Ayının İlk Cuma Günü	Hanönü

Tablo 2.13'ün devamı

Festival-Etkinlik Adı	**Tarihi**	**İlçe**
9 Haziran Şeref ve Kahramanlık Günü	9 Haziran	İnebolu
Şapka Kıyafet İnkılabı	25-27 Ağustos	İnebolu
Doğa Turu ve Suğla Yayla Şenlikleri	4 – 6 Ağustos	Pınarbaşı
Uluslararası Taşköprü Kültür ve Sarımsak Festivali	6-9 Eylül	Taşköprü
Geleneksel Ata Sporu Yağlı Güreşleri ve Kültür Etkinlikleri	Ağustos Ayı İçi	Tosya
Mehmet Fevzi Efendi'yi Anma Programı	Mart Ayının İlk Haftası)	Merkez
Fatih Sultan Mehmet Han'ı Anma ve İstanbul'un Fethi/Fetih Şöleni	Mayıs Ayının Son Haftası	Merkez

Kaynak: Kastamonu İl Kültür Turizm Müdürlüğü, 2016

2.7. İnanç Turizmi Varlıkları Bakımından Kastamonu

Ramazanoğlu'na göre külliye, sosyal amaçları olan ve kamusal özellikli birden fazla yapıların oluşturduğu bir topluluktur (Ramazanoğlu, 2008). Toplumsal, siyasal ve ekonomik alanda etkili olan bu kurumlar aşağıdaki biçimde incelenebilir.

2.7.1. Külliyeler

Kastamonu, külliyeler bakımından zengin sayılabilecek iller arasında sayılabilir ve bu yönüyle inanç turizmi için önemli bir potansiyele sahip olduğu belirtilebilir. Aşağıda özellikle Çobanoğulları / Atabeyler dönemine ait olan eserler sıralanmıştır:

Nasrullah Külliyesi, Yılanlı Külliyesi, Şeyh Şa'bân–ı Veli (Şucaüddin, Hz.Pîr) Külliyesi, Benli Sultan Külliyesi, İsmailbey Külliyesi, Yakupağa (Ağa İmareti) Külliyesi.

2.7.2. Camiler ve Mescitler

Cami ve mescitler hem eski dönemlerde hem de günümüzde temel dini yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada cami ve mescitler Selçuklu, Atabeyler, Candaroğulları ve Osmanlı dönemlerine ait olanlar şeklinde ele alınmıştır.

2.7.2.1. Selçuklu ve Çobanoğulları (Atabeyler) dönemine ait olan eserler

Akçasu Camii, Atabeygâzi Camii, Şeyhahmet Camii, Karanlık Evliya Mescidi, Yılanlı Camii, Devecisu Han Camii, Küpciğez (Güzelce Mestan Efendi) Mescidi.

2.7.2.2. Candaroğulları dönemine ait eserler

Adil Bey Camii, Hamzaağa ,Halil Bey, Honsalar, İbn-i Neccar (Eligüzel), İbrahimbey (Aktekke), İsfendiyarbey, Mahmutbey (Kasaba Köyü), Musa Fakih (Zihnizade) Camii, Saray Camii (Kasaba Köyü).

2.7.2.3. Osmanlı dönemine ait eserler

Abdülcebbâr, Abdürrezzak, Ahmetdede, Alacamescit (Mahkeme/İbnisüle), Alpaslan, Aycılar (Hacı Abdullah), Bahâ Efendi (Hamidiye), Cebrail, Çay, Çevgâni, Ferhat paşa (Hacıkadı), Hacıdede, Halifesultan, Hasançelebi (Tenekeci), Hasanefendi (Karanlık), Hepkebirler, Kazancılar, Mollasaid, Ovalıpazarı (Korkoroğlu) Mescidi, Rüstempaşa (Menekşe-Mahmut Efendi), Safalan Camii, Saraçlar, Saray (Muharrem Efendi), Server (Selver), Sinanbey, Şeyhmustafa, Tabaklar (Kuyudibi/ Köprübaşı), Topçuoğlu Camiilerdir.

2.7.3. Türbeler / Zaviyeler

2.7.3.1. Selçuklu ve Çobanoğulları (Atabeyler) dönemine ait eserler

Aşıklı Sultan, Atabeygazgâzi, Devecisultan, Hepkebirler (Batı), Madendede, Muzaffereddingâzi, Şeyh Ahmet Türbesi ve Vehbi Gazi Türbeleridir.

2.7.3.2. Candarodoğulları dönemine ait eserler

Adilbey Türbesi ile Ahi Ali Baba, Ahi Şorve, Bedreddingâzi, Cebrailfendi, Cemaleddinefendi ve Kargaş Sultan Türbesi, Dâi Sultan, Geyikli, Hacı Murâd-ı Velî, Harmankaşı, Hatunsultan, Halifesultan, İmidce (İmitci) Sultan, Müfessir Alâeddin Efendi, İbn-i Neccar, Karanlıkevliya, Mehmet Bey, Musafakih, Selçuk Hatun, Sükûtî Sultan, Süleyman Bey, Süleyman Paşa ve İbrahim Paşa, Şeyh Karaca Ahmet, Vâlide-i Toygar Murat Türbeleridir.

2.7.3.3. Osmanlı dönemine ait eserler

Abdülcebbar, Abdürrezzak, Acıkbaş Sultan, Ahmetdede, Ali Asgar Efendi, Bayraklı Dede, Çevgâni, Dedesultan, Ferraş Sultan, Göbelekzâdeler, Gümüşlüce , Hacıdede, Hacıhamza, Haryarefendî, Hepkebirler (Doğu), Kalenderdede, Karabaş-ı Veli, Ebu'lleys, Kesikbaş, Mollasaid, Nevruz Sultan (Horoz), Hasan Efendi (Sacayaklı Sultan), Seyfi Dede, Şeyh Ahmet Siyahî Efendi, Şeyh Ahmet Efendi, Şeyh Mustafa Efendi (Karaşeyh), Şeyh Mustafa Efendi (Peşkircizâde) Türbesi, Şeyh Mustafa

Efendi (Divânîzâde), Taraklı Sultan, Topçuoğlu, Saçlısultan, Şeyh Rasûl, Şeyh Muslihiddin Türbeleridir.

Burada bahsedilen eserlerden başka Kastamonu'da birçok başka dinsel yapı da bulunmaktadır. Bunların çoğu ismi bilinmemekle beraber potansiyel olarak değerlendirilmesi gereken mevcutlar arasında olduğu ifade edilebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İNANÇ TURİZMİNİN KASTAMONU'YA KATKISI

Bu bölümde ilk olarak Kastamonu ilinin inanç turizmi potansiyeli bakımından durumu hakkında genel bir bilgi verilecek, ardından Kastamonu'ya inanç turizmi yönünden katkı sağlayabilecek tarihi ve turistik değerlerin tanıtımına yer verilecektir.

Bu bağlamda Kastamonu'da öne çıkan turistik ve tarihi varlıklardan Kasaba köyü Camii, Şeyh Şa'bân-ı Veli Camii ve Külliyesi, Nasrullah Kadı Külliyesi, Benli Sultan Külliyesi, Yılanlı Külliyesi, Aşıklı Sultan Türbesi ele alınmıştır.

3.1. Kastamonu İli'nin İnanç Turizmi Potansiyeli Açısından Genel Durumu

Kastamonu ilinin turizm olanakları ve bunların çeşitliliği bakımından zengin bir varlığının bulunduğu söylenebilir. İnsanlık tarihi boyu birçok medeniyetin beşiği olmuş Kastamonu'da söz konusu dönemlere ve o dönemlerde kurulmuş birçok medeniyete ait birçok eser olduğu görülmektedir. Bu eserler arasında Höyüklerin, Tümülüslerin, camilerin, medreselerin, hanların, hamamların, külliyelerin ve imaretlerin olduğu saptanmıştır. Bu eserler, Kastamonu'ya turizm açısından ayrı bir değer kazandırmaktadır. Kastamonu'nun din turizmi açısından önemini artıran "Evliyalar Şehri" sıfatı göstermektedir ki şehir, birçok din âlimine ve evliyaya ait türbe ve mezarlara ev sahipliği yapmaktadır (Yaman, 2003: 13).

Geçmiş dönemlerden gelen dini motif zenginliğiyle Anadolu'nun, hem topraklarında doğmuş inançlara, hem de üç semavi dine ait kutsal mekânları bünyesinde barındırdığı görülür. Bu bağlamda Anadolu'daki önemli inanç turizmi merkezlerinin yoğunlukla İstanbul, Şanlıurfa, Konya, Antakya ve İznik dolaylarında kümelendiği yapılan araştırmalar sonucu saptanan bir durumdur. Bununla birlikte, anılan şehirlere, taşıdığı "Evliyalar Şehri" sıfatı gereği ve özellikle bünyesinde bulunan İslam inanç eserleri sebebiyle Kastamonu ilinin de dâhil edilmesi gerektiği ifade edilmektedir (İbret, Uğurlu ve Gümüş, 2012). Kastamonu ili Anadolu topraklarının Türkleşmesi sürecinde Türkler tarafından ilk olarak vatan edinildiği ve yerleşim için

seçilen illerdendir. Anadolu'nun Malazgirt savaşı sonucu Türkleşme sürecinin yanı sıra bir İslamlaşma sürecine de girdiği görülmektedir. Bu bağlamda diğer Anadolu illerinde olduğu gibi, Kastamonu ilinde de Türk - İslam döneminin önemli eserlerinin bulunduğu görülür. Bu süreçte şehrin kısa zamanda bir kültür ve inanç merkezi olduğu, bu çerçevede Selçuklu, Atabeyler, Candaroğulları ve Osmanlı dönemlerinde inşa edilen birçok dini nitelikli yapının inşa edildiği, bu durumun Kastamonu şehrini inanç turizminde zengin potansiyele sahip iller arasına soktuğu araştırmacıların ifadelerinde yer almaktadır (Güzey, 2010: 92).

Kastamonu ili, Türkler açısından Anadolu'da ilk yerleşilen yerlerden birisi olması sebebiyle önemlidir, zira yerleşimi takiben sosyal ve dini gereksinimler çerçevesinde dini nitelikli eser yapımı zorunlu bir hal almıştır. Bu durum, dini nitelikli yapıların zamanla şehirde çoğalmasına şehrin birçok bölgesinde boy göstermesine zemin oluşturmuştur. Söz konusu dini nitelikli yapıların en önemlileri, külliye, cami ve mescitlerdir. Tablo 3.1'de Kastamonu'da dönemler itibariyle inşa edilen dini nitelikli yapılar sıralanmıştır.

Kastamonu ili mevcut turizm potansiyeli açısından, farklı alanlarda, farklı kişisel beklentileri karşılayabilme potansiyeline sahip bir merkez olarak görülmektedir. Şehir, sahip olduğu zengin tarihi geçmişi sonucunda ortaya çıkan kaya mezarlar, kalıntılar, cami ve mescitler, türbe ve medreseler, hanlar ve bedestenler, bunlara ek olarak doğal güzelliklerle açık hava müzesi yapısına sahiptir, ancak turizm potansiyeline rağmen şehre gelen ziyaretçi sayısına bakıldığında şehrin turizmden hak ettiği payı alamadığı ifade edilebilir. Bu eksikliğin en önemli nedeni tanıtım eksikliği olarak öngörülmektedir. Bir diğer sebep ise, Kastamonu'nun turizm altyapı yetersizliği yaşıyor olmasıdır. 2005 yılında yapılmış turizm durum tespiti araştırması Kastamonu'ya gelen turistlerin % 45'inin üniversite mezunu olduğunu belirlemiştir. 2012 yılında Şeyh Şa'ban-ı Veli külliyesinin ziyaretçileri arasında yapılan bir araştırma verilerine göre külliyeyi ziyaret edenlerin % 69'unun üniversite mezunu olduğu görülmüştür (İbret vd, 2012).

İyi hizmetle birlikte, konaklamanın dışında diğer turizm faaliyetlerini de organize edebilecek tesislerin yapılması, yatırımcıların bu alanda teşvik edilmesi ve bunların

artırılması da turizmi geliştirecek diğer önemli faktörlerdendir. Günümüzde turistler geçmişte olduğu gibi tekbir turizm faaliyetiyle yetinmemekte, tatil yaptıkları bölgede aynı zamanda insanlarla diyalog kurma, alış-veriş yapma, kültürel etkinliklere katılma gibi farklılıklar aramakta olduğundan alternatif turizm faaliyetlerine ağırlık verilmelidir. Özellikle kongre turizmi, eko turizm ve su sporları turizmi içinde çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca turizm konusunda yerel halk bilgilendirilmeli ve turizm faaliyetleri içerisine çekilmelidir. Kastamonu'nun kültürel zenginliklerinden olan yöresel el sanatları teşvik edilerek tanıtımına ağırlık verilmelidir. Şehirde çeşitli sebeplerle yıkılmış ya da yıkılma tehlikesiyle karşı karşıya bulunan eski ev ve konaklar onarılarak Safranbolu'da olduğu gibi turizme kazandırılmalıdır. "Evliyalar Şehri" olarak nitelendirilen ildeki türbe, camii ve mescit gibi yerlerde çevre düzenlemeleri ve yapısal iyileştirmeler yapılmalıdır. Ayrıca buraları ziyaret edenlerle ilgili istatistiki veriler bulunmamaktadır. Bu düzenlemeler şehirde etkin durumda bulunan inanç turizmini ulusal ve uluslararası alanda daha da etkin hale getirecektir. Bunlarla birlikte turizm havzaları oluşturulmalı, yöresel yemek sunan işletmeler artırılmalı, turizm dernekleri ve birlikleri kurulmalı, ile özgü yerel ürün ve doğal kaynaklar markalaştırılmalı, üniversitede restorasyon, turizm bölümleri açılmalıdır. Kastamonu'da turizmin gelişmesi ile şehrin mevcut ulaşım durumunun geliştirilmesi arasında yakın ilişki olduğu ifade edilebilir. Havaalanının ve özellikle kış mevsiminde ulaşımın güçleştiği Ilgaz dağı tünelinin açılması sonucu rahat ulaşımın sağlandığı böylece şehre gelen turist sayısının artacağı söylenebilir.

Kastamonu ilinde yer alan dini nitelikli yapılara ilişkin bilgilerin yer aldığı Tablo 3.1 aşağıda gösterildiği şekildedir:

Tablo 3.1 Kastamonu ilinde yer alan dini nitelikli yapılar

Camiler ve Mescitler				**Külliyeler**	
Selçuklu ve Atabeyler Dönemi	**Candaroğlu Dönemi**	**Osmanlı Dönemi**		**Selçuklu ve Candaroğlu Dönemi**	**Osmanlı Dönemi**
Akçasu Camii	Adil Bey Camii	Abdülcebbar Camii	Kazancılar Camii	Yılanlı Külliyesi	Nasrullah Külliyesi
Atabey Gazi Camii	Deveci Sultan Camii	Abdürrezzak Camii	Kubbeli Mescidi Küpciğez Camii	İsmail Bey Külliyesi	Şeyh Şaban-ı Veli Külliyesi
Şeyh Ahmet Camii	Hamza Ağa Camii	Ahmet Dede Camii	Molla Said Camii Nasrullah Camii		
Yılanlı Camii	Halil Bey Camii	Alacamescid Camii	Korkoroğlu Rüstem Paşa Camii		Yakup Ağa Külliyesi
	Honsalar Camii	Alpaslan Camii	Safalan Camii Saraçlar Camii		
	İbn-i Neccar Camii	Aycılar Camii	Saray Camii Server Camii		
	İbrahim Bey Camii	Baha Efendi Camii	Sinan Bey Camii Şeyh Şaban-ı Veli		
	İsfendiyar Bey Camii	Cebrail Camii	Tabaklar Camii Topcuoğlu Camii		
			Yakupağa Camii		

Kaynak: Yaşar, 2003

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere kentte farklı dönemlerde inşa edilmiş birçok cami, mescit ve külliye bulunmaktadır. Bu dini nitelikli yapıların büyük kısmı günümüze dek ulaştığı ve bugün de yapıldığı amaç doğrultusunda kullanılmaya devam etmektedir. Bu cami ve külliyelerin şehrin geneline dağılmış bir durumdadır. Tarihi ve turistik eser meraklısı olan inanç turizminin hedef kitlesini oluşturan kişiler için oldukça fazla sayıda görülmeye değer eser şehirde ziyaretçilerini beklemektedir.

3.2. İnanç Turizmi Potansiyeli Olan Tarihi ve Turistik Varlıklar

Yukarıda sayılan varlıklarla ilgili olarak Kastamonu ili açısından inanç turizmi bakımından potansiyeli yüksek eserler bu bölümde ele alınmış ve aşağıda kısa bilgi mahiyetinde açıklamalarda bulunulmuştur.

3.2.1. Kasaba Köyü Camii

Kastamonu'nun Daday ilçe sınırlarında kuzeybatı yönünde, şehir merkezine 18 kilometrelik mesafede Kasaba Köyü'nde Kasaba Köyü Camii bulunmaktadır. Aslında Cuma Camii amacıyla yapılan bu camii, 1366 yılında Candaroğulları Beyi Emir Mahmut Bey tarafından inşa ettirilmiştir. İçi ahşap olan caminin dış duvar kısımları moloz taş olup mihrap kısmında sadece alçıdan yararlanılmıştır. Bindirme tekniği ile yapılan ahşap çatısı ve metal çivi veya herhangi bir aksam kullanılmadan inşa edilen bu yapı, Türkiye'de sayılı örnekler arasındadır. Ankaralı Nakkaş Mahmut oğlu Abdullah, Caminin kapısını yapmış olup bu kapı göze çarpan önemli unsurlardan biri olarak değerlendirilebilir. Türkiye'de çok görülmeyen bu kapının orijinali, güvenlik nedeniyle Kastamonu Etnografya Müzesi Liva Paşa Konağında olup, asıl kapının yerine Kastamonu'lu en eski ahşap oymacılık ustaları arasında olan Hikmet DEĞİRMENCİOĞLU'nun yaptığı benzer kapı yerleştirilmiştir.

Caminin ahşap yüzeylerin tamamı kökboyasıyla kalem işi süsleme yapılmış ve tüm bu süslemeler esas hâliyle ayaktadır. Kasaba Köyü Mahmutbey Camii, UNESCO Dünya Miras Merkezince, Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınmasına karar verilmiştir.

Şehrin 18 km. dışında bulunan camiinin 1366 yılında Candaroğlu hükümdarı emir Mahmut Bey tarafından yaptırıldığı kaydedilmektedir. Moloz taş duvarlar tarafından çevrelenen camiinin taban ve tavan kısımları ahşap olup mihrabı alçı işlemelidir. Ahşap tavanı ve iki katlı mahfilleri, kök boyayla yapılmış süslemelerle bezenmiştir. Camiinin ahşap olan çatı kısmı bindirme tekniğiyle inşa edilmiş, camii hiç çivi kullanılmadan yapılmıştır. Kasaba Köyü Camii, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne aldırılmak üzere yapılan başvuru sonucu 2014 yılında söz konusu listeye eklenmiştir (Yaman, 2003: 53).

Aşağıda Tablo 3.2'de Kasaba Köyü Camii ile ilgili 2015 yılının son dört ayına ait ziyaretçi sayılarına ilişkin verilere yer verilmiştir:

Tablo 3.2 Kasaba köyü Mahmutbey Camii 01.09.2015 tarihi itibarıyla ziyaretçi istatistiği

Aylar	**Bay**	**Bayan**	**Toplam (Aylık)**
Eylül	268	511	779
Ekim	195	150	345
Kasım	131	118	249
Aralık	66	34	100
Toplam (Dört Aylık)	660	813	1473

Kaynak: Vakıflar Bölge Müdürlüğü, 2015

Vakıflar Bölge Müdürlüğünden edinilen bilgiye göre, Kasaba Köyü Mahmutbey Camii'nin ziyaretçi istatistiği 2015 yılı Eylül ayı itibarıyla tutulmaya başlanılmış olup, bu tarihten önceki yıllara ait ziyaretçi sayılarını belirtir herhangi bir veri bulunmamaktadır. Mahmutbey Camii ziyaret eden ziyaretçilerin cinsiyetine göre bir değerlendirme yapılmış, ziyaretçilerin eğitimi, dini ve medeni durumu hakkında bir bilgi bulunmamaktadır. Cami'yi ziyaret eden ziyaretçilerden bayanların çoğunlukta olduğu görülmektedir.

3.2.2. Şeyh Şa'bân-ı Veli (Şucaüddin, Hz.Pîr) Camii ve Külliyesi

Kastamonu şehrine ait inanç turizmi merkezlerinden en önemlisidir. Seyyid Sünneti Efendi tarafından kurulmasına başlanan külliye ve içerisinde bulunan camii, bugün Hisarardı semtinde yer almaktadır. Külliye bünyesinde camii, türbe, şadırvan, asa suyu, kütüphane ve dergâh evleri bulunmaktadır. **Şeyh Şa'bân-ı Veli** hazretleri, Kastamonu ilinin Hanönü ilçesinde doğmuştur. İstanbul'da tamamladığı ilim tahsilinin ardından icazetname almış, Kastamonu'ya geri dönüş yolunda, Bolu'da yerleşik Şeyh Hayrettin Tokadi'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret kendisi açısından oldukça uzun süren bir misafirliğe dönüşmüş kendisi 12 yıl burada kaldıktan sonra Kastamonu'ya dönerek vefatına kadar orada irşad vazifesini yerine getirmiştir. **Şeyh Şa'bân-ı Veli** hazretleri, Halveti tarikatının Şabaniye kolunu kuran pir olarak bilinir. Külliye girişinde yer alan kitabede yazılı olan "Mevlana ve Hacı Bektaş-ı veli ile birlikte Anadolu'daki üç sacayağından biri" nitelemesi kendisinin ne denli önemli bir âlim ve veli olduğunu göstermesi açısından önemlidir (Behçet, 1998: 105; Zengin, 2002, 71-73).

Külliye içerisinde bulunan yapıların çoğunun 1450-1650 yılları arasında yapıldığı bilinmektedir. Külliye içerisinde yer alan caminin ilk olarak Seyyid Sünneti Efendi tarafından yaptırıldığı, bugünkü halini 1580 yılında aldığı kayıtlardan anlaşılmaktadır. Camiinin en dikkat çekici özelliği, külliyenin Halveti dergâhı olması sebebiyle arka kısmında yapılmış halvet odalarıdır. Türbenin yapımına, **Şeyh Şa'bân-ı Veli**'nin vefatının 7 yıl sonrasında başlanmış, ancak kimi gerekçelerle 1615 tarihinde bitirilebilmiştir. Türbenin inşasında kesme taş kullanılmıştır, kare plan üzerine ve tek kubbeli bir yapısı vardır, içindeki 16 ahşap sandukadan orta kısımda

yer alan ve büyük olanı **Şeyh Şa'bân-ı Veli**'ye aittir. (Çifci, 2006, 27-34). Türbenin yanı başında bulunan asa suyunun tadı ve kokusu zemzem suyunu andırdığı için, su halk tarafından şifalı kabul edilmektedir.

Külliyenin kuzeyinde yer alan iki konaktan biri günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı müze olarak hizmet vermektedir. 2007 yılının mayıs ayında hizmete açılan müzenin ziyaretçi sayısı sürekli artış göstermiştir. Müze yönetiminden edinilen bilgiye göre 2012 yılında 84 127 kişi olan ziyaretçi sayısı, 2013 yılında 133 727 kişiye, 2014 yılında ise 141 327 kişiye ulaşmıştır. **Şeyh Şa'bân-ı Veli**'nin 450. ölüm yıldönümüne rastlayan 2019 yılının "**Şeyh Şa'bân-ı Veli** Yılı" ilan edilmesi amacıyla Kültür Bakanlığı, UNESCO nezdinde çalışmalara başlamıştır (İbret vd., 2015: 254).

Aşağıda Tablo 3.3'de Şeyh Şa'bân-ı Veli Camii ve Külliyesine ilişkin ziyaretçi istatistiğine ilişkin bilgiler gösterilmektedir:

Tablo 3.3 Şeyh Şaban-ı Veli Vakıf Müzesi yıllık ziyaretçi istatistiği

Aylar	**2007**	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Ocak	-	1 738	2 090	2 421	4 118	1 618	3 796	5 177	4 773	7 093
Şubat	-	1 850	2 998	4 034	4 536	1 344	5 946	8 149	5 753	10 442
Mart	-	5 591	3 416	5 031	6 253	4 359	8 576	10 340	7 717	
Nisan	-	2 853	6 059	7 673	8 361	7 248	11 186	14 777	11 298	
Mayıs	-	11 555	12 702	11 803	12 233	11 243	19 137	22 026	23 583	
Haziran	2 391	12 019	12 364	9 462	9 734	11 704	20 298	17 757	11 218	
Temmuz	6 196	15 581	15 846	18 460	21 948	10 359	10 829	7 831	16 475	
Ağustos	11 356	15 795	12 145	7 985	5 601	10 736	16 882	24 228	25 541	
Eylül	4 768	2 801	6 486	8 191	6 153	8 922	13 034	9 595	17 373	
Ekim	4 575	4 406	4 849	5 692	3 762	7 495	9 284	9 594	14 847	
Kasım	2 875	2 919	1 683	3 862	3 073	4 485	9 080	6 393	10 329	
Aralık	3 087	1 317	2 220	4 794	4 797	4 614	5 679	5 460	7 137	
Toplam	**35 248**	**78 425**	**82 858**	**89 408**	**90 569**	**84 127**	**133 727**	**141 327**	**156 044**	**17 535**

Kaynak: Vakıflar Bölge Müdürlüğü, 2016

Şeyh Şaban-ı Veli Vakıf Müzesi 04 Mayıs 2007 tarihinde ziyarete açılmış olup 20 Haziran 2007 tarihinden itibaren ziyaretçi istatistiği tutulmaya başlanılmıştır. Şeyh Şaban-ı Veli Vakıf Müzesinin son on yıllık ziyaretçi istatistiğine bakıldığında ilkbahar ve yaz aylarında ziyaretçi sayılarının diğer aylara göre arttığı, sonbahar ve kış aylarında ise azalma olduğu görülmüştür. 2015 yılı Mayıs ve Ağustos aylarında ise ziyaretçi sayısının en fazla olduğu anlaşılmaktadır. En düşük ziyaretçi sayısı 2008 yılı Aralık ayında gerçekleşmiştir.

Şeyh Şaban-ı Veli Vakıf Müzesini Kastamonu da yaşayanların yanı sıra yurdun çeşitli yerlerinden gelip ziyaret eden ziyaretçiler de bulunmakta olup bu durum ziyaretçi sayısının artış göstermesinde önemli bir etkendir. İnanç turizmi kapsamında düzenlenen turların Kastamonu ilini gezilecek iller arasına almasında, ilin cami ve türbeler bakımından zengin oluşu önemli bir yer teşkil etmektedir.

3.2.3. Nasrullah Kadı Külliyesi

1506 yılında Nasrullah Kadı tarafından yaptırılmış olan külliyeye, zaman içerisinde bir kısım ilaveler yapılmış ve külliye genişletilmiştir. Şehir merkezinde bulunan külliye, cami, şadırvan, köprü ve medreseyi bünyesinde bulundurmaktadır. Kesme taştan inşa edilen altı kubbeli cami, şadırvan ve köprü Nasrullah Kadı zamanında kendisi tarafından yaptırılmış, daha sonra cami genişletilmiş kubbe sayısı dokuza çıkartılmıştır. 1746 yılında Reis-ül Küttap Hacı Mustafa Efendi caminin kıbleden tarafına Münire Medresesini ve bir kütüphane binası inşa ederek külliyeyi genişletmiştir. Medrese 23 odadan ibaret ve her odada 10-12 öğrenciyi barındıracak şekilde inşa edilmiş olup günümüzde el sanatları çarşısı olarak hizmet vermektedir. Ayrıca külliye içerisinde Numaniye ve Tevfikiye Medreseleri de yer almaktadır. Nasrullah Camii, Milli Mücadelede önemli bir yere de sahiptir. Milli şairimiz ve İstiklal Marşımızın şairi, Mehmet Akif Ersoy Kurtuluş Savaşı'na destek sağlamak üzere bu camide vaazlar vermiştir. Diğer bir önemli nokta ise, İstiklal Marşımızın mecliste kabulünden önce ilk kez bu camide okunmuş olmasıdır (Çifci, 2006: 8-24).

3.2.4. Benli Sultan Külliyesi

Asıl adı, Şeyh Muhittin Ebu Şâm'a Benli Sultan denmesinin nedeni yanağında irice bir ben olmasıdır. Nakşibendi şeyhlerinden olan Benli Sultan'ın doğum yerine ve tarihine ilişkin yazılı belgelerde herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Hazretin çok sevdiği dostu Şeyh Şa'bân-ı Veli'nin 1568 yılında gerçekleşen vefatından birkaç yıl önce vefat ettiği rivayet olunmaktadır. Bu minvalde kendisinin Osmanlı dönemi evliyalarından olduğu bilindiği halde camii, türbe ve aşevinden ibaret külliyenin hangi padişah zamanında yapıldığına dair bir bilgi veya belge de bulunmamaktadır. Külliye Kastamonu şehir merkezine 30 km. mesafede Ilgaz Dağı eteklerinde kurulmuştur. Külliye içerisindeki türbede bulunan yedi sandukadan birine Benli Sultan defnedilmiş olup diğer sandukalarda bulunanların kendisinin akrabaları olduğu dışında bir bilgi bulunmamaktadır (Dokuz Eylül Üniversitesi, 2002).

Osmanlı'da Yavuz Sultan Selim döneminin âlimleri arasında olan Benli Sultan'ın esas ismi Ebu Şame Şeyh Muhyiddin Mehmed / Muhammed Benli Sultan'dır. Doğduğu yerle ilgili bilgiler kesinlik arz etmemekte olup aynı köyden olabileceği ya da Tosya'dan, Sivas'tan, başka bir yerden gelerek Kastamonu'ya yerleşmiş olabileceği söylenmektedir.

Köyde yaşayanların anlattıklarına göre ise Benli Sultan, bir Horasan eridir ve irşat vazifesi kapsamında Nakşibendîliği tanıtıp yaymak maksadıyla bu bölgeye intikal etmiştir. Büyük insanların genelinde olduğu gibi Benli Sultan'ı herkes kendi yöresinden olduğunu ileri sürmekte, yakın civardaki birçok türbede metfun bulunanların, onun kardeşi veya müridi olduğu şeklinde iddialarda bulunulmaktadır.

Benli Sultan'ın aslen nereli olduğu veya külliyesini tek başına mı yoksa devlet desteğiyle mi yaptığına dair değerlendirmeler bir yana, ister Horasanlı olsun, isterse değişik kaynaklara göre Kastamonulu olsun, sonuçta gerçekte adına köy teşkil edilmiş ve bu köy, divan köyü statüsünde gelişmiştir.

Ziya Demircioğlu Benli Sultan'ın hicri 920'de külliyenin bulunduğu bölgeye gelerek ilim ve tarikat neşrine başladığını yazmaktadır. Kastamonu İl Yıllığı'nda hicri 927'de yaşadığından bahsedilmekte, güncel kaynaklar tarafından Külliye'nin Yavuz Sultan

Selim'in emriyle miladi 1512-1520 yıllarında inşa edildiği ve cami, mutfak, misafirhane ve türbeden meydana geldiği anlatılmaktadır. Buna karşın söz konusu kaynaklardan, külliyenin yapım işine ne zaman başlandığına ilişkin bilgi bulunmamaktadır. Yavuz Sultan Selim'in saltanat dönemi olan bu tarihler nedeniyle külliyenin bu dönemde ortaya çıktığı söylenebilir.

Ancak külliyeden ayrı bir yerde şu an köylünün harman yeri ve samanlığı olarak kullanılan bir yerde bazı kalıntılar vardır. Yalnız bunlar toprak altında kalmıştır. Harman yerindeki kalıntının hamama ait olduğu sanılmaktadır. Medresenin de camiinin alt tarafında olduğu tahmin edilmektedir.

Geçirdiği yangından sonra Şeyh Şani Efendi tarafından tamir ettirilen külliye, 1326 Rumi yılında Şeyh Nurettin Efendi'nin müracaatı üzerine belediye mimarının projesine göre Vakıflar İdaresi tarafından esaslı şekilde restore edilmiştir. 27 Mayıs 1326 tarihli keşif özetine göre bu restorasyonda, kubbelerin üstünü örten ortak çatı ile kubbeler arasında bulunan açıklıktan yağmur ve kar serpmesini önlemek için ahşap kaplama yapılmış; türbenin doğu tarafındaki odalar yıkılıp yeniden yapılmış, kubbelerin çatlakları kapatılıp sıvaları yenilenmiş ve türbenin kubbe fenerlerinin üzerindeki tuğla sütunun hizasından 8 cm. eninde demir kuşak konulmuştur. Mescidin bitişiğindeki nakiphanede bulunan halvetler yıkılarak tabanı çekme ağaçtan döşenmiştir.

Köhne olan minare yıkılarak yekpare ağaçtan 16,5 m. yüksekliğinde kapalı şerefeli minare yapılmıştır. Aynı tamir esnasında köhneleşmiş olan misafirhane binası da yıkılarak zeminden yarım metre kadar kaldırılmak suretiyle yeniden inşa edilmiştir. Bina, her birinde iki oda ve ortasında iki sofa, iki abdestlik ile sokak kapıları da ayrı olmak üzere iki bölüm halinde yapılmıştır.

Tarikat şeyhi olarak bilinen Benli Sultan'ın hangi tarikata bağlı olarak irşat vazifesini ifa ettiği ile ilgili olarak pek çok görüş bulunmaktadır. Bunlardan bazılarının kendisinin Halveti, Bayrami, Nakşi-Halidi ve Nakşi olduğuna ilişkin görüşler ileri sürülmektedir.

Atai'nin, "Kastamonu Halveti velilerinin müritlerinin ve muhtelif tarikat tesislerinin mebzuliyetiyle tarihte meşhur bir yerdir. O devirde Benli Sultan'ın da Halveti olması muhtemel, hayır muhtemel değil bir hakikattir." sözüne karşılık, Ozanoğlu böyle bir bilginin doğruyu göstermediğini belirtmektedir.

M. Ziya Demircioğlu, Benli Sultan'ın önce riyazet ettiği ardından zaviyesini kurduğu ve akabinde Bayrami tarikatı üzerine tenvir ve irşada giriştiğini ifade etmekte; Fazıl Çiftçi bu konuda, eserin değişik yerlerinde Benli Sultan hakkında, "Bayrami Şeyhi Benli Sultan" biçiminde ifadeler kullanmaktadır. Buna göre, Geyikli Sultan Türbesi'nden söz edilirken; "…Türbede iki ahşap sanduka vardır. Birisi Benli Sultan Hazretleri'nin halifelerinden Bayrami Şeyhi Mustafa Efendi'ye, diğeri de oğluna aittir." şeklinde açıklamalarda bulunmuş ve Benli Sultan'ın halifesinin Bayrami olduğunu belirtmiştir. Yazar, Benli Sultan'ın oğlu Mahmud Efendi'nin, kendisinin akabinde Nakşi tarikatı üzerine tebvir ve irşatta bulunduğunu vurgulamaktadır. Benli Sultan'ın Bayrami olduğunu Turhan Yılmaz ve Ahmet Yaşar Zengin de iddia etmişlerdir.

Kastamonu iline Nakşiliğin en önce Benli Sultan tarafından getirildiğini Abdulkerim Abdulkadiroğlu iki eserinde rivayeten belirtmektedir. Benli Sultan'ın son şeyhi olarak bilinen Nureddin Karasu'nun mezar taşına, Hacı Baha Kök tarafından şu ifadeler yazılmıştır: "Hülefa-yı Nakşibendiye'den Kastamoni/Benli Sultani Hacı Hafız Nureddin Efendi'nin ruhuna Fatiha". Söz konusu bu cümlelerden Şeyhin Nakşi olabileceği düşünülmektedir.

3.2.5. Yılanlı Külliyesi

Kastamonu ili Küpcüğez Mahallesi'nde yer alan külliye, içerisinde, Darü'ş-şifa, cami, imaret, şadırvan, türbe ve kütüphaneyi barındırır. Külliyeyi Abdülkadir Geylani Hazretleri'nin dördüncü oğlu Abdülfettah-ı Veli 1210 yılında kurmuştur. Abdülfettah-ı Veli, Bağdat'tan bu civarı irşad ile görevlendirilmiştir. Selçukluların Kastamonu'yu Bizanslılardan geri almasının ardından bu bölgeye gelerek yerleşmiş olduğu sanılmaktadır. (Behçet, 1998: 52) Abdülfettah-ı Veli'nin türbesi caminin doğu kısmında yer alır. Külliyenin yapı olan kısımları kesme ve moloz taştan,

çatıları ahşap örtülü şekilde inşa edilmiştir. 1827 yılında çıkan yangın sonrası hasar gören bazı bölümler yeniden yapılmıştır, bu yangında tamamıyla hasar gören Darü'şşifa bölümümden günümüze sadece taş işlemeli giriş kapısı kalabilmiştir.

3.2.6. Aşıklı Sultan Türbesi

Halk arasında "Yanık Evliya" olarak da bilinen Aşıklı Sultan için yapılan ve yapıldığı zaman ve yaptıran kişi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmayan türbenin, kümbet tarzında inşa edildiği görülür. Türbe içinde beş sanduka olup iskeletler sandukaların içindedir. Sıraya göre 2. sandukada Mağripli Mehmet Ağa'nın, 3. Sandukada ise Aşıklı Sultan (Yanık Evliya)'nın defnedildiği bilinmektedir, diğer sandukalarda defnedilen kişilere dair bilgi bulunmamaktadır (Yaman, 2003: 56). Türbede herhangi bir kitabe veya türbeye dair yazılı bir belge bulunmadığından Aşıklı Sultan hakkında elde olunan bilgiler rivayetlere dayanır. Aşıklı Sultan'ın kaleyi fethetmekle görevli ancak bu fetih sırasında şehit olan Türk ordusu komutanı olduğu rivayet edilir. Cumhuriyetin ilk yıllarında türbeden dilekte bulunan bir kişinin dileği gerçekleşmeyince türbeyi ateşe vermesi sebebiyle türbe bir yangın geçirmiştir. Dönemin Kastamonu valisi gece uykusunda, "Ben yanıyorum, kalk yangını söndür!" diye bir ses duyar ve uyanır. Vali türbeye gittiğinde gerçekten de türbenin yanmakta olduğunu Aşıklı Sultanın da ayaklarının alevler arasında kaldığını görür, yapılan müdahale ile yangın söndürülür ancak Aşıklı Sultan'ın ayak kısmı yanmıştır. Bu olay neticesinde "Yanık evliya" olarak da anılmaya başlanmıştır. Yangının izlerinin günümüzde de görülmesi mümkündür (Çifci, 2006: 168-171). Şehrin, Kale Kapısı semtinde bulunan türbenin en ayırıcı özelliği, Aşıklı Sultan'ın sandukasının ayak kısmının camekânda olması ve ziyaretçilerin buradan adı geçen şahsiyetin çürümemiş olan bedeninin ayak kısmını görebilmeleri böylece turistlerin bizzat bu âna tanıklık etmelerinden kaynaklandığı şeklinde ifade edilebilir.

3.3. Kastamonu'daki İnanç Turizminin Kastamonu'ya Katkısını Belirlemeye Yönelik Araştırma

Bu bölümde tezin konusu ile ilgili olarak saha çalışması kapsamında yapılan araştırmanın amacı, yöntemi, bulguları ve bunlara ilişkin açıklama ve yorumlara yer verilmeye çalışılmıştır. Önceki bölümlerde yapılan literatür çalışmasının ardından tez konusu kapsamında yapılmış olan anket çalışmasının detaylı ve karşılaştırmalı analizi bu bölümün temel içeriği olarak ele alınmıştır. Burada elde edilen bulgular, tartışma ve sonuç kısımlarındaki açıklamalara ışık tutabileceğinden bu bölümün ayrı bir önem arz ettiği belirtilebilir.

3.3.1 Araştırmanın Amacı

Turizm sektörü ülke ekonomisi için önemli bir gelir kaynağıdır. Günümüzde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin turizm faaliyetlerine verdikleri önem giderek artmaktadır. Ülkemizde turizmden bahsedilince ilk akla gelen deniz turizmi olmakta, inanç turizminden bahsedildiğinde ise ilk akla gelen Müslümanların en önemli kutsal saydığı şehirler olan Mekke ve Medine'nin ziyaret edilmesi gelmektedir. Yurdumuzda bulunan çeşitli inanç varlıklarının turizm açısından yeterince tanıtımının yapılmaması ve bu zengin potansiyelin değerlendirilememesi nedeniyle hem ülke ekonomisine hem de o yörenin ekonomisine yeterli katkı sağlanamamaktadır. Bu araştırmanın amacı, Kastamonu'daki inanç turizmi açısından potansiyeli yüksek olan dini varlıkları ziyaret eden turistlerin kişisel profilinin ortaya çıkarılması ve inanç turizmi dolayısıyla Kastamonu'ya gelen turistlerin bu turizmin ne yönde il'e katkı sağlayabileceğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir.

3.3.2 Araştırmanın Kapsamı ve Sınırı

Araştırma kapsamında, Kastamonu il merkezinde bulunan Şeyh Şabânı Veli Camii ve Külliyesini ziyarete gelen 350 kişiye 11.04.2016-22.06.2016 tarihleri arasında toplam 37 sorudan oluşan anket çalışması yapılmıştır. Kastamonu ilindeki birçok diğer dini mekânlara kıyasla önde gelen kutsal ziyaret merkezlerinden biri olması nedeniyle anketin yapıldığı yer olarak il merkezinde bulunan Şeyh Şabânı Veli Camii ve Külliyesi seçilmiştir.

3.3.3. Araştırmanın Yöntemi

Bu tez kapsamında; hem nitel hem de nicel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Bu bağlamda iki bölümden oluşan bir anket formu hazırlanmıştır. Birinci bölümde, kişilerin uyruğu, cinsiyet, yaş, eğitim durumu, ulaşım şekli ve ikamet yerine ilişkin 7 soru yöneltilmiştir. İkinci bölümde, Kastamonu'daki inanç turizminin Kastamonu'ya katkılarını ölçmek amacıyla katılımcılara 30 soru sorulmuştur. Alınan yanıtlar SPSS istatistik programında analize tabi tutulmuştur. Analiz yapılırken frekans, yüzde dağılımı, geçerli yüzde dağılımı ve kümülatif toplam gibi istatistiklerden yararlanılmıştır. Ayrıca analiz kapsamında:

- İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusu olup olmadığı,
- Yöredeki inanç turizminin gelişimi ile buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişip gelişmediği,
- İnanç turizminden sağlanan kaynakların yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunup bulunmadığı yönlerinden bağımlılık katsayısı testine tabi tutulmuştur.

Böylece elde edilen bulgular tablo haline getirilmiş, bu tablolar yorumlanmaya çalışılmış ve son olarak çözümlemeler yapılarak değerlendirilmelerde bulunulmuştur.

3.3.4. Araştırma Bulguları

Kastamonu il merkezinde bulunan Şeyh Şabânı Veli Camii ve Külliyesi kapsamında yapılan anket çalışması sonucu elde edilen bulgular aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir. İlk önce istatistiksel verilere ilişkin bilgiler değinilmiş daha sonra da bağımlılık katsayısı yönünden değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Aşağıdaki Tablo 3.4'de ilk olarak katılımcıların kadın-erkek yüzdelerine ilişkin veriler sunulmuştur.

Tablo 3.4 Ankete katılanların cinsiyetine göre dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Erkek	178	51,3	51,3	51,3
Kadın	169	48,7	48,7	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	

Katılımcıların %51,3'ü erkek ,%48,7'si kadın olarak saptanmıştır. Bu sonuca göre ankete katılanların cinsiyet dağılımı bakımından az bir fark göz ardı edildiğinde hemen hemen eşit sayılabileceği söylenebilir. Ayrıca ziyaretçilerin yaş grupları dikkate alındığında daha çok kadın-erkek arkadaş grupları şeklinde ziyaret gerçekleştirildiği söylenebilir.

Yaş gruplarına göre katılımcıların yüzdelik dilimlerin yer aldığı Tablo 3.5 aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3.5 Ankete katılanların yaş gruplarına göre dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
15 - 24 yaş	163	47,0	47,0	47,0
25 - 34 yaş	83	23,9	23,9	70,9
35 - 44 yaş	43	12,4	12,4	83,3
45 - 54 yaş	45	13,0	13,0	96,3
55 - 64 yaş	11	3,2	3,2	99,4
65 yaş ve üzeri	2	,6	,6	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	

Katılımcıların %47'si 15-24 yaş aralığında, %23.9'u 25-34 yaş aralığında, %12.4'ü 35-44 yaş aralığında, %13'ü 45-54 yaş aralığında ve %0.6'sı 65 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu 15-24 yaş gurubundandır. Araştırmaya dâhil olan katılımcıların daha çok genç ve orta yaş grubuna mensup kişiler olduğu görülmektedir. Bu durum sanılanın aksine yaşlı bireylerden ziyade gençlerin inanç turizmine ilgi duydukları biçiminde değerlendirilebilir.

Eğitim durumlarına ilişkin katılımcılara ait oransal dağılımlar Tablo 3.6 olarak aşağıda yer aldığı şekliyledir.

Tablo 3.6 Ankete katılanların eğitim durumları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
İlköğretim ve Lise	78	22,5	22,5	22,5
Meslek Yüksekokulu	84	24,2	24,2	46,7
Fakülte	154	44,4	44,4	91,1
Yüksek Lisans	28	8,1	8,1	99,1
Doktora	3	,9	,9	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	

Katılımcıların % 22,5'i ilköğretim ve lise düzeyinde, %24.2'si meslek yüksekokulu düzeyinde, %44.4'ü fakülte düzeyinde, %8.1'i yüksek lisans düzeyinde, %0.9'u doktora düzeyinde eğitim aldıkları gözlemlenmektedir. Böylece lisans ve ön lisans mezunu bireylerin ankete daha çok katılım gösterdikleri ifade edilebilir. Doktora eğitimi almış olanların en az düzeyde katılım sağladığı görülebilmekte, yüksek lisans mezunlarının ise ikinci düzeyde yine en az ankete katılım sağladıkları belirtilebilir. Eğitim düzeyi dolayısıyla bilinçlenme oranı arttıkça inanç turizmi farkındalığının da arttığı ifade edilebilir.

Gelir durumlarına ilişkin katılımcılara ait bilgiler aşağıda Tablo 3.7 olarak gösterilmiştir.

Tablo 3.7 Ankete katılanların gelir durumları

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
0-1499 TL	174	50,1	50,1	50,1
1500-2999 TL	88	25,4	25,4	75,5
3000-4999 TL	64	18,4	18,4	93,9
5000-9999 TL	17	4,9	4,9	98,8
10000 TL ve üzeri	4	1,2	1,2	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	

Katılımcıların %50.1'i 0-1499 TL, %25.4'ü 1500-2999 TL, %18.41'ü 3000-4999 TL, %4.9'u 5000-9999 TL, %1.2'si 10000 TL ve üzeri gelir durumuna sahip olduklarını belirtmiştir. Buna göre anketteki gelir grupları itibarıyla az gelirli gruptan

yüksek gelirli gruba doğru katılım oranının düştüğü bu bağlamda anket sonucuna göre gelir düzeyi ile ankete katılım arasında ters orantı bulunduğu söylenebilir. İnanç turizmine daha çok az gelirli bireylerin ilgi duyması ilginç bir bulgu olarak düşünülmektedir.

Ankete katılanların Kastamonu iline geliş biçimlerinin yer aldığı Tablo 3.8'e ilişkin veriler aşağıda gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.8 Ankete katılanların Kastamonu iline geliş biçimleri

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kendi İmkânları	294	84,7	84,7	84,7
Turla	53	15,3	15,3	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	

Katılımcıların %84.7'si kendi imkanlarıyla, %15.3'ü ise turla Kastamonu'ya geldiklerini belirtmişlerdir. Kastamonu'ya ulaşım imkânı bakımından katılımcılara yöneltilen bu soruya ilişkin olarak %84.7 gibi yüksek bir oranın çıkması aslında tur operatörlerinin ve tanıtım eksikliğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan ziyaretlerin genelde günübirlik olması ile ziyaretçilerin kendi imkânlarını kullanması arasında bağlantı olduğu söylenebilir.

Ankete katılanların ikametgahına göre dağılımı aşağıda Tablo 3.9'da gösterilmiştir.

Tablo 3.9 Ankete katılanların ikametgâhına göre dağılımı

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kastamonu	177	51,0	51,0	51,0
Diğer	170	49,0	49,0	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	

Katılımcıların %51'i Kastamonu ilinde, %49'u diğer illerde ikamet ettiklerini belirtmiştir. Bu durumda ankete katılımın ağırlıklı olarak Kastamonu ilinde ikamet edenlerden oluştuğu ancak Kastamonu ili dışından katılanların da %49 gibi bir oranla yüksek sayılabilecek bir seviyede katılım sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Böylece Kastamonu'dan katılanlarla Kastamonu dışındaki yerlerden anket dolduranların arasında nispeten yakın değerlerin bulunduğu söylenebilir. Diğer taraftan Kastamonu dışına yeterli tanıtımın yapılamadığı şeklinde de yorumlanması mümkündür.

Kastamonu'nun zengin bir inanç turizmi potansiyeline sahipliği konusunda katılımcıların verdiği yanıtlara ilişkin Tablo 3.10 aşağıda yer aldığı şekildedir.

Tablo 3.10 Kastamonu inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	31	8,9	9,0	9,0
Katılmıyorum	34	9,8	9,9	18,8
Kararsızım	43	12,4	12,5	31,3
Katılıyorum	126	36,3	36,5	67,8
Kesinlikle Katılıyorum	111	32,0	32,2	100,0
Toplam	345	99,4	100,0	
Kayıp Değer	2	,6		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,7304		Standart Sapma: 1,25746		

Katılımcılar 'Kastamonu inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir' sorusuna; %8,9 kesinlikle katılmıyorum, %9,8 katılmıyorum, %12,4 kararsızım, %36,3 katılıyorum, %32 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Yukarıdaki verilere göre ankete katılanların büyük bir çoğunluğu Kastamonu'nun inanç turizmi bakımından zengin potansiyelinin bulunduğunu düşünmekte olduğu belirtilebilir. Ancak kararsızlarla birlikte değerlendirildiğinde Kastamonu'da inanç turizmi açısından zengin bir potansiyel olmadığını düşünenlerin oranı %31,1 olup bu durum yeterli tanıtımın yapılamadığının bir göstergesi olarak görülebilir.

Kastamonu'ya yönelik inanç turizmi organizasyonlarının yeterliliği hakkında ankete katılanların verdiği cevaplar Tablo 3.11'de gösterilmiştir.

Tablo 3.11 Kastamonu'ya yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	27	7,8	7,8	7,8
Katılmıyorum	91	26,2	26,2	34,0
Kararsızım	77	22,2	22,2	56,2
Katılıyorum	104	30,0	30,0	86,2
Kesinlikle Katılıyorum	48	13,8	13,8	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	
Ortalama: 3,1585		Standart Sapma: 1,18551		

Katılımcılar “Kastamonu’ya yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir” sorusuna; %7,8 kesinlikle katılmıyorum, %26,2 katılmıyorum, %22,2 kararsızım, %30,0 katılıyorum, %13,8 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Bu sonuçlara göre inanç turizmine yönelik organizasyonların yeterli olmadığı sonucu çıkarılabilir. Çünkü ankete verilen “kesinlikle katılmıyorum” ve “katılmıyorum” cevapları toplamı ele alındığında yeterli organizasyonların olduğunu düşünenlerin oranından yüksek olduğu sonucuna varılabilir. Birlikte iş yapma kültürünün geliştirilerek inanç turizmi organizasyonlarının geliştirilmesi gerekmektedir.

Anket katılımcılarının dini vecibelerini kolaylıkla yerine getirebilme yönünden verdikleri yanıtlar Tablo 3.12’de gösterilmiştir.

Tablo 3. 12 Kastamonu'da dini vecibelerimizi rahatlıkla yerine getirebiliriz

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	21	6,1	6,1	6,1
Katılmıyorum	18	5,2	5,2	11,3
Kararsızım	31	8,9	9,0	20,3
Katılıyorum	146	42,1	42,3	62,6
Kesinlikle Katılıyorum	129	37,2	37,4	100,0
Toplam	345	99,4	100,0	
Kayıp Değer	2	,6		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,9971		Standart Sapma: 1,10627		

Katılımcılar ‘Kastamonu'da dini vecibelerimizi rahatlıkla yerine getirebiliriz’ sorusuna; %6,1 kesinlikle katılmıyorum, %5,2 katılmıyorum, %8,9 kararsızım, %42,1 katılıyorum, %37,2 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Dini vecibeleri yerine getirme yönünden katılımcıların büyük bir çoğunluğu olumlu görüş beyan etmiştir. Bu yönüyle verilen cevaplar Kastamonu’da inanca saygı kültürünün mevcut olduğu konusunda değerlendirme yapmaya imkân sağlamaktadır.

Yerel halkın, inanç turizmi nedeniyle Kastamonu’ya gelen ziyaretçilere karşı hoşgörülü olma durumlarına ilişkin Tablo 3.13 aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3.13 Yerel halk, inanç turizmi nedeniyle ilimize gelen ziyaretçilere karşı hoşgörülüdür

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	23	6,6	6,7	6,7
Katılmıyorum	26	7,5	7,5	14,2
Kararsızım	58	16,7	16,8	31,0
Katılıyorum	162	46,7	47,0	78,0
Kesinlikle Katılıyorum	76	21,9	22,0	100,0
Toplam	345	99,4	100,0	
Kayıp Değer	2	,6		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,7014		Standart Sapma: 1,09737		

Katılımcılar ‘Yerel halk, inanç turizmi nedeniyle ilimize gelen ziyaretçilere karşı hoşgörülüdür’ sorusuna; %6,6 kesinlikle katılmıyorum, %7,5 katılmıyorum, %16,7 kararsızım, %46,7 katılıyorum, %21,9 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Yukarıdaki tabloya göre ankete katılanlar tarafından Kastamonu halkının inanç turizmi dolayısıyla gelen ziyaretçilere karşı hoşgörülü olduğu sonucu çıkmaktadır.

İnanç turizmi kapsamında Türkiye’de değişik başka merkezlerde ziyaret edilmesi gerektiği hakkında sorulan soruya ilişkin katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 3.14‘de yer almaktadır.

Tablo 3.14 İnanç turizmi kapsamında Türkiye'de değişik başka merkezlerde ziyaret edilmelidir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	16	4,6	4,6	4,6
Katılmıyorum	22	6,3	6,3	11,0
Kararsızım	32	9,2	9,2	20,2
Katılıyorum	142	40,9	40,9	61,1
Kesinlikle Katılıyorum	135	38,9	38,9	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	
Ortalama: 4,0317		Standart Sapma: 1,07339		

Katılımcılar "İnanç turizmi kapsamında Türkiye'de değişik başka merkezlerde ziyaret edilmelidir" sorusuna; %4,6 kesinlikle katılmıyorum, %6,3 katılmıyorum, %9,2 kararsızım, %40,9 katılıyorum, %38,9 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Tablo 3.14'e göre katılımcılar Kastamonu ili dışında başka yerlere de inanç turizmi kapsamında seyahat etmenin gerekliliği yönünde görüş beyan etmişlerdir. Bu bağlamda değişik kültürlere de açık olma yönünden pozitif yönde düşünce belirtildiği ifade edilebilir.

Kastamonu halkının gelen turistleri yalnızca ekonomik bir güç olarak görmesine dair ankete katılanların yanıtları aşağıdaki şekildedir.

Tablo 3.15 Kastamonu halkı turistleri yalnızca ekonomik güç olarak görmektedir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	37	10,7	10,7	10,7
Katılmıyorum	75	21,6	21,6	32,3
Kararsızım	74	21,3	21,3	53,6
Katılıyorum	86	24,8	24,8	78,4
Kesinlikle Katılıyorum	75	21,6	21,6	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	
Ortalama: 3,2507		Standart Sapma: 1,30272		

Katılımcılar "Kastamonu halkı turistleri yalnızca ekonomik güç olarak görmektedir" sorusuna; %10,7 kesinlikle katılmıyorum, %21,6 katılmıyorum, %21,3 kararsızım, %24,8 katılıyorum, %21,6 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Yukarıdaki tabloya göre ankete katılanların büyük bir oranı Kastamonu halkının turistlere bakış açısının öncelikli olarak ekonomik olduğu yönünde düşüncesini

belirtmiştir. Az gelişmiş veya gelişmekte olan yöre ya da bölgelerde genelde ekonomik faktörlerin belirgin etkisinin olduğu belirtilebilir. Bu soruya da bu bağlamda bir yaklaşım tarzı sergilendiği söylenebilir.

İnanç turizmiyle ilgili turist rehberlerinin yeterli bilgiye sahip olup olmadıklarına ilişkin katılımcıların yanıtları aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.16 İnanç turizmiyle ilgili turist rehberleri yeterli bilgiye sahiptirler

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	33	9,5	9,5	9,5
Katılmıyorum	36	10,4	10,4	19,9
Kararsızım	108	31,1	31,2	51,2
Katılıyorum	106	30,5	30,6	81,8
Kesinlikle Katılıyorum	63	18,2	18,2	100,0
Toplam	346	99,7	100,0	
Kayıp Değer	1	,3		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,3757		Standart Sapma: 1,17604		

Katılımcılar "İnanç turizmiyle ilgili turist rehberleri yeterli bilgiye sahiptirler" sorusuna; %9,5 kesinlikle katılmıyorum, %10,4 katılmıyorum, %31,1 kararsızım, %30,5 katılıyorum, %18,2 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu turist rehberlerinin yeterli bilgiye sahip olduğunu düşünmekle birlikte kararsızların oranının da bir hayli yüksek olduğu görülebilmektedir. Bu durum inanç turizmi kapsamında eğitim yönünden eksikliklerin olduğunu göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Kastamonu ilinin kültürel açıdan ve inanç turizmi açısından muhakkak ziyaret edilmesi gereken yerlerden olup olmadığına ilişkin katılımcıların cevapları Tablo 3.17'de verilmiştir.

Tablo 3.17 Kastamonu ili kültürel açıdan ve inanç turizmi açısından muhakkak ziyaret edilmesi gereken bir yerdir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	14	4,0	4,0	4,0
Katılmıyorum	22	6,3	6,3	10,4
Kararsızım	54	15,6	15,6	25,9
Katılıyorum	150	43,2	43,2	69,2
Kesinlikle Katılıyorum	107	30,8	30,8	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	
Ortalama: 3,9049		Standart Sapma: 1,03670		

Katılımcılar "Kastamonu ili kültürel açıdan ve inanç turizmi açısından muhakkak ziyaret edilmesi gereken bir yerdir" sorusuna; %4 kesinlikle katılmıyorum, %6,3 katılmıyorum, %15,6 kararsızım, %43,2 katılıyorum, %30,8 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Kastamonu ilinin inanç turizmi bakımından muhakkak ziyaret edilmesi gereken yerler arasında olduğunu düşünen katılımcıların oranının yüksek düzeyde gerçekleştiği ifade edilebilir. Bu bağlamda gelen ziyaretçilerin Kastamonu ilindeki değerleri önemsediği şeklinde yorumlama yapılabilir.

Kastamonu inanç turizm potansiyeli (İbadethaneleri) açısından yeterliliği konusunda verilen yanıtlar Tablo 3.18'de verilmiştir.

Tablo 3.18 Kastamonu inanç turizm potansiyeli (İbadethaneleri) açısından yeterlidir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	14	4,0	4,0	4,0
Katılmıyorum	27	7,8	7,8	11,8
Kararsızım	52	15,0	15,0	26,9
Katılıyorum	156	45,0	45,1	72,0
Kesinlikle Katılıyorum	97	28,0	28,0	100,0
Toplam	346	99,7	100,0	
Kayıp Değer	1	,3		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,8526		Standart Sapma: 1,04324		

Katılımcılar "Kastamonu inanç turizm potansiyeli açısından yeterlidir" sorusuna; %4 kesinlikle katılmıyorum, %7,8 katılmıyorum, %15 kararsızım, %45 katılıyorum, %28 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Yukarıdaki veriler ışığında

Kastamonu ilinin inanç turizm potansiyelinin (ibadethane) yeterli olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Ankete katılanlara Kastamonu ilinde bulunan camilerde ibadet için gerekli tüm şartların uygun olup olmadığına dair alınan cevaplar Tablo 3.19'da verilmiştir.

Tablo 3.19 Kastamonu ilinde bulunan camilerde ibadet için gerekli tüm şartlar uygundur

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	6	1,7	1,7	1,7
Katılmıyorum	37	10,7	10,7	12,4
Kararsızım	48	13,8	13,9	26,3
Katılıyorum	149	42,9	43,1	69,4
Kesinlikle Katılıyorum	106	30,5	30,6	100,0
Toplam	346	99,7	100,0	
Kayıp Değer	1	,3		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,9017		Standart Sapma: 1,01104		

Katılımcılar "Kastamonu inanç turizm potansiyeli açısından yeterlidir" sorusuna; %1,7 kesinlikle katılmıyorum, %10,7 katılmıyorum, %13,8 kararsızım, %42,9 katılıyorum, %30,5 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Böylece Kastamonu ilinde bulunan camilerin ibadet yeri olarak gerekli donanıma sahip oldukları sonucuna yukarıdaki tablonun verileri incelenerek ulaşılabilmektedir. Ziyaret edilen yerde memnun olmak ve memnun ayrılmak turizm açısından ve özelde inanç turizmi bakımından önemli bir unsur olarak değerlendirilebilmektedir.

Kastamonu ilindeki tüm camilerin orijinal haliyle ibadethane olarak kullanıma açılması gerektiği hakkındaki soruya katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 3.20'de gösterilmiştir.

Tablo 3.20 Kastamonu ilindeki tüm camilerin orijinal haliyle ibadethane olarak kullanıma açılması gerekmektedir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	10	2,9	2,9	2,9
Katılmıyorum	23	6,6	6,7	9,6
Kararsızım	48	13,8	14,0	23,6
Katılıyorum	143	41,2	41,7	65,3
Kesinlikle Katılıyorum	119	34,3	34,7	100,0
Toplam	343	98,8	100,0	
Kayıp Değer	4	1,2		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,9854			Standart Sapma: 1,01008	

Katılımcılar "Kastamonu ilindeki tüm camilerin orijinal haliyle ibadethane olarak kullanıma açılması gerekmektedir yeterlidir" sorusuna; %2,9 kesinlikle katılmıyorum, %6,6 katılmıyorum, %13,8 kararsızım, %41,7 katılıyorum, %34,7 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Buna göre gelen ziyaretçilerin camileri orijinal haliyle görmek istedikleri sonucu çıkarılabilir. Gelen ziyaretçilerin varlıkların doğal ve asıl hallerine daha çok önem atfettikleri belirtilebilir.

Kastamonu sadece dinsel değil, aynı zamanda doğal ve kültürel değerleriyle ziyaret edilmesi gereken turistik bir bölgedir sorusuna verilen yanıtlara ilişkin bilgiler Tablo 3.21'de gösterilmiştir.

Tablo 3.21 Kastamonu sadece dinsel değil, aynı zamanda doğal ve kültürel değerleriyle ziyaret edilmesi gereken turistik bir bölgedir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	17	4,9	4,9	4,9
Katılmıyorum	28	8,1	8,1	13,0
Kararsızım	47	13,5	13,6	26,6
Katılıyorum	139	40,1	40,2	66,8
Kesinlikle Katılıyorum	115	33,1	33,2	100,0
Toplam	346	99,7	100,0	
Kayıp Değer	1	,3		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,8873			Standart Sapma: 1,10677	

Katılımcılar "Kastamonu sadece dinsel değil, aynı zamanda doğal ve kültürel değerleriyle ziyaret edilmesi gereken bir bölgedir" sorusuna; %4,9 kesinlikle katılmıyorum, %8,1 katılmıyorum, %13,5 kararsızım, %40,1 katılıyorum, %33,1 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Tablo 3.21'e göre katılımcıların büyük bir çoğunluğu Kastamonu'yu dinsel amaçlı ziyaret yanında doğal ve kültürel yönleriyle de ziyaret edilmesi gereken yerler arasında görmekte olduğu söylenebilir. Dinsel amaçlı ziyaret yanında ilave olarak diğer unsurların görülmek istenmesi aynı zamanda ekonomik açıdan da avantaj yaratan bir unsur olarak görülebilir.

Kastamonu'nun, tur operatörleri kataloglarında yeteri kadar yer almadığına ilişkin cevaplar Tablo 3.22'de yer almaktadır.

Tablo 3.22 Kastamonu, tur operatörleri kataloglarında yeteri kadar yer almıyor

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	22	6,3	6,4	6,4
Katılmıyorum	28	8,1	8,1	14,5
Kararsızım	80	23,1	23,1	37,6
Katılıyorum	140	40,3	40,5	78,0
Kesinlikle Katılıyorum	76	21,9	22,0	100,0
Toplam	346	99,7	100,0	
Kayıp Değer	1	,3		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,6358		Standart Sapma: 1,10351		

Katılımcılar "Kastamonu, tur operatörleri kataloglarında yeteri kadar yer almıyor" sorusuna; %6,3 kesinlikle katılmıyorum, %8,1 katılmıyorum, %23,1 kararsızım, %40,3 katılıyorum, %21,9 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Yukarıdaki tabloya göre Kastamonu ilinin inanç turizmi tanıtımının yeterince yapılamadığı sonucuna ulaşılabilir. Tanıtım işi için bu konuda uzmanlardan yararlanılmasının faydalı olabileceği düşünülebilir.

Kastamonu'ya inanç turizmi kapsamında gelen turistlerin çoğunluğu günübirlik ziyaret şeklinde olduğunu düşünenlerin yüzdelik dağılımı aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.23 Kastamonu'ya inanç turizmi kapsamında gelen turistlerin çoğunluğu günübirlik ziyaret şeklindedir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	21	6,1	6,1	6,1
Katılmıyorum	22	6,3	6,4	12,4
Kararsızım	110	31,7	31,8	44,2
Katılıyorum	126	36,3	36,4	80,6
Kesinlikle Katılıyorum	67	19,3	19,4	100,0
Toplam	346	99,7	100,0	
Kayıp Değer	1	,3		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,5665		Standart Sapma: 1,06182		

Katılımcılar ‘Kastamonu'ya inanç turizmi kapsamında gelen turistlerin çoğunluğu günübirlik ziyaret şeklindedir’ sorusuna; %6,1 kesinlikle katılmıyorum, %6,3 katılmıyorum, %31,7 kararsızım, %36,3 katılıyorum, %19,3 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Bu verilere göre Kastamonu’ya gelen ziyaretçilerin konaklama sürelerinin çok az olduğu ya da hiç olmadığı söylenebilir. Böylece daha uzun süreli konaklama imkânlarının yollarının araştırılması gerekliliği vurgulanabilir.

Bir inanç merkezi olarak Kastamonu’nun, Türkiye’nin uluslararası tanınırlığında etkin bir rol üstlendiğine dair verilen cevapların dağılımı aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 3.24 Bir inanç merkezi olarak Kastamonu, Türkiye’nin uluslararası tanınırlığında etkin bir rol üstlenmektedir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	40	11,5	11,6	11,6
Katılmıyorum	68	19,6	19,7	31,3
Kararsızım	93	26,8	27,0	58,3
Katılıyorum	86	24,8	24,9	83,2
Kesinlikle Katılıyorum	58	16,7	16,8	100,0
Toplam	345	99,4	100,0	
Kayıp Değer	2	,6		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,1565		Standart Sapma: 1,25006		

Katılımcılar "Bir inanç merkezi olarak Kastamonu, Türkiye'nin uluslararası tanınırlığında etkin bir rol üstlenmektedir" sorusuna; %11,5 kesinlikle katılmıyorum, %19,6 katılmıyorum, %26,8 kararsızım, %24,8 katılıyorum, %16,7 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Bu sonuçlara göre uluslararası alanda Kastamonu ilinin tanınırlığı konusunda katılımcıların çoğunluğu olumlu görüş belirtmiştir, ancak kararsızların ve olumsuz görüş belirtenlerin sayısı da azımsanmayacak oranda olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bu konuda eksiklilerin bulunduğu burada ortaya çıkmakta olup sivil toplum örgütleri ve üniversiteler ile işbirliğine gidilerek farklı çözümler geliştirilebilir.

Ulaşılabilirlik açısından Kastamonu inanç turizmi yörelerinin yeterli şartlara sahip olup olmadığına dair katılımcı görüşleri aşağıda gösterildiği şekildedir.

Tablo 3.25 Ulaşılabilirlik açısından Kastamonu inanç turizmi yöreleri yeterli şartlara sahiptir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	19	5,5	5,5	5,5
Katılmıyorum	50	14,4	14,4	19,9
Kararsızım	87	25,1	25,1	45,0
Katılıyorum	138	39,8	39,8	84,7
Kesinlikle Katılıyorum	53	15,3	15,3	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	
Ortalama: 3,4496		Standart Sapma: 1,08306		

Katılımcılar "Ulaşılabilirlik açısından Kastamonu inanç turizmi yöreleri yeterli şartlara sahiptir" sorusuna; %5,5 kesinlikle katılmıyorum, %14,4 katılmıyorum, %25,1 kararsızım, %39,8 katılıyorum, %15,3 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Bu veriler ışığında Kastamonu ilinin ulaşılabilirlik noktasında önemli mesafeler kat ettiği belirtilebilir, ancak yine bu tabloda da kararsızların oranının yüksek olduğu görülebilmektedir. Bu durum yine de bazı eksikliklerin olduğu konusunda ipucu vermektedir.

Turistlerin tarihi, kültürel ve dinsel değerleri tahrip ettiklerine inananların oranına ilişkin veriler aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.26 Turistlerin tarihi, kültürel ve dinsel değerleri tahrip ettiklerine inanıyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	51	14,7	14,7	14,7
Katılmıyorum	81	23,3	23,3	38,0
Kararsızım	79	22,8	22,8	60,8
Katılıyorum	84	24,2	24,2	85,0
Kesinlikle Katılıyorum	52	15,0	15,0	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	
Ortalama: 3,0144		Standart Sapma: 1,29129		

Katılımcılar "Turistlerin tarihi, kültürel ve dinsel değerleri tahrip ettiklerine inanıyorum" sorusuna; %14,7 kesinlikle katılmıyorum, %23,3 katılmıyorum, %22,8 kararsızım, %24,2 katılıyorum, %15 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Bu tabloya göre inanç turizmi yapılırken sahip olunan tarihi, kültürel ve dinsel değerlerin korunmasının önemi vurgulanabilir. Sürdürülebilirlik noktasında inanç turizminin bu diğer yönünün de dikkate alınması gerektiğinin altı çizilebilir.

Yerel halkın turistlerin kendilerinin kültürel ve ahlaki yapısını olumsuz etkilediğini düşünenlerin yüzdelik dağılımı aşağıda verilmiştir.

Tablo 3.27 Yerel halk, turistlerin kendilerinin kültürel ve ahlaki yapısını olumsuz etkilediğini düşünmektedir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	46	13,3	13,3	13,3
Katılmıyorum	75	21,6	21,6	34,9
Kararsızım	97	28,0	28,0	62,8
Katılıyorum	94	27,1	27,1	89,9
Kesinlikle Katılıyorum	35	10,1	10,1	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	
Ortalama: 2,9914		Standart Sapma: 1,19364		

Katılımcılar "Yerel halk, turistlerin kendilerinin kültürel ve ahlaki yapısını olumsuz etkilediğini düşünmektedir" sorusuna; %13,3 kesinlikle katılmıyorum, %21,6 katılmıyorum, %28 kararsızım, %27,1 katılıyorum, %10,1 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Manevi değerlerin ve ilin kendi kültürel yapısının gelen ziyaretçiler tarafından olumsuz etkilenebileceği yönünde katılımcıların görüş beyan

ettiği görülmektedir. Aslında bu durum bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin kaçınılmaz bir sonucudur. Küreselleşen dünyada kültürler iç içe girebilmekte ve kozmopolit bir durum ortaya çıkabilmektedir.

İnanç turizmine yeterli destek verilip verilmediğine ilişkin soruya katılımcıların verdiği yanıtların gösterimi aşağıdadır.

Tablo 3.28 İnanç turizmine yeterli destek verilmektedir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	27	7,8	7,8	7,8
Katılmıyorum	64	18,4	18,5	26,3
Kararsızım	96	27,7	27,7	54,0
Katılıyorum	109	31,4	31,5	85,5
Kesinlikle Katılıyorum	50	14,4	14,5	100,0
Toplam	346	99,7	100,0	
Kayıp Değer	1	,3		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,2630		Standart Sapma: 1,15101		

Katılımcılar "İnanç turizmine yeterli destek verilmektedir" sorusuna; %7,8 kesinlikle katılmıyorum, %18,4 katılmıyorum, %27,7 kararsızım, %31,4 katılıyorum, %14,4 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Yukarıdaki tabloya göre Kastamonu ili bazında inanç turizmine yeterli desteğin sağlandığı görüşü ifade edilmiştir. Ancak kararsızlar ve bu görüşe katılmayanların da önemli bir oran teşkil ettiği görülebilmektedir. Bu desteklerin veriler ışığında ayrı bir çalışma kapsamında incelenmesi gerektiği söylenebilir.

İnanç turizmi kapsamında Kastamonu'ya gelen turistlerin kültürel değerlerin değişimine neden olup olmayacağı hakkında ankete katılanların yanıtları aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3.29 İnanç turizmi kapsamında Kastamonu'ya gelen turistler kültürel değerlerin değişimine neden olacaktır

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	26	7,5	7,5	7,5
Katılmıyorum	65	18,7	18,8	26,4
Kararsızım	60	17,3	17,4	43,8
Katılıyorum	137	39,5	39,7	83,5
Kesinlikle Katılıyorum	57	16,4	16,5	100,0
Toplam	345	99,4	100,0	
Kayıp Değer	2	,6		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,3884		Standart Sapma: 1,18365		

Katılımcılar "İnanç turizmi kapsamında Kastamonu'ya gelen turistler kültürel değerlerin değişimine neden olacaktır" sorusuna; %7,5 kesinlikle katılmıyorum, %18,7 katılmıyorum, %17,3 kararsızım, %39,5 katılıyorum, %16,4 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Buna göre ankete katılanlara göre inanç turizmi dolayısıyla Kastamonu'ya gelenlerin kültürel değerlerin değişime uğrayacağı yönünde kanaat belirtilmiştir. Böylece dini ve kültürel değerlerin asıl halleri ile korunmasının önemsendiği ancak yine de bir değişimin kaçınılmaz olduğu şeklinde yorumlanabilir.

İnanç turizminin yöre halkının sosyalleşme düzeyinin yükselmesini sağlayıp sağlamayacağına dair katılımcı görüşleri Tablo 3.30'da verilmiştir.

Tablo 3.30 İnanç turizmi yöre halkının sosyalleşme düzeyinin yükselmesini sağlar

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	17	4,9	4,9	4,9
Katılmıyorum	28	8,1	8,1	13,0
Kararsızım	57	16,4	16,5	29,5
Katılıyorum	178	51,3	51,4	80,9
Kesinlikle Katılıyorum	66	19,0	19,1	100,0
Toplam	346	99,7	100,0	
Kayıp Değer	1	,3		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,7168		Standart Sapma: 1,02185		

Katılımcılar “İnanç turizmi yöre halkının sosyalleşme düzeyinin yükselmesini sağlar” sorusuna; %4,9 kesinlikle katılmıyorum, %8,1 katılmıyorum, %16,4 kararsızım, %51,4 katılıyorum, %19,1 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Tabloya göre, inanç turizmi ile yöre halkının sosyalleşmesi arasında pozitif yönlü bir ilişkiden söz edilebilir. Söz konusu bu sosyalleşme aynı zamanda tanıtım konusunda da katkı sağlayabilecektir.

Kastamonu'ya gelen turist sayısı arttıkça yerel halkın turiste bakış açısının daha olumlu olacağını düşünenlerin oranına ilişkin veriler Tablo 3.31’de sunulmuştur.

Tablo 3.31 Kastamonu'ya gelen turist sayısı arttıkça yerel halkın turiste bakış açısının daha olumlu olacağını düşünüyorum

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	14	4,0	4,1	4,1
Katılmıyorum	27	7,8	7,8	11,9
Kararsızım	44	12,7	12,8	24,7
Katılıyorum	171	49,3	49,7	74,4
Kesinlikle Katılıyorum	88	25,4	25,6	100,0
Toplam	344	99,1	100,0	
Kayıp Değer	3	,9		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,8488		Standart Sapma: 1,02183		

Katılımcılar “Kastamonu'ya gelen turist sayısı arttıkça yerel halkın turiste bakış açısının daha olumlu olacağını düşünüyorum” sorusuna; %4 kesinlikle katılmıyorum, %7,8 katılmıyorum, %12,7 kararsızım, %49,3 katılıyorum, % 25,6 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Böylece yöre halkının turiste bakış açısının, gelen ziyaretçi sayısı arttıkça olumlu yönde gelişeceği yönünde yorumlanabilir. Dışa kapalı toplumların diğer toplumlarla etkileşimi sonucunda sosyal ve kültürel anlamda gelişme gösterdikleri söylenebilir. Bu bağlamda bu soruya katılımcıların olumlu yönde görüş belirtikleri ifade edilebilir.

Türkiye’nin inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahip olup olmadığına ilişkin katılımcı yanıtları Tablo 3.32’de verilmiştir.

Tablo 3.32 Türkiye inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	11	3,2	3,2	3,2
Katılmıyorum	30	8,6	8,7	11,9
Kararsızım	45	13,0	13,1	25,0
Katılıyorum	138	39,8	40,1	65,1
Kesinlikle Katılıyorum	120	34,6	34,9	100,0
Toplam	344	99,1	100,0	
Kayıp Değer	3	,9		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,9477		Standart Sapma: 1,05678		

Katılımcılar "Türkiye inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir" sorusuna; %3,2 kesinlikle katılmıyorum, %8,7 katılmıyorum, %13,1 kararsızım, %40,1 katılıyorum, %34,9 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Tabloya göre katılımcılara göre sadece Kastamonu ilinde değil Türkiye genelinde de inanç turizmi potansiyelinin yüksek olduğu ifade edilebilir. Bu sorunun aynı zamanda "İnanç turizmi kapsamında Türkiye'de değişik başka merkezlerde ziyaret edilmelidir" sorusu ile tutarlı olduğu vurgulanabilir.

Türkiye'ye yönelik inanç turizmi organizasyonlarının yeterliliği hakkında verilen anket katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3.33 Türkiye'ye yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	22	6,3	6,4	6,4
Katılmıyorum	76	21,9	22,0	28,3
Kararsızım	86	24,8	24,9	53,2
Katılıyorum	110	31,7	31,8	85,0
Kesinlikle Katılıyorum	52	15,0	15,0	100,0
Toplam	346	99,7	100,0	
Kayıp Değer	1	,3		
Toplam	347	100,0		
Ortalama: 3,2717		Standart Sapma: 1,15025		

Katılımcılar "Türkiye'ye yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir" sorusuna; %6,3 kesinlikle katılmıyorum, %21,9 katılmıyorum, %24,8 kararsızım, %31,7 katılıyorum, %15 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Tablodan

anlaşılacağı üzere dış ülkelere Türkiye inanç turizminin tanıtımı noktasında katılımcılar inanç turizmi organizasyonlarının yeterli olduğu konusunda olumlu düşünce sergilemektedirler. Ancak kararsızlar ve bu görüşe katılmayanların da hemen hemen aynı oranda olduğu burada dikkatleri çektiği belirtilebilir.

İnanç turizmi varlıklarının halka daha iyi tanıtılması amacıyla programlar düzenlenmelidir sorusuna verilen cevaplar Tablo 3.34'de verilmiştir.

Tablo 3.34 İnanç turizmi varlıklarının halka daha iyi tanıtılması amacıyla programlar düzenlenmelidir

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	Kesinlikle Katılmıyorum	14	4,0	4,1	4,1
	Katılmıyorum	26	7,5	7,6	11,7
	Kararsızım	48	13,8	14,0	25,7
	Katılıyorum	139	40,1	40,5	66,2
	Kesinlikle Katılıyorum	116	33,4	33,8	100,0
	Toplam	343	98,8	100,0	
Kayıp	Değer	4	1,2		
Toplam		347	100,0		
Ortalama: 3,9242			Standart Sapma: 1,07065		

Katılımcılar "İnanç turizmi varlıklarının halka daha iyi tanıtılması amacıyla programlar düzenlenmelidir" sorusuna; %4 kesinlikle katılmıyorum, %7,5 katılmıyorum, %13,8 kararsızım, %40,1 katılıyorum, %33,4 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Tanıtım noktasında programlar düzenleyerek inanç turizminin farkındalığının yaratılması yönünde katılımcılar tarafından olumlu görüş beyan edilmiştir. İnanç turizmine ilgi duyulduğunun ve bunun başka kimselerce de bilinmesi gerektiğine katılımcıların destek verdiği ifade edilebilir.

Kastamonu'ya gelen yerli ve yabancı turist sayısının yetersiz olmasının yanlış tanıtımdan kaynaklandığını düşünenlerin yüzdelik oranı Tablo 3.35'de yer almaktadır.

Tablo 3.35 Kastamonu'ya gelen yerli ve yabancı turist sayısının yetersiz olması yanlış tanıtımdan kaynaklanıyor

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	Kesinlikle Katılmıyorum	22	6,3	6,3	6,3
	Katılmıyorum	39	11,2	11,2	17,6
	Kararsızım	84	24,2	24,2	41,8
	Katılıyorum	116	33,4	33,4	75,2
	Kesinlikle Katılıyorum	86	24,8	24,8	100,0
	Toplam	347	100,0	100,0	
Ortalama: 3,5908			Standart Sapma: 1,16039		

Katılımcılar "Kastamonu'ya gelen yerli ve yabancı turist sayısının yetersiz olması yanlış tanıtımdan kaynaklanıyor" sorusuna; %6,3 kesinlikle katılmıyorum, %11,2 katılmıyorum, %24,2 kararsızım, %33,4 katılıyorum, %24,8 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Anket sonuçlarına göre sadece tanıtım eksikliği değil yanlış tanıtımdan dolayı da Kastamonu iline gelmesi gereken yerli ve yabancı turist sayısına yeterince ulaşılamamıştır. Bu durum katılımcı bir anlayışla sorunlara yaklaşılması gerektiği yönünde ipucu vermekte olduğu söylenebilir.

İnanç turizminden sağlanan kaynakların yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunacağına ilişkin soruya verilen yanıtların yüzdelik dağılımı Tablo 3.36'da verilmiştir.

Tablo 3.36 İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunur

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	Kesinlikle Katılmıyorum	18	5,2	5,2	5,2
	Katılmıyorum	16	4,6	4,6	9,8
	Kararsızım	55	15,9	15,9	25,7
	Katılıyorum	167	48,1	48,3	74,0
	Kesinlikle Katılıyorum	90	25,9	26,0	100,0
	Toplam	346	99,7	100,0	
Kayıp	Değer	1	,3		
Toplam		347	100,0		
Ortalama: 3,8526			Standart Sapma: 1,02644		

Katılımcılar “İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunur” sorusuna; %5,2 kesinlikle katılmıyorum, %4,6 katılmıyorum, %15,9 kararsızım, %48,1 katılıyorum, %25,9 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Tabloya göre inanç turizminin yöre halkına çeşitli kazançlar sağlayacağına inandıkları sonucu çıkarılabilir.

Yöredeki inanç turizminin gelişiminin, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlayacağına dair soruya verilen cevapların yüzdelik dağılımı aşağıdadır.

Tablo 3.37 Yöredeki inanç turizminin gelişimi, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlar

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
	Kesinlikle Katılmıyorum	15	4,3	4,3	4,3
	Katılmıyorum	30	8,6	8,7	13,0
	Kararsızım	49	14,1	14,2	27,2
	Katılıyorum	157	45,2	45,4	72,5
	Kesinlikle Katılıyorum	95	27,4	27,5	100,0
	Toplam	346	99,7	100,0	
Kayıp	Değer	1	,3		
Toplam		347	100,0		
Ortalama: 3,8295			Standart Sapma: 1,06177		

Katılımcılar “Yöredeki inanç turizminin gelişimi, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlar” sorusuna; %4,3 kesinlikle katılmıyorum, %8,6 katılmıyorum, %14,1 kararsızım, %45,2 katılıyorum, %27,4 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Buna göre ekonominin alt sektörleri olan tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde de inanç turizmi nedeniyle gelişme sağlanacağı, etkileşim sayesinde yörede sosyal ve ekonomik gelişim sağlanacağı düşünülebilir.

İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusu olup olmadığını düşünenlerin verdiği cevapları gösterir tablo aşağıdadır.

Tablo 3.38 İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusudur

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	15	4,3	4,3	4,3
Katılmıyorum	29	8,4	8,4	12,7
Kararsızım	104	30,0	30,0	42,7
Katılıyorum	134	38,6	38,6	81,3
Kesinlikle Katılıyorum	65	18,7	18,7	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	
Ortalama: 3,5908		Standart Sapma: 1,02271		

Katılımcılar "İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusudur" sorusuna; %4,3 kesinlikle katılmıyorum, %8,4 katılmıyorum, %30 kararsızım, %38,6 katılıyorum, %18,7 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Bu veriler ışığında inanç turizmi dolayısıyla yöre yatırımlarının olumlu etkileneceği konusunda katılımcıların çoğunluğu görüş belirtmiş ancak bu konuda kararsız olan katılımcı sayısının da yadsınamayacak derecede olduğu da söylenebilir.

"Kastamonu'daki konaklama imkânları, inanç turizmi amacıyla gelen ziyaretçileri, sayısal olarak karşılama kapasitesi yönünden yeterlidir" sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar Tablo 3.39'da gösterilmiştir.

Tablo 3.39 Kastamonu'daki konaklama imkânları, inanç turizmi amacıyla gelen ziyaretçileri, sayısal olarak karşılama kapasitesi yönünden yeterlidir

	Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Kesinlikle Katılmıyorum	28	8,1	8,1	8,1
Katılmıyorum	40	11,5	11,5	19,6
Kararsızım	110	31,7	31,7	51,3
Katılıyorum	89	25,6	25,6	76,9
Kesinlikle Katılıyorum	80	23,1	23,1	100,0
Toplam	347	100,0	100,0	
Ortalama: 3,4409		Standart Sapma: 1,19433		

Katılımcılar "Kastamonu'daki konaklama imkânları, inanç turizmi amacıyla gelen ziyaretçileri, sayısal olarak karşılama kapasitesi yönünden yeterlidir" sorusuna; %8,1 kesinlikle katılmıyorum, %11,5 katılmıyorum, %31,7 kararsızım, %25,6 katılıyorum,

%23,1 kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Kastamonu ilinde inanç turizmi kapsamında gelen turistlerin konaklama imkânlarının yeterli olduğu belirtilmiş buna karşın kararsız görüş belirten anket katılımcılarının oranının yüksek olduğu dikkat çekmiştir. Hem nicelik hem de nitelik olarak konaklama imkânlarının geliştirilmesi yönünde politikalar üretilmesi faydalı olabilir.

İnanç turizmi faaliyetlerindeki gelişime bağlı olarak, yöredeki yatırımlarda da bir artış olacağına ilişkin karşılaştırmalı analiz tablosu Tablo 3.40'da gösterilmiştir.

Tablo 3.40 İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusudur

İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusudur.	**Ki Kare**	**P (sig)**	**B.K.**
Kastamonu inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir.	54,693	,001*	,370
Kastamonu'ya yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir.	48,744	,001*	,351
Kastamonu'da dini vecibelerimizi rahatlıkla yerine getirebiliriz.	50,376	,001*	,357
Yerel halk, inanç turizmi nedeniyle ilimize gelen ziyaretçilere karşı hoşgörülüdür.	53,086	,001*	,365
İnanç turizmi kapsamında Türkiye'de değişik başka merkezlerde ziyaret edilmelidir.	80,195	,001*	,433
Kastamonu halkı turistleri yalnızca ekonomik güç olarak görmektedir.	35,752	,003**	,306
İnanç turizmiyle ilgili turist rehberleri yeterli bilgiye sahiptirler.	44,937	,001*	,339
Kastamonu ili kültürel açıdan ve inanç turizmi açısından muhakkak ziyaret edilmesi gereken bir yerdir.	91,766	,001*	,457
Kastamonu inanç turizm potansiyeli açısından yeterlidir.	62,819	,001*	,392
Kastamonu ilinde bulunan camilerde ibadet için gerekli tüm şartlar uygundur.	42,942	,001*	,332
Kastamonu ilindeki tüm camilerin orijinal haliyle ibadethane olarak kullanıma açılması gerekmektedir.	79,349	,001*	,433
Kastamonu sadece dinsel değil, aynı zamanda doğal ve kültürel değerleriyle ziyaret edilmesi gereken bir bölgedir.	85,643	,001*	,445
Kastamonu, tur operatörleri kataloglarında yeteri kadar yer almıyor.	56,223	,001*	,374
Kastamonu'ya inanç turizmi kapsamında gelen turistlerin çoğunluğu günübirlik ziyaret şeklindedir.	107,073	,001*	,486

Tablo 3.40'ın devamı

Bir inanç merkezi olarak Kastamonu, Türkiye'nin uluslararası tanınırlığında etkin bir rol üstlenmektedir.	27,604	,035***	,272
Ulaşılabilirlik açısından Kastamonu inanç turizmi yöreleri yeterli şartlara sahiptir.	75,833	,001*	,423
Turistlerin tarihi, kültürel ve dinsel değerleri tahrip ettiklerine inanıyorum.	23,231	,108***	,250
Yerel halk, turistlerin kendilerinin kültürel ve ahlaki yapısını olumsuz etkilediğini düşünmektedir.	38,019	,002**	,314
İnanç turizmine yeterli destek verilmektedir.	43,250	,001*	,333
İnanç turizmi kapsamında Kastamonu'ya gelen turistler kültürel değerlerin değişimine neden olacaktır.	71,300	,001*	,414
İnanç turizmi yöre halkının sosyalleşme düzeyinin yükselmesini sağlar.	104,675	,001*	,482
Kastamonu'ya gelen turist sayısı arttıkça yerel halkın turiste bakış açısının daha olumlu olacağını düşünüyorum.	75,461	,001*	,424
Türkiye inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir.	51,337	,001*	,360
Türkiye'ye yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir.	66,777	,001*	,402
İnanç turizmi varlıklarının halka daha iyi tanıtılması amacıyla programlar düzenlenmelidir.	121,554	,001*	,512
Kastamonu'ya gelen yerli ve yabancı turist sayısının yetersiz olması yanlış tanıtımdan kaynaklanıyor.	68,673	,001*	,406
İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunur.	256,726	,001*	,653
Yöredeki inanç turizminin gelişimi, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlar.	150,429	,001*	,550
Kastamonu'da ki konaklama imkânları, inanç turizmi amacıyla gelen ziyaretçileri, sayısal olarak karşılama kapasitesi yönünden yeterlidir.	127,430	,001*	,518

Tablo bağımlılık katsayısı yönünden analize tabi tutulmuştur. Buna göre Bağımlılık katsayısı (B.K.), 0 ile 1 arasında değer alır; Değer 1'e yaklaştıkça bağımlılık ilişkisi artar, 0'a yaklaştıkça bağımlık ilişkisi azalır. Yukarıdaki tablodaki veriler ışığında bağımlılık ilişkisinin derecesi ile ilgili olarak yüksek düzey, orta düzey ve bağımsız düzeyler tabloda sırasıyla (*),(**),(***) biçiminde işaretlenmiştir. Bu işaretlemelere ilişkin açıklamalar aşağıdaki gibidir:

* İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusudur' sorusu ile P < 0.01 düzeyinde çok önemli bağımlı olduğu tespit edilmiştir.

** 'İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusudur' sorusu ile P < 0.05 düzeyinde bağımlı olduğu tespit edilmiştir.

*** 'İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusudur' sorusu ile P > 0.05 düzeyinde bağımsız olduğu tespit edilmiştir.

Tablo incelendiğinde, "İnanç turizmi faaliyetleri ile ilgili olarak yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusudur" sorusu ile Kastamonu ilinin inanç turizmi yönünden zengin potansiyelinin ve yeterli organizasyonunun bulunduğu, turizm ile ilgili tanıtım, rehberlik, ibadethanelerin sahip olması gereken şartların uygunluğu arasında yüksek düzeyde bağımlılık bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca dinsel olmayan doğal ve kültürel zenginlik bakımından ve ulaşım yönünden Kastamonu ilinin avantajlı durumu ile yöredeki yatırımlar arasında pozitif yönlü ilişkinin bulunduğu söylenebilir.

İnanç turizmi kapsamında yapılan yatırımların, yöre halkının gelirine ve ilin tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin gelişmesine katkı sağlaması yönünden pozitif ilişki içinde olduğu ifade edilebilir.

Kastamonu halkının turistleri yalnızca ekonomik güç olarak görmeleri, turistlerin ilin kültürel ve ahlaki yapısını olumsuz etkilediğini düşünmeleri ile yöredeki yatırımların artması arasında bağımlı sayılabilecek ilişki içinde olduğu tablodan anlaşılmaktadır.

Buna karşın inanç turizmi kapsamında yapılan yatırımlarla, Kastamonu ilinin uluslararası tanınırlık açısından üstlendiği rol ve Kastamonu'ya gelen turistlerin tarihi, kültürel, dinsel değerleri tahrip etmesi arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir.

Yöredeki inanç turizminin gelişimine paralel olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesinin beklendiği karşılaştırmalı Tablo 3.41'de gösterilmiştir.

Tablo 3.41 Yöredeki inanç turizminin gelişimi, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlar

Yöredeki inanç turizminin gelişimi, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlar.	**Ki Kare**	**P (.sig)**	**B.K.**
Kastamonu inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir.	68,265	,001*	,407
Kastamonu'ya yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir.	39,686	,002**	,321
Kastamonu'da dini vecibelerimizi rahatlıkla yerine getirebiliriz.	76,294	,001*	,426
Yerel halk, inanç turizmi nedeniyle ilimize gelen ziyaretçilere karşı hoşgörülüdür.	65,482	,001*	,400
İnanç turizmi kapsamında Türkiye'de değişik başka merkezlerde ziyaret edilmelidir.	70,893	,001*	,412
Kastamonu halkı turistleri yalnızca ekonomik güç olarak görmektedir.	20,712	**,**190***	,238
İnanç turizmiyle ilgili turist rehberleri yeterli bilgiye sahiptirler.	36,905	,002**	,311
Kastamonu ili kültürel açıdan ve inanç turizmi açısından muhakkak ziyaret edilmesi gereken bir yerdir.	106,203	,001*	,485
Kastamonu inanç turizm potansiyeli açısından yeterlidir.	72,393	,001*	,416
Kastamonu ilinde bulunan camilerde ibadet için gerekli tüm şartlar uygundur.	78,998	,001*	,432
Kastamonu ilindeki tüm camilerin orjinal haliyle ibadethane olarak kullanıma açılması gerekmektedir.	101,387	,001*	,478
Kastamonu sadece dinsel değil, aynı zamanda doğal ve kültürel değerleriyle ziyaret edilmesi gereken bir bölgedir.	75,288	,001*	,423
Kastamonu, tur operatörleri kataloglarında yeteri kadar yer almıyor.	53,698	,001*	,367
Kastamonu'ya inanç turizmi kapsamında gelen turistlerin çoğunluğu günübirlik ziyaret şeklindedir.	92,415	,001*	,460
Bir inanç merkezi olarak Kastamonu, Türkiye'nin uluslararası tanınırlığında etkin bir rol üstlenmektedir.	20,229	**,**210***	,236
Ulaşılabilirlik açısından Kastamonu inanç turizmi yöreleri yeterli şartlara sahiptir.	59,496	,001*	,383
Turistlerin tarihi, kültürel ve dinsel değerleri tahrip ettiklerine inanıyorum.	46,305	,001*	,344
Yerel halk, turistlerin kendilerinin kültürel ve ahlaki yapısını olumsuz etkilediğini düşünmektedir.	14,923	**,**530***	,203
İnanç turizmine yeterli destek verilmektedir.	36,483	,002**	,309

Tablo 3.41'in devamı

İnanç turizmi kapsamında Kastamonu'ya gelen turistler kültürel değerlerin değişimine neden olacaktır.	31,241	,013**	,289
İnanç turizmi yöre halkının sosyalleşme düzeyinin yükselmesini sağlar.	104,225	,001*	,482
Kastamonu'ya gelen turist sayısı arttıkça yerel halkın turiste bakış açısının daha olumlu olacağını düşünüyorum.	80,214	,001*	,435
Türkiye inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir.	95,055	,001*	,466
Türkiye'ye yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir.	45,857	,001*	,343
İnanç turizmi varlıklarının halka daha iyi tanıtılması amacıyla programlar düzenlenmelidir.	167,547	,001*	,573
Kastamonu'ya gelen yerli ve yabancı turist sayısının yetersiz olması yanlış tanıtımdan kaynaklanıyor.	83,338	,001*	,441
İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunur.	213,981	,001*	,619
Kastamonu'da ki konaklama imkânları, inanç turizmi amacıyla gelen ziyaretçileri, sayısal olarak karşılama kapasitesi yönünden yeterlidir.	82,312	,001*	,438

* Yöredeki inanç turizminin gelişimi, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlaması ile $P < 0.01$ düzeyinde çok önemli bağımlı olduğu tespit edilmiştir.

** Yöredeki inanç turizminin gelişimi, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlaması ile $P < 0.05$ düzeyinde bağımlı olduğu tespit edilmiştir.

*** Yöredeki inanç turizminin gelişimi, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlaması ile $P > 0.05$ düzeyinde bağımsız olduğu tespit edilmiştir.

"Yöredeki inanç turizminin gelişimi, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlar" sorusu ile Kastamonu ilinin inanç turizmi açısından zengin potansiyeli, yöre halkının hoşgörülü tavrı, turistlerin dini vecibelerini yerine getirme kolaylığı, ibadethane sayıları ve bunların gerekli şartlara uygunluğu bakımından ileri derecede bağımlı olduğu yukarıdaki tablodan anlaşılabilmektedir. Aynı şekilde söz konusu soru ile ulaşım kolaylığı, halkın sosyalleşme düzeyinin artması, tanıtım organizasyonlarının ve konaklama imkânlarının yeterliliği kıstasları ile yüksek derecede pozitif ilişki içinde olduğu

değerlendirilebilir. Kastamonu ilinin tanıtımında tur operatörleri kataloglarında yeterince yer almaması, gelen turistlerin çoğunluğunun günü birlikçi olması ve yanlış tanıtımdan kaynaklanan sorunlar yönünden ileri derecede bağımlı olduğu tespit edilebilmektedir.

Kastamonu ilinin inanç turizmi organizasyonlarının yeterliliği, turist rehberlerinin bilgi sahipliği, inanç turizmine destek verilmesi, Kastamonu iline gelen turistlerin kültürel değişim yaratması yönünden "Yöredeki inanç turizminin gelişimi, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlar" sorusu ile bağımlı ilişki içinde olduğu belirtilebilir.

Yerel halkın gelen turistleri ekonomik güç olarak görmesi ve turistlerin ilin kültürel ve ahlaki yapısını olumsuz etkileyeceği yönündeki düşüncesi ile Kastamonu ilinin inanç merkezi olarak uluslararası tanınırlığında etkin rol üstlenmesi yönleriyle Kastamonu'daki inanç turizminin Kastamonu'ya katkısı arasında herhangi bir ilişkinin bulunmadığı ifade edilebilir.

İnanç turizminden sağlanan kaynaklar ile yöre halkının gelir kaynağı arasında yakın ilişki olduğunu gösteren karşılaştırmalı Tablo 3.42 aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3.42 İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunur

İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunur.	**Ki Kare**	**P (sig)**	**B.K.**
Kastamonu inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir.	92,926	,001*	,461
Kastamonu'ya yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir.	39,266	,002**	,319
Kastamonu'da dini vecibelerimizi rahatlıkla yerine getirebiliriz.	90,355	,001*	,456
Yerel halk, inanç turizmi nedeniyle ilimize gelen ziyaretçilere karşı hoşgörülüdür.	65,355	,001*	,400
İnanç turizmi kapsamında Türkiye'de değişik başka merkezlerde ziyaret edilmelidir.	88,396	,001*	,451
Kastamonu halkı turistleri yalnızca ekonomik güç olarak görmektedir.	21,344	,166***	,241
İnanç turizmiyle ilgili turist rehberleri yeterli bilgiye sahiptirler.	61,043	,001*	,387
Kastamonu ili kültürel açıdan ve inanç turizmi açısından muhakkak ziyaret edilmesi gereken bir yerdir.	117,218	,001*	,503
Kastamonu inanç turizm potansiyeli açısından yeterlidir.	106,645	,001*	,486
Kastamonu ilinde bulunan camilerde ibadet için gerekli tüm şartlar uygundur.	78,697	,001*	,431
Kastamonu ilindeki tüm camilerin orjinal haliyle ibadethane olarak kullanıma açılması gerekmektedir.	100,993	,001*	,477
Kastamonu sadece dinsel değil, aynı zamanda doğal ve kültürel değerleriyle ziyaret edilmesi gereken bir bölgedir.	128,812	,001*	,521
Kastamonu, tur operatörleri kataloglarında yeteri kadar yer almıyor.	60,327	,001*	,386
Kastamonu'ya inanç turizmi kapsamında gelen turistlerin çoğunluğu günübirlik ziyaret şeklindedir.	84,031	,001*	,443
Bir inanç merkezi olarak Kastamonu, Türkiye'nin uluslararası tanınırlığında etkin bir rol üstlenmektedir.	29,624	,020***	,282
Ulaşılabilirlik açısından Kastamonu inanç turizmi yöreleri yeterli şartlara sahiptir.	81,069	,001*	,436
Turistlerin tarihi, kültürel ve dinsel değerleri tahrip ettiklerine inanıyorum.	37,721	,002**	,314
Yerel halk, turistlerin kendilerinin kültürel ve ahlaki yapısını olumsuz etkilediğini düşünmektedir.	26,012	,054***	,264
İnanç turizmine yeterli destek verilmektedir.	38,726	,002**	,318

Tablo 3.42'nin devamı

İnanç turizmi kapsamında Kastamonu'ya gelen turistler kültürel değerlerin değişimine neden olacaktır.	52,086	,001*	,363
İnanç turizmi yöre halkının sosyalleşme düzeyinin yükselmesini sağlar.	124,068	,001*	,514
Kastamonu'ya gelen turist sayısı arttıkça yerel halkın turiste bakış açısının daha olumlu olacağını düşünüyorum.	113,624	,001*	,499
Türkiye inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir.	139,239	,001*	,537
Türkiye'ye yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir.	41,564	,001*	,328
İnanç turizmi varlıklarının halka daha iyi tanıtılması amacıyla programlar düzenlenmelidir.	204,864	,001*	,612
Kastamonu'ya gelen yerli ve yabancı turist sayısının yetersiz olması yanlış tanıtımdan kaynaklanıyor.	57,795	,001*	,378
Kastamonu'da ki konaklama imkanları, inanç turizmi amacıyla gelen ziyaretçileri, sayısal olarak karşılama kapasitesi yönünden yeterlidir.	58,232	,001*	,380

* İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunması ile $P < 0.01$ düzeyinde çok önemli bağımlı olduğu tespit edilmiştir.

** İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunması ile $P < 0.05$ düzeyinde bağımlı olduğu tespit edilmiştir.

*** İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunması ile $P > 0.05$ düzeyinde bağımsız olduğu tespit edilmiştir.

"İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunur" sorusu ile katılımcılara sorulan diğer sorulara verilen yanıtların karşılaştırmalı analizi yapılarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Kastamonu ilinin inanç turizmi yönüyle sahip olduğu zengin potansiyeli, yöre halkının hoşgörülü tavrı, başka yerlerdeki dinsel yerlerin varlığı ve bunların ziyaret edilmesi, turistlerin dini vecibelerini yerine getirme kolaylığı, ibadethane sayıları ve bunların gerekli şartlara uygunluğu ile "İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunur" sorusu arasında oldukça bağımlı ilişkiden söz edilebilir. Ulaşım kolaylığı, ziyaretlerin günübirlik olması, konaklama imkânlarının, turist rehberlerinin ve tanıtım organizasyonlarının yeterliliği, yerel halkın turiste bakış açısının olumluluğu, yerel halkın sosyalleşme yönünde pozitif etki yaratması kıstasları ile yöre halkının turizm geliri arasında yüksek derecede pozitif bağımlılıktan bahsedilebilir.

İnanç turizmi organizasyonlarının ve inanç turizmine verilen desteklerin yeterliliği unsurları ile yerel halkın gelir elde etmesi arasında anlamlı bir bağımlılık bulunduğu belirtilebilir.

Diğer taraftan Kastamonu halkının turistleri ekonomik güç olarak görmesi, Kastamonu'nun inanç turizmi yönlü uluslararası tanınırlığı ve ilin kültürel-ahlaki değerlerinin turistler tarafından olumsuz etkileneceğine ilişkin belirtilen yanıtlarla yöre halkının gelir kaynakları arasında anlamlı bir ilişki kurulamadığı analizden görülebilmektedir.

3.3.5. Güvenirlilik Analizi

Anket çalışmalarından elde edilen bulguların açıklayıcı faktör analizine uygun olup olmadığı Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett testi ile açıklanabilmektedir (Çokluk, Şekercioğlu, Büyüköztürk, 2012). Kaiser-Meyer-Olkin değerinin yüksek olması, ölçekteki her bir değişkenin, diğer değişkenler ile yüksek düzeyde uyum göstereceğini ve açıklanabileceğini ifade etmektedir. Değerlerin sıfır ya da sıfıra yakın çıkması durumunda ise değişkenler arası yorum yapılamayacağı anlamına gelmektedir. Diğer bir deyişle Kaiser-Meyer-Olkin testi sonucunda, değerin 0.50'den düşük olması halinde faktör analizine devam edilemeyeceği yorumu yapılırken, KMO değerinin 0.50'den büyük olması halinde ise çalışmanın örneklem büyüklüğünün faktör analizi açısından mükemmel uyum sağladığı anlaşılmaktadır.(Çokluk vd., 2012: 207).

Tablo 3.43 Güvenilirlik tablosu

Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) Örneklem Ölçüm Değer Yeterliliği		,910
Barlett Testi	Ki-Kare	4046,01
	Sd	435
	Sig.	,000
Cronbach's Alpha		,907
(p<0.01)		

Çalışmada yer alan ve tablo 3.43'te de görüldüğü gibi KMO değeri 0.91 olarak tespit edilmiş ve örneklem büyüklüğünün faktör analizi ile yüksek derecede uyumlu olduğu, bunun yanı sıra anket sorularının açıklayıcılığının ve birbirleriyle uyumluluğunun mükemmel seviyede olduğu tespit edilmiştir. Cronbach's Alpha değeri ise %90,7 olduğundan verilerin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

SONUÇ

Dünyada ve Türkiye'de gelişen hızlı bilgi ve iletişim teknolojileri, ulaşım imkânlarında yaşanan ilerlemeler, insanların yıldan yıla yurtiçi ve uluslararası dolaşımlarında görülen artış ile birlikte, ekonominin hizmetler sektöründeki turizm sektöründe de belli bir hareketliliğe yol açtığı söylenebilir. Bu tezin ikinci bölümünde belirtildiği üzere rakamsal olarak hem dünyada hem de Türkiye'de turizm sektörünün genel olarak belli bir ivme kazandığının altı çizilebilir.

Bir ülkenin ekonomik gelişmesinin ardında, birçok faktörün bulunduğu ve bu faktörlerin de birbirleri ile etkileşim halinde oldukları söylenebilir. Ekonominin alt sektörleri olan tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinin her birinin kendine has özellikleri mevcut olup bu özellikler hakkında yeterli bilgi sahibi olunup, iyi bir tahlil yapıldığı takdirde bir ülkenin, bir bölgenin veya bir ilin ekonomik ve sosyal kalkınmışlığına daha fazla katkı sağlanabileceği belirtilebilir.

Şurası gerçek bir vakıa olarak ortadadır ki bir ülkenin gerçek manada kalkınmışlığından bahsedebilmek için ülke sathında dengeli bir gelir dağılımının olması, bölgeler arası gelişmişlik farklarının en az düzeye indirilmesi, alt yapı eksikliklerinin giderilmesi, ülkede yaşayan insanların ekonomik ve sosyal haklardan yararlanmasında fırsat eşitliğinin sağlanması gibi sorunların çözümlenmesi gerekmektedir.

Bahsedilen bu sorunların üstesinden gelebilmek için yeni gelir kaynaklarına gereksinim duyulmakta olup bu nedenle turizm alanında alternatif gelir kaynakları yaratma noktasında deniz, kum ve güneşten oluşan klasik yönetim anlayışlarından farklı olarak, kurum ve kuruluşların güncel turizm yaklaşımlarına ilgi duymaları, bu konuda yeni yollar araştırmaları gerektiği ifade edilebilir.

Yukarıdaki paragraflarda belirtildiği üzere bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, ulaşım imkânlarındaki ilerlemeler ve insanların turizm faaliyetlerinin yeni olanaklarından yararlanmak istemeleri turizm hizmet sunucularının da kendilerini yenilemelerini, geliştirmelerini zorunlu kılmaktadır.

Bu bağlamda turizm sektörü içinde inanç turizminin değerlendirilmesi ülke, bölge veya il bazında önem arz etmektedir. İnanç turizminin, eski çağlardan beri önemini koruduğu, bu önemini artan biçimde günümüzde de sürdürdüğü söylenebilir. İnsanların kendi bulundukları yerlerdeki veya başka yerlerde bulunan kutsal varlıkları ziyaretleri, dini vecibelerini yerine getirmeleri, farklı kültürleri tanımaları ve bu amaçla seyahat etmeleri, bu seyahatleri sırasında turistik faaliyette bulunmaları inanç turizmi kapsamında değerlendirilmektedir. Başka bir deyişle inanç turizmi, deniz, kum ve güneşten oluşan normal turizm anlayışından farklı olarak alternatif turizm çeşidi olarak tanımlanmaktadır.

Alternatif turizm kapsamında inanç turizminin öneminin her geçen yıl arttığı bilinmektedir. Uluslararası alanda ülkeler bazında yıllar itibarıyla inanç turizmi faaliyetlerinde ve buna ilişkin turist sayısında artış görülmekte, genel olarak inanç turizmi gelirleri yönüyle de benzer bir yükselişten bahsedilebilmektedir. Bu bağlamda dünya üzerindeki birçok ülkenin, ekonomilerine döviz kazandırıcı nitelikteki turizm faaliyetleri içinde, inanç turizmine her geçen gün daha fazla önem verdiklerinden söz edilebilir. Dolayısı ile alternatif turizm ve bu kapsamda değerlendirilen inanç turizminin, ülkelerin ekonomilerine gelir yaratma konusunda ekstra bir dinamo vazifesi işlevini üstlendiğinin vurgusu yapılabilir.

Türkiye'ye gelen yabancı turfrist sayısında bazı yıllar hariç genel olarak artış olduğu istatistiksel olarak gözlemlenebilmekte buna ilaveten Kastamonu iline gelen yabancı turist miktarında da benzer artışın olduğu tezin ikinci bölümünde ifade edildiği üzere söylenebilmektedir.

"Evliyalar şehri" olarak tanımlanabilen Kastamonu ili cami, medrese, mescit, külliye, kütüphane, han, türbe, imarethane gibi pek çok dini ve tarihi esere ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca Kastamonu Evliyalarından Şeyh Şabânı Veli'nin "Gelişiniz güle gidişiniz güle, her işiniz güle güle" ifadesi ile Kastamonu, hoşgörünün ve güler yüzlülüğün temsili noktasında Türkiye'nin öncü şehirlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda bu ve bunun gibi Kastamonu ilinin sahip olduğu maddi, manevi ve tarihi varlıkların iyi düzeyde tanıtılması, sosyal ve beşeri ilişkilerin geliştirilerek değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Bu tezin kavramsal çerçevesi oluşturulup literatür kısmı belirtildikten sonra saha araştırması kapsamında yapılan anket verilerine göre yapılan analiz sonucu ulaşılan sonuçlarla ilgili olarak özetle şu hususlar ifade edilebilir:

Ankete katılanların %51,3'ü erkek, %48,7'si kadınlardan oluşmuştur. Yaş itibarıyla katılımcıların büyük çoğunluğunun genç nüfus gurubuna girdiği tespit edilmiştir. Özellikle 15-24 yaş aralığındaki katılımcıların oranının %47 olduğu görülmüştür.

Gelir durumları itibarıyla bir değerlendirme yapıldığında katılımcıların %50,1 oranında 0-1499 TL. aralığında olduğu gözlemlenmiş olup böylece ziyarete gelenlerin çoğunluğunun düşük gelir grubunda sayılabilecek kişilerden meydana geldiği tespit edilmiştir.

Eğitim yönünden lisans derecesinde olanların oranının %44,4 olduğu, ön lisans derecesinde olanların ise %24,2 oranında olduğu görülmüş, bu bakımdan genel itibarıyla ankete katılan ziyaretçilerin çoğunluğunun yüksek eğitimli bireylerden oluştuğu söylenebilir.

Kastamonu'ya inanç turizmi kapsamında ziyarete gelenlerin %84,7'si oranında büyük bir kesiminin kendi imkânlarıyla Kastamonu iline geldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ankete katılanların %51'i ikametgâh yeri olarak Kastamonu ilini belirtmiş, %49'u ise diğer yerlerden geldiklerini beyan etmişlerdir.

Araştırma sonuçlarına göre Kastamonu'nun inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahip olduğunu düşünenlerin çoğunlukta olduğu görülmüştür. Ancak kararsızlarla birlikte değerlendirildiğinde azımsanamayacak derecede böyle bir potansiyelin olmadığı kanaatindekilerin bulunduğu, bunun sebebinin de yeterli tanıtımın yapılamamasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Hem Türkiye hem de Kastamonu açısından inanç turizmi organizasyonlarının yeterli olduğu görüşü araştırmanın bir başka sonucudur.

Anket verilerine göre Kastamonu'nun muhakkak ziyaret edilmesi gereken yerlerden biri olarak görüldüğü, ibadethanelerin gerekli şartlara sahip olduğu ancak bunların orijinal halleri ile ibadete açılmasının doğru olacağı, Kastamonu'daki konaklama ile ulaşım imkânlarının ve turist rehberlerinin yeterli olduğu, gelen turistlerin dini

vecibelerini kolayca yerine getirebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca bu verilere göre inanç turizmine yeterli desteğin verildiği, bu sayede yöre halkının sosyalleşme düzeyine, turiste bakış açısına ve gelir düzeyine katkıda bulunacağı sonucu elde edilmiştir. Diğer taraftan inanç turizmine yönelik yatırımlardaki artışla birlikte tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde gelişme görüleceği analiz sonuçları arasındadır.

Çalışmanın sonuçlarına göre yerel halk turistlere karşı hoşgörülüdür ve turistleri genelde ekonomik güç olarak görmektedir. Türkiye'deki başka yerlerinde inanç turizmi kapsamında ziyaret edilmesi gerektiği, Kastamonu açısından sadece dinsel değil ilin doğal ve kültürel yönleri ile de ziyaret edilmesi gerektiği yönünde görüş ortaya konulmuştur.

Anketin sonuçları kapsamında olumsuz değerlendirilebilecek hususlar ile ilgili şunlar söylenebilir:

- İnanç turizmi ile ilgili olarak Kastamonu ilinin tur operatörleri kataloglarında yeterince yer almaması
- Gelen ziyaretçilerin çoğunluğunun Kastamonu iline günü birlik ziyaret amaçlı gelmesi
- Kastamonu'nun Türkiye'nin uluslararası tanınırlığında etkin rol üstlenmede kararsızların oranının yüksek olması
- İnanç turizmi dolayısıyla yerel kültürel ve ahlaki yapının bozulacağı kültürel değerlerin değişeceği hususu Kastamonu'daki inanç turizmi konusunda eksiklikler olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmanın sonucunda, Kastamonu'daki inanç turizminin Kastamonu'ya katkısına ilişkin olarak şu sonuçlara ulaşıldığının vurgusu yapılabilir:

Kastamonu'daki inanç turizmi faaliyetlerinin gelişimi ile yöredeki yatırımlar arasında anlamlı bağ bulunmaktadır. Bu bakımdan ildeki inanç turizmi faaliyetlerinin artması yatırımlarda da artış sağlayacak, yatırımlardaki bu artış ildeki diğer ekonomik sektörlere de sirayet edecek, iktisadi çarpan ve hızlandıran mekanizmaları aracılığıyla tarım, sanayi, hizmet sektörlerine diğer bir deyişle Kastamonu'ya olumlu yansımaları gerçekleşebilecektir.

Diğer bir sonuç olarak, inanç turizminden elde edilen kaynaklar ile yöre halkının gelirleri arasında da anlamlı yakın bir ilişki bulunduğundan bahsedilebilir. Gelişen inanç turizmi ile birlikte Kastamonu ili, dışarıdan enjekte edilen yeni gelir kaynaklarına kavuşmuş olacak bu sayede hem gelir dağılımında iyileşme görülebilecek hem de yöre halkının refah düzeyinde artış sağlanabilecektir.

ÖNERİLER

Kastamonu ilinde inanç turizminden beklenen faydanın yükseltilmesi ve karşılaşılan sorunların çözümü amacıyla aşağıda belirtildiği üzere bazı önerilerde bulunulabilir:

- Kastamonu ilinin inanç turizmi yönüyle tanıtımına daha çok önem verilmesi gerekmektedir. Tur operatörleri katalogları dâhil tanıtıcı reklam, film, afiş, fuar ve toplantıların belli bir periyod dâhilinde düzenli olarak yapılmasının uygun olacağı düşünülmektedir.
- Gelen ziyaretçilerin daha uzun süre Kastamonu ilinde kalmalarını sağlayacak alternatif aktivitelerin tertip edilmesi ile inanç turizminde yaşanan günü birlik ziyaretlerin olumsuz etkilerinden kaçınılabilir. Bu bağlamda, dini yerleri gezip görmeye gelen yerli ve yabancı ziyaretçi istatistiklerinin yeni ve daha kapsamlı şekilde yapılması böylece elde edilen bulgular ışığında inanç turizmi ile kültür turizmini bir arada sunacak yeni aktivitelerin düzenlenmesine yönelik çalışmalarda bulunulabilir.
- Uluslararası tanınırlık bakımından ilk önce yurt içinde yeterli düzeyde Kastamonu ilinin inanç turizmi yönünden tanıtımının yapılması gerekmekte akabinde yurt dışı tanıtım faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinin yerinde olacağı düşünülmektedir.
- İnanç turizmi faaliyetleri nedeniyle yerel kültürel ve ahlaki yapının bozulacağı endişesini giderme noktasında bu konuda farkındalık yaratacak eğitim faaliyetleri yapılabilir, bununla ilgili eğitici materyaller yerel halka ücretsiz dağıtılabilir. Kastamonu iline gelen turistlere de ilin örf, adet ve gelenekleri yani kültürel yapısı hakkında doğru ve yeterli düzeyde bilgilendirici çalışmaların yapılması önem arz etmektedir.
- Kastamonu'ya inanç turizmi maksadıyla gelen turistlerin turist akışkanlığına ilişkin çalışmalar yapılabilir. Üçer, altışar aylık dönemler için ve yıl bazında ölçümler yapılarak turist akışkanlığının güçlü ve zayıf olduğu periyotlar tespit edilebilir böylece etkin bir inanç turizmi planlaması ile yıl boyunca bu turizm faaliyetinden istifade edilebilir.

- Kastamonu'ya gelen ziyaretçilerin inanç turizmi kapsamında kendilerini bu turizme yönelten motivasyon sebeplerinin ortaya çıkarılması, Kastamonu ilinde karar alıcı ve bunları uygulayıcı durumunda olanlara bir perspektif sunması açısından faydalı olabilir.
- Sürdürülebilir bir inanç turizmi için Kastamonu ilinin gerek tarihi ve dinsel gerekse doğal güzelliklerine ilişkin varlık ve değerlerinin korunması, atıl durumda olanların gün yüzüne çıkarılması önem arz etmektedir. Bu kapsamda kamu ve üniversite işbirliğinin teşkil edilerek uzman yaklaşım tarzının sergilenmesi yararlı olabilir.
- Ekonomik gelişme ve inanç turizmi ikilisi değişik boyutlarıyla fakat birbirlerini destekleyecek biçimde tasarlanabilir. Böylece inanç turizminin gelişimi yerel halk için ekonomik yönden teşvik edici unsur olabilir. Aynı zamanda Kastamonu ilinin bir cazibe merkezi konumuna sahip olması da daha kolay gerçekleşebilir.
- Kastamonu'ya gelen ziyaretçilerin mezhepsel ya da dini farklılıklarını göz önüne alan yeni çalışmalar yapılabilir. Sadece Müslüman olanların değil aynı zamanda diğer dine mensup olanların da inanç turizmi kapsamında turist olarak bölgeye gelmelerini sağlayıcı faaliyetler gerçekleştirilebilir.
- İl bazında yeme-içme, konaklama, rekreasyon vb. alanların ziyaretçilerin beklentilerini karşılayacak seviyede düzenlenmesi yararlı olabilir. Sunulan hizmetlerde orta, orta-üst ve lüks gibi kategoriler oluşturulabilir. Böylece farklı tercihlere sahip birey ya da grupların taleplerine daha doğru şekilde cevap verilebilir.
- Yöre halkının misafirperverliği ve sıcakkanlı yapısı, inanç turizmi açısından Kastamonu'nun güçlü yönleri arasında değerlendirilebilir ve bu durum daha çok turistin daha uzun süreli kalması noktasında fırsata dönüştürülebilir.
- İnanç turizmine yönelik organizasyonların kalitesi kadar performanslarının da iyi düzeyde olması bu turizmin gelişmesine katkıda bulunabilir. Çünkü günümüz dünyasının ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerinde zaman çok önemli bir unsur haline gelmiştir. İktisadi açıdan ikâmesi olmayan bir mal ya da hizmet olarak değerlendirilen zamanın, inanç turizmi dolayısıyla Kastamonu'ya gelecek olan turistlerin maksimum seviyede lehine olacak şekilde kullanılması inanç turizminde etkinlik sağlayabilir.

- Kastamonu iline yakın bölgelerdeki diğer inanç turizmi sahalarına yönelik çalışmalar yapılarak entegre bir inanç turizmi konsepti oluşturulabilir. Bu sayede inanç turizmi faaliyetlerini yürüten firmaların maliyetlerinde azalma sağlanabilir ayrıca turist sirkülasyonunda da artış meydana gelebilir.
- Kastamonu'daki inanç turizmi varlıklarının korunmasında uluslararası özel ya da kamu kurum ve kuruluşlarla işbirliği yoluna gidilebilir. Böylece yabancı fonlardan yararlanarak daha az yerli kaynak kullanılabilir. Bu durum ayrıca inanç turizminin sınır ötesi tanıtımında önemli rol oynayabilir.
- Son olarak, Kastamonu'daki inanç turizmi faaliyetlerinin, stratejik planlama ve stratejik yönetim anlayışı çerçevesinde ele alınmasının ve bu doğrultuda yürütülmesinin gerekliliği vurgulanabilir. Yerel halkın görüşleri burada önemlidir. Türkiye'nin turizme yönelik ulusal belgelerine uyumlu biçimde bir stratejik Kastamonu inanç turizmi planlaması ve yönetimi sergilenmesi, etkinlik ve sürdürülebilirlik açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

Ahipaşaoğlu, S. (2006). *Turizmde rehberlik.* Ankara: Gazi Kitabevi.

Akat, Ö. (2000). *Pazarlama ağırlıklı turizm işletmeciliği.* İstanbul: Motif Matbaası.

Akderin, F. (2012). *Hesiodos işler ve günler tanrıların doğuşu.* İstanbul: Say Yayınları.

Aksoy, M. (1998). *Türkiye'de inanç turizmi ve seyahat acentalarının inanç turizmine olan ilgilerine yönelik bir uygulama.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Aksoy, M. (2002). Türkiye'de inanç turizmine genel bir bakış ve Hristiyanlığın seyahate verdiği önem. *Dinler Tarihi Araştırmaları-III.* Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları.

Albayrak, A. (2013). Kış turizmi turistlerinin seyahat motivasyonları. *14. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı.* 05-08 Aralık, Kayseri.

Angeloni, S. (2013). Cultural tourism and well-being of the local population in İtaly. *8*(3), 17-31.

Armağan, A. (1990). *Osmanlı zamanında hac yolu ve menziller.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aşık, F. (2001). İslam'da seyahatin önemi. *Diyanet Aylık Dergi*(122).

Ateş, S. (1996). *Kur'an-ı Kerim ve yüce meali.* Ankara: Kılıç Kitabevi.

Aydın, M. (1995). *Hıristiyan kaynaklarına göre Hıristiyanlık.* Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

Bafaluy, D., Amengual, A., Romero, R., & Homar, V. (2014). Present and future climate resources for various types of tourism in the Bay of Palma, Spain. *Regional Environmental Change, 14*(5), 1996-2005.

Bahar, O., & Kozak, M. (2015). *Turizm ekonomisi.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Barutçugil, İ. (1989). *Turizm işletmeciliği.* İstanbul: Beta Yayınevi.

Başçı, A., & Başer, F. (2012). İnanç turizmi kapsamında Aziz Pavlus Evinin önemi ve tanıtım faaliyetlerine ilişkin ziyaretçi görüşlerinin değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9*(19), 423-443.

Bayer, M. Z. (1992). *Turizme giriş.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını.

Bayyiğit, M. (1998). *Sosyo-kültürel yönleriyle hac olayı.* Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

Behçet, M. (1998). *Kastamonu eski eserleri(Kastamonu asar-ı kadimesi).* Kastamonu: İl Özel İdaresi Yayınları.

Burns, P. M. (1999). *An intoduction to turism and anthoropoogy.* London: Routledge.

Casagrandi, R., & Rinaldi, S. (2002). A theoretical approach to tourism sustainability. *Conservation Ecology, 6*(1).

Celebi, A. (1978). *Mukayeseli dinler açısından Yahudilik.* İstanbul: Kalem Yayınevi.

Challaye, F. (2002). *Dinler tarihi.* İstanbul: Varlık Yayınları.

Chen, Y. B., & Flood, C. M. (2013). Medical tourism's impact on health care equity and access in low - and middle-income countries: making the case for regulation. *Journal of Law, Medicine & Ethics, 41*(1), 286-300.

Clingingsmith, D., Khwaja, A. I., & Kremer, M. (2009). Estimating the impact of the Hajj: Religion and tolerance in islam's global gathering. *The Quarterly Journal of Economics, 124*(3), 1133-1170.

Collins-Kreiner, N. (2004). Jewish Pilgrimage Tourism in Israel: Holy Tombs as Tourist Attractions. *Horizons in Geography*(60/61), 267-278.

Collins-Kreiner, N., & Kliot, N. (2000). Pilgrimage tourism in the holy Land: The behavioural characteristics of christian pilgrims. *GeoJournal, 50*(1), 55-67.

Csapó, J. (2012). The Role and Importance of Cultural Tourism in Modern Tourism Industry, Strategies for Tourism Industry - Micro and Macro Perspectives, Dr. Murat Kasimoglu (Ed.). Murat InTech, DOI: 10.5772/38693. 17.03.2017 tarihinde https://www.intechopen.com/books/strategies-for-tourism-industry-micro-and-macro-perspectives/the-role-and-importance-of-cultural-tourism-in-modern-tourism-industry adresinden erişilmiştir.

Çakar, K., & Seyitoğlu, F. (2016). Youth Tourism: Understanding the Youth Travellers' Motivations. *Proceedings of the Multidisciplinary Academic Conference*, 248-253.

Çelik, A. (2008). *Kültür turizmi çerçevesinde inanç turizmi.* Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Uzmanlık Tezi, Ankara.

Çifci, F. (2006). *Kastamonu camileri-türbeleri ve diğer tarihi eserleri.* Ankara: Kastamonu Belediye Başkanlığı.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., & Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve lisrel uygulamaları.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Demirci Orel, F., & Yavuz, M. C. (2003). Rekreasyonel turizmde müşteri potansiyelinin belirlenmesine yönelik bir pilot çalışma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11*(11), 61-76.

Dikici, E., & Sağır, A. (2012). Antalya'da inanç turizminin sosyolojik çözümlemesi: Demre-Myra örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14*(22), 35-43.

Doğanay, H., & Zaman, S. (2013). *Türkiye turizm coğrafyası.* Ankara: Pegem Akademi.

Doğanay, S. (2009). Koruma kullanma dengesi açısından Cami Boğazı Yaylası ve Çakırgöl çevresinin turistik potansiyeline coğrafi bir yaklaşım. *Dogu Cografya Dergisi*(22), 165-186.

Dokuz Eylül Üniversitesi. (2002). 11.02.2016 tarihinde http://web.deu.edu.tr/ilyas/kastamonu/inancturizmi/inancturizmi.htm adresinden erişilmiştir.

Duran, C. (2012). Türkiye de dağlık alanların kırsal turizm açısından önemi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 14*(22), 45-52.

Duru, R. (2007). *İnanç turizmi günleri III.* İstanbul: Şubat Yayıncılık.

Duru, R. (2007). *Thebelief systems in the pre-monatheist religions era in anatolia and some thoughts on faith tourism.* İstanbul: İnanç Turizmi Günleri III,Şubat Yayıncılık.

Ekonomi Bakanlığı. (2017). www.ekonomi.gov.tr adresinden 12.12.2017 tarihinde alınmıştır.

Erbaş, A. (2002). İslam dışı dinlerde Hac. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 5*, 97-121.

Erbaş, A. (2004). *Hıristiyanlık.* İstanbul: İnsan Yayınları.

Erdoğan, H. (1995). *Ekonomik sosyal kültürel çevresel yünleriyle uluslararası turizm.* Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayını.

Evliyaoğlu, S. (1989). *Genel turizm bilgileri.* Ankara.

Ferrer, J. G., Sanz, M. F., Ferrandis, E. D., Scott, M., & Javier, S. G. (2016). Social tourism and healthy ageing. *International Journal of Tourism Research*(18), 297-307.

Gökdeniz, A. (2000). *Uluslar arası turizm hareketleri içerisinde dinsel ve kültürel amaçlı seyahatler ve Türkiye.* Isparta: Göller Bölgesi Sempozyumu bildirileri Kitabı.

Gökdeniz, A. (2000). Uluslararası turizm hareketleri içerisinde dinsel ve kültürel amaçlı seyahatler ve Türkiye. *Göller Bölgesi Sempozyumu Bildirileri Kitabı.* Isparta.

Gunn, C. A., & Var, T. (2002). *Tourism planning.* New York: Routledge.

Gümüş, S., & Polat, N. (2012). *Sağlık turizminde pazarlama değişkenlerine bir bakış ve İstanbul örneği.* İstanbul: Hiperlink Yayınları.

Gündüz, Ş. (2004). *Pavlus Hristiyanlığın mimarı.* Ankara: Ankara Okulu yayınları.

Gündüz, Ş. (2010). *Dinin anlam ve değeri içinde yaşayan dünya dinleri.* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Güngördü, E. (2003). *Türkiye'nin turizm coğrafyası.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Güzel, F. (2010). Turistik ürün çeşitlendirmesi kapsamında yeni bir dinamik:inanç turizmi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 2*(2), 87-100.

Güzey, A. (2010). Yeni ve yakın çağlarda Kastamonu'daki cami,mescit ve medreseler. *Kastamonu Eğitim Dergisi, 18*(2).

Han, H., Kim, W., & Kiatkawsin, K. (2017). Emerging youth tourism: fostering young travelers' conservation intentions. *Journal of Travel & Tourism Marketing, 34*(7), 905-918.

Havva, S. (1992). *İslam.* Konya: Tekin Kitabevi.

Hazar, A. (2010). *Genel turizm.* Ankara: Nobel.

Higham, J. (2005). *Sport tourism destinations: issues, opportunities and analysis.* Oxford: Elsevier Butterworth Heinemann.

Holden, A. (2008). *Environment and tourism.* New York: Routledge.

hristiyan.gen.tr. (2016). www.hristiyan.gen.tr adresinden 08.01.2016 tarihinde alınmıştır.

Hughes, H., Allen, D., & Wasik, D. (2003). The Significance of European "Capital of Culture" for Tourism and Culture: The Case of Kraków 2000. *International Journal of Arts Management, 5*(3), 12-23.

İbret, B. (2012). *Şeyh Şaban-ı Velinin Türk kültürü ve dini turizm üzerindeki etkileri.* Kastamonu: Uluslararası Şeyh Şaban-ı Veli Sempozyumu Bildirileri.

İbret, B., Aydınözü, D., & Uğurlu, M. (2015). Kastamonu şehrinde kültür ve inanç turizmi. *Marmara Coğrafya Dergisi*(32), 239-269.

İstanbul Ticaret Odası. (2008). *Türkiye'de kongre turizmini geliştirme imkanları.* İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayını.

Kabaağaçlı, C. (1982). *Anadolu'nun sesi.* Ankara: Bilgi Yayın Evi.

Kahraman, A. (1999). *Mukayeseli dinler tarihi.* İstanbul: Marifet Yayınları.

Karacoşkun, M. (2004). Dini inanç-dini davranış ilişkisine sosyo-psikolojik yaklaşımlar. *Akademik Araştırma Dergisi, 4*(2), 23-35.

Karacoşkun, M. D. (2004). Dini inanç-dini Ddavranış ilişkisine sosyo - psikolojik yaklaşımlar. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 4*(2), 23-35.

karadenizgezi.net. (2016). www.karadenizgezi.net/Kastamonu_Ulasim.htm adresinden 04.04.2016 tarihinde alınmıştır.

Kastamonu Bilim Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü. (2017). Birincil veri olarak 06.02.2017 tarihinde elden temin edilmiştir.

Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2015). http://www.kastamonukultur.gov.tr adresinden 05.03.2015 tarihinde alınmıştır.

Kastamonu İl kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2016). http://www.kastamonukultur.gov.tr adresinden 11.03.2016, 10.05.2016, 24.12.2016 tarihlerinde alınmıştır.

Kastamonu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2017). http://www.kastamonukultur.gov.tr adresinden 28.09.2017 tarihinde alınmıştır.

Kastamonu Merkez-İnebolu-Taşköprü-Tosya Ticaret ve Sanayi Odaları. (2017). Birincil veri olarak 12.02.2017 tarihinde elden temin edilmiştir.

Kastamonu Valiliği. (2015). www.kastamonu.gov.tr adresinden 15.11.2015 tarihinde alınmıştır.

Kastamonu Valiliği. (2016). www.kastamonu.gov.tr adresinden 22.01.2016 tarihinde alınmıştır.

Kastamonu Valiliği. (2017). www.kastamonu.gov.tr adresinden 09.02.2017 tarihinde alınmıştır.

Kaya, H. (1999). *Uluslararası politik derinliklerde Anadolu 2000.* Bursa: Özsan Matbaacılık.

Kayıklık, H. (2005). Psikolojik açıdan inanç, iman ve şüphe. *Ankara Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi, 46*(1), 133-155.

Kayıklık, H. (2009). *Tasavvuf psikolojisi.* Ankara: Akçağ Yayınları.

Kaynak, İ., & Sezgin, M. (2008). *İnanç turizmi kapsamında dinlerde seyahat.* 30.01.2016 tarihinde www.dergipark.ulakbim.gov.tr/selcuksbmyd/article/viewFile adresinden erişilmiştir.

Khalilova, K. (2008). *Kültür turizmi bakımından Azerbaycan Şirvan bölgesinin arz potansiyelinin değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Kibaroğlu, M., & Kibaroğlu, Z. (1999). *İslam kültür atlası.* İstanbul: İnkılap Yayınları.

Kılıç, B., & Kurnaz, A. (2010). Alternatif turizm ve ürün çeşitliliği oluşturmada ekolojik çiftlikler: Pastoral Vadi örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi, 2*(4), 39-56.

Kozak, N., & Kozak, M. A. (2012). *Genel turizm bilgisi.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.

Kozak, N., Kozak, M. A., & Kozak, M. (2014). *Genel turizm.* Ankara: Detay Yayıncılık.

kucukoteller.com.tr. (2016). www.kucukoteller.com.tr adresinden 23.03.2016 tarihinde alınmıştır.

Kur'an-ı Kerim. (2016). Al-i İmran (3)96,137; Nîsa (4)100,101; Hac (22)46; Yusuf (12)109; Nahl (16)36; Neml (27)69; Ankebut (29)20; Rûm (30)9,42. 16.01.2016 tarihinde www.diyanet.gov.tr adresinden erişilmiştir.

Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı. (2015). www.kuzka.org.tr adresinden 12.05.2015 tarihinde alınmıştır.

Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı. (2016). http://www.kuzka.org.tr/planlama.asp?P=10&Planlama=sektorel-raporlar-ve-analizler adresinden 17.04.2016 tarihinde alınmıştır.

Küçük, A., & Tümer, G. (2002). *Dinler tarihi.* Ankara: Ocak Yayınları.

Küçük, M. (2000). *Yahudilikte, Hristiyanlıkta ve İslamiyet'te kutsal kitap anlayışı.* Ankara: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kültür Bakanlığı. (2015). www.kültür.gov.tr adresinden 09.12.2015 tarihinde alınmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (1994). *Özel projeler.* Ankara: Yatırımlar Genel Müdürlüğü Yayını.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatrım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. (2016). http://www.ktbyatirimisletmeler.gov.tr/TR,9854/sinir-giris-cikis-istatistikleri.html adresinden 17.11.2016 tarihinde alınmıştır.

lafsözlük.com. (2016). www.lafsözlük.com adresinden 11.02.2016 tarihinde alınmıştır.

Lanfant, M. (1993). Methodological and conceptual issues raised by the study of international tourism:a test for sociology. *Pearce and Butler* (s. 70-87). içinde

Lanquar, R. (1991). *Turizm – seyahat sosyolojisi.* (Çev. Gülsen Öztunalı Kayır) İstanbul: İletişim Yayınları.

Law, C. M. (1992). Urban Tourism and its Contribution to Economic Regeneration. *Urban Studies, 29*(3/4), 599-618.

Liu, A. (2005). Tourism in rural areas: Kedah, Malaysia. *Tourism Management, 27*, 878-889.

Marumo, K., Lubbe, S., & Pelser, T. (2015). Sport tourism as a developmental initiative in the economy of Mafikeng. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure, 4*(2), 1-11.

Maviş, F. (1994). *Otel işletmeciliği ilke ve kavramlar.* Eskişehir: M.Y.O Yayınları.

Moreno, A., & Amelung, B. (2009). Climate change and coastal & marine tourism: review and analysis. *Journal of Coastal Research, 2*, 1140-1144.

Oğurlu, İ., & Ünal, Y. (2011). Yaban hayatı çalışmalarında üniversite, yerel halk ve kamu işbirliği: Isparta Aksu örnek avlağında yaban domuzu envanteri. *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*(12), 7-12.

Oğuz, M. (1999). *Türkiye sınırları içinde bulunan erken dönem Hristiyanlığa ait çekim merkezlerinin ekonomik faktör olarak kullanılması* . Yayımlanmamış doktora tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Oğuzsoy, C. (2008). *Turizmdeki yeni eğilimler ışığında turizmin çeşitlenmesi ve gelişiminde bölgesel turizm planlaması: Dalaman turizm kenti örneği.* Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü uzmanlık tezi, Ankara.

Olalı, H. (1963). *Turizm teorisi ve politikası.* İzmir: Endüstri Matbaacılık.

Ongun, U. (2004). *Krizlerin Antalya turizmine etkisi.* Isparta: Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Ooasterhaven, J., & Knijff, E. C. (1987). On the economic impacts of recreation and tourism: The input-output approach. *Built Environment (1978-),Tourism and Regional Development, 13*(2), 96-108.

Orams, M. B. (2003). Sandy Beaches as a Tourism Attraction: A Management Challenge for the 21 st Century. *Journal of Coastal Research*(Special Issue No. 35, Proceedings Of the Brazilian Symposium On Sanndy Beaches: Morphodynamics, Ecology, Uses, Hazards and Management), 74-84.

Özsoy, Ö., & Güler, İ. (1996). *Konularına göre Kur'an.* Ankara: Fecr Yayınevi.

Öztaş, K., & Karabulut, T. (2006). *Turizm ekonomisi genel turizm bilgileri.* Ankara: Nobel yayın dağıtım.

Papathanassis, A. (2011). *The Long Tail of Tourism: Holiday Niches and their Impact on Mainstream Tourism.* Heidelberg: Gabler Verlag .

Pearce, D., & Butler, R. (tarih yok). *Tourism research: Critiques and Challenges.* London.

Ramazanoğlu, M. (2008). 16.Yüzyılda Osmanlı külliyeleri. *Ç.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17*(3), 333-344.

Rinschede, G. (1992). Forms of religious tourism. *Annals of Tourism Research, 19*(1), 51-67.

Ritche, B. W., & Adair, D. (2004). *Sport tourism-Interrelationships, Impacts and Issues.* Clevedon: Channel View Publications.

Rızaoğlu, B. (2012). *Turizm Davranışı.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Roney, S. A. (2011). *Turizm bir sistemin analizi.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Rotherham, I. D. (2007). Sustaining tourism infrastructures for religious tourist and pigrims within the UK. R. Raj, & N. Morpeth içinde, *Religious tourism and pilgrimage management* (s. 64-77). Cambridge: CAB İnternational.

Sargın, S. (2006). Yalvaç'ta inanç turizmi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16*(2), 1-18.

Sarıkçıoğlu, E. (2002). *Başlangıçtan günümüze dinler tarihi.* Isparta: Fakülte Kitap Evi.

Schofield, P. (2011). City resident attitudes to proposed tourism development and its impacts on the community. *International journal of tourism research, 13*(3), 218-233.

Sezgin, O. M. (1995). *Genel turizm.* Ankara: Tubitay yayınları.

Shackley, M. (2001). *Managing sacred sites.* London: Continumum Press.

Shinde, K. A. (2015). Religious tourism and religious tolerance: Insights from pilgrimage sites in India. *Tourism Review, 70*(3), 179-196.

Sırma, S. (1993). *İslam öncesi Mekke dönemi ve Hz.Muhammed* . Hakikat Matbaası.

Şahiner, T. (2012). *İnanç turizmi potansiyeli ve halkın inanç turizmine bakışı açısından Karaman.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.

Şaman, E. (2009). *Mersin ili inanç turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi: Mersen'de inanç turizmine katılanların profili üzerine bir araştırma.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi.Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Tarcan, E., & Atılgan, E. (1999). *2000 yılına doğru Türkiye'nin inanç turizmi açısından önemi ve Antalya' da faaliyet gösteren seyahat acentaları üzerine bir araştırma.* Kayseri: Erciyes Üniversitesi Matbaası.

Taylor, J. (2000). *İmparatorların başkenti İstanbul.* İstanbul : Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

teknokaradeniz.blogcu.com. (2016). www.teknokaradeniz.blogcu.com/kastamonu-cografyasi-cografik-konumu/3458621 adresinden 17.03.2016 tarihinde erişilmiştir.

Temizel, G., & Attar, M. (2015). Faith tourism potential of Konya in terms of Christian sacred sites. *European Scientific Journal, Special edition*, 127-146.

Temren, B. (1998). Din antropolojisi açısından inanç ve din olgusuna ilişkin bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, 38*(1), 301-311.

Thakadu, O., Mangadi, K., Bernard, F., & Mbaiwa, J. (2005). The economic contribution of safari hunting to rural livelihoods in the Okavango: the case of Sankuyo village. *The Botswana Society, 37*, 22-39.

Tufan, İ., Köse, M. T., & Ayan, F. S. (2017). Türkiye ve üçüncü yaş turizmi. *MAKÜ-Uyg. Bil. Dergisi, 1*(1), 29-36.

Tunç, A. H., & Saç, F. (1998). *Genel turizm gelişimi - geleceği.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Turan, Ö. (2003). *Medeniyetlerin çatıştığı nokta Ortadoğu.* İstanbul: Yenişafak Gazetesi Kültür Hizmeti Yayınları.

TURSAB. (2014). *İnanç turizmi 2014 raporu.* http://www.tursab.org.tr/dosya/12192/tursabinancturizmi_12192_5616832.pdf adresinden 01.02.2016 tarihinde erişilmiştir.

Tümer, G., & Küçük, A. (1997). *Dinler tarihi.* Ankara: Ocak Yayınları.

Tümertekin, E., & Özgüç, N. (1997). *Beşeri coğrafya.* İstanbul: Çantay Kitap Evi.

Türk Dil Kurumu. (2017). 06.01.2017 tarihinde http://www.tdk.gov.tr adresinden erişilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2013). *Seçilmiş göstergelerle Kastamonu-2013.* Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu Yaynları.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2015). www.tuik.gov.tr adresinden 29.04.2016 tarihinde erişilmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2016). www.tuik.gov.tr adresinden 21.05.2016 tarihinde alınmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2017). www.tuik.gov.tr adresinden 09.12.2017 tarihinde alınmıştır.

Usta, Ö. (2001). *Genel turizm.* İzmir: Anadolu Matbaacılık.

Ünal, A. (2013). Eski Anadolu ve Hitit dinleri. *Aktüel Arkeoloji Dergisi, 31*, 96-113.

Vakıflar Bölge Müdürlüğü. (2015; 2016). Birincil kaynak olarak elden temin edilmiştir.

Weidenfeld, A. (2006). Religious needs in the hospitality industry. *Tourism and Hospitality Research, 6*(2), 143-159.

Wesngrod, A. (1988). *Saints, Shrines and pilgrimages in Israel.* London: Paper Prasented At The Inter-Diciplinary Conferance on Pilgrimage, Roehampton Institute.

Yaman, Z. (2003). *Kastamonu 2003 turizm envanteri gezi rehberi.* Kastamonu.

Yazıcı, S. (1999). *Mübarek ziyaret yerleri.* Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yayınları.

Yenipınar, O. (2002). *İnanç turizmi ve Anadolu.* Ankara: Turizm Bakanlığı II:Turizm Şurası Bildirileri I.Cilt.

Yıldırım, S. (1988). *Mevcut kaynaklara göre Hıristiyanlık.* Ankara: Nil Yayınları.

Yılmaz, M. (1988). *Kitab-ı Mukaddes Kuran ve turizm.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yüksel, E. (1999). Din fenomeni. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*.

Zengin, A. (2002). *Kastamonu velileri.* İstanbul: Özen Matbaacılık.

Ziyaoğlu, R. (1969). *Allah'a giden yollar ve kutsal mahaller turizmi.* İstanbul: Kitaş Yayınları.

EK

EK-1 Anket Formu

KASTAMONU'DA İNANÇ TURİZMİNE İLİŞKİN ANKET ÇALIŞMASI

1.Uyruğu : □ T.C. □ Diğer……

2. Cinsiyet: □ Erkek □ Kadın

3. Yaş: _____

4. Eğitim

A) İlköğretim ve Lise

B) Meslek Yüksekokulu

C) Fakülte

D)Yüksek lisans

E) Doktora

5.Gelir Durumu

A) 0 – 1.499

B) 1.500 - 2.999

C) 3.000 - 4.999

D) 5.000 - 9.999

E) 10.000 ve üzeri

6.Kastamonu iline turla mı ya da kendi imkânlarınızla mı geldiniz:

□ Kendi imkânlarımla □ Turla

7. İkamet Ettiğiniz Yer:

□ Kastamonu □ Diğer……

	Bu bölümde sorulan sorulardan size en uygun olanına işaret (X) koyunuz. Lütfen her soruya tek cevap veriniz	**Kesinlikle Katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle Katılıyorum**
1	Kastamonu inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir.					
2	Kastamonu'ya yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir.					
3	Kastamonu'da dini vecibelerimizi rahatlıkla yerine getirebiliriz.					
4	Yerel halk, inanç turizmi nedeniyle ilimize gelen ziyaretçilere karşı hoşgörülüdür.					
5	İnanç turizmi kapsamında Türkiye'de değişik başka merkezler de ziyaret edilmelidir.					
6	Kastamonu halkı turistleri yalnızca ekonomik güç olarak görmektedir.					

7	İnanç turizmiyle ilgili turist rehberleri yeterli bilgiye sahiptirler.					
8	Kastamonu ili kültürel açıdan ve inanç turizmi açısından muhakkak ziyaret edilmesi gereken bir yerdir.					
9	Kastamonu inanç turizm potansiyeli (ibadethaneleri) açısından yeterlidir.					
10	Kastamonu ilinde bulunan camilerde ibadet için gerekli tüm şartlar uygundur.					
11	Kastamonu ilindeki tüm camilerin orijinal haliyle ibadethane olarak kullanıma açılması gerekmektedir.					
12	Kastamonu sadece dinsel değil, aynı zamanda doğal ve kültürel değerleriyle ziyaret edilmesi gereken turistik bir bölgedir.					
13	Kastamonu, tur operatörleri kataloglarında yeteri kadar yer almıyor.					
14	Kastamonu'ya inanç turizmi kapsamında gelen turistlerin çoğunluğu günübirlik ziyaret şeklindedir.					
15	Bir inanç merkezi olarak Kastamonu, Türkiye'nin uluslararası tanınırlığında etkin bir rol üstlenmektedir					
16	Ulaşılabilirlik açısından Kastamonu inanç turizmi yöreleri yeterli şartlara sahiptir.					
17	Turistlerin tarihi, kültürel ve dinsel değerleri tahrip ettiklerine inanıyorum.					
18	Yerel halk, turistlerin kendilerinin kültürel ve ahlaki yapısını olumsuz etkilediğini düşünmektedir.					
19	İnanç turizmine yeterli destek verilmektedir.					
20	İnanç turizmi kapsamında Kastamonu'ya gelen turistler kültürel değerlerin değişimine neden olacaktır.					
21	İnanç turizmi yöre halkının sosyalleşme düzeyinin yükselmesini sağlar.					
22	Kastamonu'ya gelen turist sayısı arttıkça yerel halkın turiste bakış açısının daha olumlu olacağını düşünüyorum.					
23	Türkiye inanç turizmi açısından zengin bir potansiyele sahiptir.					
24	Türkiye'ye yönelik inanç turizmi organizasyonları yeterlidir.					
25	İnanç turizmi varlıklarının halka daha iyi tanıtılması amacıyla programlar düzenlenmelidir.					
26	Kastamonu'ya gelen yerli ve yabancı turist sayısının yetersiz olması yanlış tanıtımdan kaynaklanıyor.					
27	İnanç turizminden sağlanan kaynaklar yöre halkının gelir kaynağına katkıda bulunur.					
28	Yöredeki inanç turizminin gelişimi, buna bağlı olarak yörenin tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin de gelişmesine katkı sağlar.					
29	İnanç turizmi faaliyetleriyle ilgili olarak, yöredeki yatırımlarda bir artış söz konusudur.					
30	Kastamonu'daki konaklama imkânları, inanç turizmi amacıyla gelen ziyaretçileri, sayısal olarak karşılama kapasitesi yönünden yeterlidir.					

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Nagehan GÜREL BAYRAKDAR

Doğum Yeri ve Yılı : Karamürsel – 1969

Medeni Hali : Evli

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta : Nagehangurel@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lise : İzmit Ticaret Lisesi

Lisans : Anadolu Üniversitesi İşletme

Mesleki Deneyim

İş Yeri : Kastamonu Emniyet Müdürlüğü 08.01.1993 – Devam ediyor.

